

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 5

13. AASTAKÄIK. — MAI 1931

1931
KASVATUS-
RAAMATUKOOL

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

(ainus Eesti kasvatusteaduslik ajakiri)

„KASVATUS“

ilmub 1931. aastal endisel kujul.

„KASVATUS“e kaasandena kirjastab toimetus „Pedagoogilise aastaraamatu“, mille „Kasvatuse“ aastatellijad saavad kaasandeks ilma erilise lisatasuta. Kaasande toimetab Akadeemiline Pedagoogika Selts.

„KASVATUS“e kaastöolisteks on meie kui ka mitmed välismaa silmapaistvamad koolimehed ja haridustegelased.

Ilmumise tihedus: kord kuus, peale juuni- ja juulikuu, mil „Kasvatus“ ei ilmu.

Tellimishind: aastas 5 krooni, poolaastas 2 krooni 50 senti, üksiknumber 75 senti.

— Endisi aastakäike on veel saada. —

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukauplustes.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tallinna, Tatari 3, krt. 4. Telefon (2)14-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 5.

Mai 1931.

13. aastakäik.

SISU: Kooli erapooletuse probleemi kohta — *J. Uustalu*. Õpetaja esimene tund klassis — *P. Truusmann*. Pilk Nõukogude-Venemaa kooliellu — *A. Oengo-Johanson*. Klassitoast: Minu töö ühekomplektlises maakoolis 1930/31. õppeaastal — *H. Kirpson*. Gümnaasiumi-õpetajate II kongress. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Välismaalt. Ametlikke teateid ja määrusi.

Kooli erapooletuse probleemi kohta.

J. Uustalu.

Kool olgu erapooletu! Kool olgu vaba politikast! — need loosungid on saanud meie ajakirjanduses, kaasa arvatud ka „Kasvatus“ ja „Õpetajate Leht“, ainuvalitsejaks. Meil on ametis olnud paar haridusministrit, kes on rahulolematust avaldanud õpetajate poliitilise tegevuse kohta. On koolinõunikke, kes on samas arvamuses. Poleks uudis, kui jälle mõjuval pool mõtet avaldatakse, et tuleb keelata õpetajate poliitiliselt erapoolik teotsemine, et kindlustada kasvatus töö täielikku steriilsust politika batsillide poolest. Suur hulk meie õpetajaist loeb kasulikumaks end näidata ilmavaateli-selt „erapooletuna“.

Mis tuleb mõista selle „erapooletuse“ all, see pole vist paljudelegi päris selge. Oleks aga küll tarvilik, et lähemalt määrataks, mida tuleb mõista „erapooletu koolitöö“ nimetuse all ja mida peaks tegemata jätma või tegema „erapooletu“ õpetaja.

Käesoleval aastal Frankfurt'is M. ä. peetaval Deutsche Lehrerverein'i koos-

olekul tuleb päevakorda küsimus: „Ilmavaade, kasvatus ja kool“. Tähtsam saksa õpetajateleht „Leipziger Lehrerzeitung“ on avanud selle küsimuse kohta diskussiooni. Esimene artikkel suhtub küsimusse kriitiliselt ja esitab pika rea küsimusi, mille puhul ei näi olevatki nii kerge vastata, milline peab olema erapooletu kooli ilme.

Mõtetevahetuse algatamiseks ei ole ülearune siingi tuua mõningaid neist küsimustest.

*

Kuidas kujutella endale ühtluskooli, milles valitseks täielik erapooletus?

Missugune peaks olema see kool oma väliselt organisatsioonilt? Kas on sellise kooli juhtimine kollegiaalne või on koolijuhataja õpetajate kolleegiumi ülem? Mis mõõdul on teostatud õpilaste omavalitsus, või „käsib-keelab“ õpetaja? Millises ulatuses on lubatud lastevanemate kaastöö sellises koolis?

Argu räägitagu, et mis sellel kõigel on tegemist kooli erapooletusega. Läh-

mal järelemõtlemisel jõuame selgusele, et neid küsimusi lahendaksid erisuguselt õigeusklik kiriklane ja usuvastane sotsialist. Kuidas aga oleks selle küsimuse „erapooletu“ lahendus?

Moodne pedagoogika ütleb küll, et selle küsimuse võib lahendada ainuüksi kasvatusteadus. Ent küsitav on, kas see lahendus rahuldab niivõrt kiriklast, usuvastast, kapitalisti ja proletaarlast, et need alistuvad sellele lahendusele.

Kus lõpeb „autoriteet“, kus „vabadus“ — sellega on siin tegemist —, selle kohta on inimese ilmavaatel öelda lõplik sõna.

Või heidame pilgu erapooletu kooli õppekavadele. Mis põhimõtted on neis kindlaks määratud?

Liiga kergeks tehakse sellele vastamine, kui osutatakse kasvatusteadusele. Mis tähendaks see, kui kooli ülesandeks tehakse „jäädavate kultuuriväärtuste“ istutamine õpilastesse?

Kes annab mõõdu sellele, missugune kultuuriväärtus on „jäädav“? — On ju teada, et näiteks suur hulk lastevanemaist asub seisukohal, et pole üldse „jäädavaid“ väärtusi, et tulundusliku seisundi muutudes muutub ka kultuur, „ideoloogiline pealeehitis“. Kui juba mõni aeg tagasi on avaldatud arvamust, et Schiller'il ja Goethe'l on praeguse generatsiooni tarvis vaid *kultuuriajalooline* väärtus, siis võib endale kujutella neid raskusi, mille vastu võib pörgata „erapooletu“ õppekava koostamisel ühtluskooli tarvis. Kas pole palju neid, kes arvavad, et ristiusk on ülim kõlblas väärtus? Aga on ju tuhandeid, kes usuõpetuses väärtust ei leia. Sel puhul on erapooletu õppekava valmistamine ühtluskoolile utopia.

Kuid kooli organisatsiooni ja õppekava küsimustega oleme alles kooli äärjoonel!

Tuleb küsida: Kas on üldse võimalik *kasvatamine* pidades täielikku neutraalsust? Sest oleme ju õnnelikult jõudnud selle tõe tundmiseni, et kasvatuse lõppsiht pole mitte teadmuste edasiandmine, vaid iseloomu kujundamine. Kuidas saab olla erapooletu selliste tundeelu mõjustavate ainete õpetamise juures, nagu on emakeel, kodulugu, ajalugu,

jne.? Kuidas kujutella nende õpetamise juures „erapooletu“ õpetaja isiksust, kui me kasvatustööd mõistame kui *teatud* kalduvuste, tunnete ja ilmavaadete kujundamist ja kõvendamist.

Sest kohe tõuseb küsimus: *missugust* ilmavaadet peab kasvatama erapooletu kool?

Kui tahetakse olla konsekventne, siis tuleb tunnustada, et erapooletu kool võib kasvatada ainult tolerantust, sallivust kõikide ilmavaadete vastu, eelistamata ühtki neist. Praktiliselt tähendaks see aga igasuguse kasvatuse võimatust.

Võidakse muidugi tähendada, et lugu polegi nii halb; tuleb ainult peatuma jääda mõne üldtunnustatud kõlbluse normi juurde, ilma et see tarvitseks ilmavaatelist toonitatud olla.

Kuid see on suur enesepete, et arvatakse end olevat erapooletu, kui omatakse suure enamiku ilmavaadet, mis „ikka on maksvusel olnud.“

On selge, et kus me iial mingi otsuse langetame, seal on juba kaotatud erapooletuse põhi. Sest „erapooletu olla“ tähendab ju olukorda, milles asja kohta ei öelda *ei jah ega ei*, olukorda, milles seisukohta *ei võeta*.

Kui see on kord selgeks saanud, siis on ülearune küsimus, kas õpetajakasvataja üldse võib olla erapooletu; siis on ülearune ka kooli erapooletuse küsimus. Kui aga sellist erapooletust siiski toonitatakse, siis lähemal silmitsemisel on ikka tegemist mingisuguse maskitud ilmavaatega, ja see ongi põhjuseks, miks õigeusklike ilmavaadete pooldajad, nn. katoliiklased ja kommunistid, asuvad selliste „erapooletute“ koolide suhtes teravalt eitaval seisukohal.

Kus iial ellu kutsutakse koole, seal tuleb seisukoht võtta kooli organisatsiooni, õpetaja ja õpilaste vahekorra kohta, tuleb määrata õppekava, valida õpiraamatuid, meetodeid ja palju muud, lühidalt, tuleb väga sagedasti öelda kas „jah“ või „ei“.

Kool vajab peale selle ka veel õpetajaid, ja igauks neist toob kooli kaasa kui mitte tervikliiku ilmavaate, siis ometi

osi sellest, mille ta tuhandeil juhuseil kannab õpilastele edasi, ilma et tarvitseks oma ilmavaadet väljendada.

Erapooletuse pidamine koolis on sellega utoopia.

*

Nii need küsimused. Vastolu: „koolitöö peab olema erapooletu“ ja „kas on üldse võimalik erapooletu koolitöö?“ — peaks küllalt põhjust andma meiegi hulgas mõtteid vahetada kooli erapooletuse probleemi kohta.

Õpetaja esimene tund klassis.

P. Truusmann.

Võivad muutuda sotsiaalsed olud — ja muutuvadki; vastavalt muutuvad ka koolielu tingimused, tema struktuur ja meetodid, sest teataval ajajärgul peab kool rahuldama aja nõudeid, kuid vaatamata kõigele sellele jääb koolielus muutmatuks üks asjaolu: igal ajal ja igasugustes tingimustes moodustab kool seesmiselt kaks vastupidist, koguni vaenulist leeri — need on õpetajad ja õpilased, kasvatajad ja kasvandikud. See fakt jääb faktiks, olgugi, et teda sageli pahatihti püütakse millegipärast mitmesuguste viigilehtedega maskida, nagu seda on näit. „kool, kui pere“, „isalik või seltsimehelik vahekord õpetaja ja õpilaste vahel“ jne. Ja teisiti ei võigi asi olla, kui on tegemist ühelt poolt antisotsiaalsete kalduvustega, negatiivsete instinktidega varustatud massiga (õpilastega), teiselt poolt aga kultuurilise isikuga (õpetajaga), kelle ülesandeks on tema kätte usaldatud homunculus'test need negatiivsed omadused välja juurida ning kasvutada õpilastest ühiskonnale vastuvõetavaid liikmeid. Selle ülesande täitmine nõuab paratamatult teatavat survet, aga kus surve, seal ka vastupanu. Inde irae...

Nende kahe leeri vahel on käimas alaline võitlus, vahest koguni heatahtlik mõlemalt poolt, midagi sporditaolist, kuid ikkagi võitlus. On olemas omapärane, igivana õpilase eetika, mis õpetaja tüssamist, petmist, kaasõpilaste varjamist tema eest peab vooruseks, mille vastu eksijaid seltsimeeste poolt vahest rängasti karistatakse, ja seda tuleb õpetaja-kasvatajal alati arvestada õpilase-

kasvandiku moraalse isiku hindamisel, hoidudes ebaküpselt hukkamõistmisest mõne üleastumise puhul, mis tegelikult välja kutsutud maimitud õpilaseetika nõudel, sest ka kõige parema ja ausama (ühiskonna seisukohalt) lapse silmis on vale, silmakirjalikkus ja muud ühiskonna pahed õpetaja suhtes vaid nõ. professionaalne voores, koguni kangelas-tegu.

Seda nähet võib vast pehmendada, vähendada, kuid täiesti kaotada on võimatu.

Sellelt seisukohalt moodustab kultuur-surve kandja, s. o. kasvataja, autoriteet möödapääsmatu tagatise tema produktiivsele tööle. Selle (s. o. autoriteedi) maksmapanemises ja alalhoidmises peitub kasvatusliku töö edu; teiste sõnadega, võitluses õpilastega peab tulema võitjaks õpetaja. Siin võidakse kohe öelda, et see on ju iseenesest mõistetav ja lihtne asi — on ju õpetaja kooli reglamendi kohaselt varustatud ja kaitstud igasuguste võimu atribuutidega, mis vastuhakkamise suruvad maha kõige karmimalt, kusjuures vastuhakkajail mingit pääsu pole. Õige — nii on asi näiliselt, ametlikult, kuid sellest ametlikust ülekaalust on veel tükk maad tõsise, seesmise kasvataja autoriteedi tunnustamiseni. See viimane pole küll kusagil paberile pandud ega paragrahvidesse mahutatud, kuid tegelikult on tema see ainukene psüühiline kasvatusliku töö alus. Ja kui palju õpetajaid kahjuks teab seda kirjutatud paragrahvide ja määruste jõuetust võitluses autoriteedi eest.

Just esimene tund klassis, esimene õpetaja ilmumine oma tulevaste hoolealuste kogu ette on otsustav selle seemise, kirja panemata vahekorra tekkinisel.

Psüüholoogiline seisukord on siin järgmine:

„Uus õpetaja... Meil on täna uus õpetaja!“ lendab teade kulutulena üle klassi — ja kohe on mitukümmend paari silmi ja kikis kõrvu sõjavalmis, haaratud ühisest huvist ja moodustades erk-vaenulise terviku uue, veel tundmatu suruja vastu. Selle terviku peaülesandeks on esimeses järjekorras selgeks teha, mida võib ja mida ei või uue õpetaja juures, kui suur on tema moraalne erikaal, teiste sõnadega, tema autoriteet, surve ulatus (kaaluvus)... Ning harilikult on juba esimese tunni vältel see ülesanne lahendatud, uue õpetaja isik „kaalutud, mõõdetud“ ning „kerge või raske“ leitud. Ja siit arenevad kõik edaspidised vahekorrad ja nende tagajärjed, kusjuures peaaegu mingit osa ei mängi kõik koolielu reglamenteerivad määrused. Õpetaja autoriteeti, kes selle kord kaotanud või maksma pole suutnud panna, ei too tagasi ka kõige valjumad surveabinõud. Arvan, et selle tõsiasja vastu ei hakka vaidlema ükski kogenud pedagoog.

Nagu kahe üksiku isiku vahekord enamasti alati oleneb esimesest kokkupuutumisest, nii oleneb sellest momentist ka õpetaja ja klassi vahekord. Et selle kokkupuutumise õhkkonda selgitada, võtan abiks isiklikud elamused. Iga kord, kui uude klassi sisse astun ja oma õpetaja kohale asun, valdab mind tunne, nagu voolaks minu poole mingi psüühiline, katsuv, kobav, sissepääsuteid otsiv laine, mis tuleb nende minu uute hoolealuste poolt ja minu „mina“ püüab oma alla painutada, alla heita... Ja nüüd algab sõnatu, nägematu võitlus minu ja nende vahel. Seda juba aegsasti ette nähes olen võitlusvalmis, tõmmates end enne klassi, s. o. lahinguväljale ilmumist hingeliselt kokku, püüdes end broneerida kallaletungi vastu, olles ise seejuures mitte vaenulik, vaid seesmiselt kindel ja heatahtlik, uskudes, et tulen mitte kurja-, vaid heatoo-

jana, mis paratamatult taotellakse võitluses, kus minul hea esindajana tuleb sõidida pimeduse ja negatiivsete instinktide vastu.

Kui õpetaja on hästi broneeritud, s. o., kui temal on selge kujutus oma tegevusest, kindel ja sügav usk selle tarvidusse ja tõsine tahe selle teostamiseks — siis lõpeb see esimene jõukatsumine õpetaja kasuks, ning kasvatuslik töö võib alata täie hooga. Vastasel korral, ja kui õpetaja veel lisaks loodab tema isikut ja autoriteeti kaitsvale reglamendile, või püüab välise nõudlikkuse ja eneseupitamisega klassi mõjustada, siis harilikult ootab teda täieline lahingu kaotus, halenaljakas pettumus, mida heaks teha on peaaegu võimatu, vaatamata ka energilisemaile välisurve abinõudele. Aga sellele, kes ei suutnud oma autoriteeti maksma panna, muutub koolitöö pikaajaliseks närvide kurnamiseks, sunnitööks, tõsiseks nuhtluseks. Sellest on näha, kui suured on õpetaja-ameti nõudmised tema moraalse, sisemise „mina“ suhtes, kui tõsiselt peab tema selle kutse vastu valmistuma, oma „mina“ arendades. Sellepärast loobugu kasvataja-kutsest need, kes näevad temas ainult teenistuse allikat, kui nad ei taha oma elurahu ja tervist parandamatult mürgitada. Tõsi — mõnel juhul läheb korda näiliselt õpetaja autoriteeti jalul hoida, välist distsipliini saavutada, kuid säärases õhkkonnas, kus tegelikult puudub õpetaja isiku sisemine, tõeline tunnustamine klassi poolt, kus valitseb vaid pealesurutud alistuvus, jääb õpetaja töö ikkagi viljatuks, tuletades meelde sõelaga veekandmist. On muidugi isikuid, kes oma autoriteedi maksmapanekuks ei tarvitse abiks võtta mingisuguseid abinõusid — nende mõju hakkab maksma nagu iseendast, sest nad on otsekui loodud valitsemiseks, juhtimiseks — kuid neid on teatavasti vähe.

Üldse peab meeles pidama, et õpetaja teadusliku ja moraalse erikaalu hindamiseks on klassi tervik äärmiselt tundlik, läbinägev. Tema nõ. „massilist intuitsiooni“ on peaaegu võimatu petta, eksiteele viia silmakirjaliku, teeseldud vooruslikkuse ja soliidsusega; seesugu-

ne püüe on kallaletungi katse kõlbmatute abinõudega. Erandiks võivad selles suhtes olla vahest kõige nooremad klassid, kus tegemist lastega, kelle silmis, peamiselt koduse vanemate juttude suggestiooni tõttu kooli autoriteet seisab veel kättesaamatul kõrgusel. Samuti ei oma klassi silmis kaaluvat väärtust õpetaja väline korrektsus klassi ees ja ka eraelus (mis harilikult ei jää õpilastele saladuseks, eriti meie väikelinna oludes). Selles suhtes on liigne õpetaja elukommete rõhutamine (näit. suitsetamine jm.), mis meil vahest kaunis teraval kujul esile kerkib, ja mille kaudu tahetakse kooliautoriteedi tasapinda tõsta, kaunis kahtlane temast oodatavate tagajärgede poolest. Kas ei ole meil kõigil kooliaegseid mälestusi armastatud ja austatud õpetajaist, kelle välised elukombed jätsid nii mõndagi soovida, ja ümberpöörduvalt. Sellega tahtsin öelda ainult niipalju, et kooli autoriteedi tõstmist rajada ainult välisele polituurile on mõttetu. Klassi silmad läbi hiilgava koores märkavad kohe seesmist tühjust, vaimsete väärtuste puudumist.

Sellepärast peab õpetaja esimest korda klassi ilmudes hoidma end võimalikult loomulikuna, nii et tema käitumise üldine toon ei tarvitseks edaspidi muudatä, kuna muutlikkus soodustab kõige enam autoriteedi kaotamist. Paljud õpetajad püüavad endile populaarsust võita, olles õpilaste vastu allakriipsutatult lahked, andestades või vaadates läbi sõrmede distsipliini rikkumistele, teeseldes endist õpilaste seltsimehi — kuid sel viisil saavutavad nad harilikult just vastupidiseid tagajärgi: armastatud ja

austatud õpetaja asemel muutuvad nemad pahatihti klassi pilke ja naljade märklauaks. Pean ütleva, et minu mälu ei suuda esile tuua ainustki kolleegi, kes ülaltoodud abinõude varal oleks jõudnud õnnelikult oma eesmärgile.

Harilikult on lapsed, järelilikult ka klass, äärmiselt tundlikud ebaõigluse, ülekohtu suhtes; seda teades, peab õpetaja piinlikult enda üle valitsema, et oma prerogatiivide tarvitamisel õigluse piiridest mitte kõrvale kalduda; eriti esimesed tunnid, kus õpetajat igapidi proovitakse, võivad selles suhtes kiusatusi pakkuda.

Teisest küljest, väga hädaohtlikud on õpetaja autoriteedile juhud, kus õpetajal ei jätku kindlust oma õigustatud nõudmise või korralduse läbiviimiseks: siin võib üksainuke silmapilk saada otustavaks. Säärastel juhtudel on tarvis teotseda kaljukindlalt, viies tarbekorral asja, olgu ta ka kõige tühisem, äärmiste abinõudeni. Õigustamata nõudmise puhul (õpetaja võib näit. kergesti õpilase isiku suhtes eksida jm.) ei tee halba, kui õpetaja avalikult oma nõudmisest loobub: niisugune klassi õiglustunde rahuldamine ei kõiguta põrmugi õpetaja autoriteeti, koguni mõjub vastupidiselt. Kui mitmed, eriti algajad õpetajad, eksivad säärastel puhkudel, nähes õigustamatust nõudmisest loobumises oma autoriteedi langetamist. Ilmaaegne kartus: klass näeb õpetaja hinge sügavamale, kui seda vahest arvatakse, ja oskab tegude põhjusi peenelt analüüsida, intuitiivselt aimates, mis seisab nende taga: kas jonn, silmakirjalikkus või hea taotlemine.

Pilk Nõukogude-Venemaa kooliellu.

A. Oengo-Johanson.

Möödunud aasta juuli lõpus sõitsime haridusministeeriumi ja Tallinna koolivalitsuse lahke loaga ja ainelise toetussega Leningradi, et tutvuda seal avatud *pedagoogilise näitusega* (Всероссийная Педагогическая выставка).

Lootsime leida sellelt näituselt ees-

kuju ja materjali meil sedapuhku valmivale kooliuuenduse näitusele. Kuid esimene pilk Vene näitusele selgitas meie eksimuse. Selgus, et mõlema näituse põhilaad erines diametraalselt. Kuna meie kooliuuenduse näitus pidi avitama otsida uusi töömeetodeid, olles

võrsunud õpetajaskonna soovil ja määratud peamiselt kasvatajaile - õpetajaile, tõmmates kaasa seltskonnast vaid neid, kel on eriline huvi kasvatusküsimustele, — oli Vene näituse eesmärk puhtpoliitiline, puhtagitaatorlik. Näituse korraldajaks on riik. Ta tahab selle suurejoonelise korraldusega näidata, kui võrt suudab kaasa aidata kool Nõukogude riigi kindlustamisele ja ülesehitamisele, ka — kui võrt ta peab kaasa aitama. Selle peasihi varju jäävad erilised kasvatus-õpetamisvõtete küsimused; viimased esinevad aga siiski, ja suurelt näituselt leiame mõnegi katken-di tunnustamis- ja jälgimisväärsest koolitööst.

Kuna meie kooliuuenduse näitus pidi koosnema peamiselt ainult õpilastöist, tuues võimalikult tervikuna üksikute õpilaste aastatöid, lastes esineda üksikute koolide iseärasusi, — koosnes Vene näitus õpilastööde kõrval suures enamuses täiskasvanute töist — plakadid, lööklaused, diagrammid, kavad, kokkuvõtted, pildid; üksikuilt koolidelt oli võetud töid killukaupa siia-sinna, koondades eksponaadid komitee poolt ülesseatud juhtmõtete alusel.

Kuid nii vähe, kui ta pakkus meile otsest tulu eeskujumõttes, oli see meie dimensioonidega võrreldes määratu näitus siiski küllalt huvitav.

Näitus korraldati Leningradi 120. linna algkoolis. See kool asub kaugel südalinnast, linnaosas, mis kannab praegu „Savolodarskaja storona“ nime. Maja on ehitatud 1929. a. — seega uusim koolimaja Leningradis.

Kes tunnevad seda raiooni endisest ajast, teavad jutustada, kuid siin olevat asunud viimane linna-äärne mülgas — pori, pühkmehunnikud, räbalad puumaja-logud, räpased inimesed, vilets valgustus õhtuti. Käies nüüd seda uut laia tänavat, mille äärde on kerkinud ja kerkimas uusi suuri elamu- ja töölisele, peab tahes või tahtmata tunnustama valitsuse püüet korraldada eeslinna, kus ju vabrikute läheduse tõttu asub tööliste suurem hulk. Kui võrt see püüe kuski teostatud, on muidugi iseküsimus. Kuid korraldavat kätt on märgata. See avaldub kogu linna välimuses, olgugi Le-

ningradi kuulus „mostovaja“, nagu see vanastigi oli suvel tavaline nähe, oli praegugi õige laiaulatuslikult üles käristatud, — „remondis“.

Koolihoone ees on värskelt asutatud muruplats kruusatud kõnniteedega, iluaed, kui soovite. Keskel, umbes esiukse kohal, näete liivakasti. Seda suurust, seda laiust!

Hoone ise on suur ja moodne. Vaatad kaugelt, — nagu polekski maja. Nagu oleks lapsed ehitanud valgeist kuubi-kuist midagi, millel pole äärt ega otsa, pole katustki, nagu meie majadel. Lähened, vaatled neid akende ridu, neid trepikodasid, kus klaassein läheb keldri-korralt neljandani, näed seda suurejoonelist lihtsust, mis ei luba ühtki liigset joont, ainsamatki kaunistust. Ja oled haaratud sellest uususest ja üllatatud sellest iselaadi ilust.

Hoone sisemus on tavaline uuele koolimajale — laiad valged koridorid, avatud trepid, harilikud klassiboard, kõigiti hügieenilistele nõuetele vastavad. Otsid asjata punast värvi.

Hoone, mis on väliselt valge, tumepruunide akendega, on hoitud samades värvides ka seesmiselt; lisaks tuleb vaid pehme kollane ja hallikas tumesinine toon. Värvide kooskõla on umbes sarnane meie Riigikogu koosolekute saali omale. Klasside laed ja akna võlvid ei ole valged, vaid kollased, ja seda järjekindlalt — arvatavasti mingi soodustus nägemis-tervishoiule. Sees — lihtsus ja ratsionaalsus, ei ainsamatki kaunistavat ornament, rääkimata muust uhkusest.

Selle maja 52 klassitoas, 2 saalis ja koridorides asus näitus.

Näitus on korraldatud maitsekalt ja kulukalt. Maal, kus valitseb nii suur paberipuudus, et lapsed kirjutavad vahetevahel tarvitatud plankettide tahapoolle, et näituse raamatukaupluseski otsiti asjata vihku või tükikest paberit. — oli näituse korraldajail niipalju head kartongi ja paberit igas värvivarjundis. Ja korraldavaist kätest ei näinud ka olevat puudust. Igatahes oli näituse välimuse nõudnud palju vaeva, oli läbi mõeldud peenusteni, stiilne ja otstarbekas.

Näitus jagunes kolme üldosakonda:

- I Vene kooli osakond.
- II Muulaste koolid N.-Venes.
- III Välismaa koolide osakond.

Peale selle *sissejuhata*v saal, mis pidi selgitama näituse ja Nõukogude kooli üldisi sihte, ja *lõpuosakond*, mis näitas *õpetaja* ja õpetajate organisatsioonide tööd kooli ja riigi ülesehitamisel.

Eriti huvitavaks loeksin esimest osakonda, mis omas järgmisi alajaotusi:

(*Koridorides**.)

1. *Statistilised andmed ja «ПЯТИ-ЛЕТКА».*
2. *Vaesrahva (беднота) laste kool.* (Kuivõrt vaesrahva lapsed on varustatud kooliga.)
3. *Algkooli õpetajaskond.* (Kommunistl. partei liikmeid on neist kõigest 8,6%.)
4. *Algkooli-õpet. ettevalmistus.* (Kõrgem. harid. 2,1%, kesk- ja lõpetamata kõrgem har. 70,3%; sellest madalam har. 26,9%.)
5. *Õpetajaskonna haridusliku tasapinna tõstmise.*
6. *Kehaline kasvatus koolis.*
7. *Muusikaline töö koolis.*
8. *Laste raamatukogud.* (Siia kuulub ka „Õpilane raamatulevitaja“ — «КНИГОНОША», ja tema ülesanded sel puhul.)
9. *Sotsialistlik võistlus.*
10. *Kool võitluses viljasaagi suurendamise kasuks.*
11. *Kooli kaasabi tööstuse edendamiseks.*
12. *„Chef-töö“ külas.* (Kuidas kool võib mõjustada üksiku küla kultuurilise taseme tõusu.)
13. *Kultuuriretk.*
14. *Raamatu levitamisetk.*
15. *Töö lastevanematega.*
16. *Kool ja riigikaitse.*

(*Tubades.*)

1. *Kommunistlik liikumine laste hulgas.*

*) *Koridorides* olid osakonnad, mis sisaldasid vähem õpilaste ja koolide klassitöid, seda rohkem aga diagramme, pilte, juhtlauseid näituse korraldajailt.

2. *Rahvusvaheline (internatsionaalne) kasvatus ja revolutsiooni-pühad.*
3. *Usuvastane kasvatus.*
- 4.—6. *„Polütehnikatsiooni“ kasuks.*
7. *Üldõpetus ja projekt-meetod.*
8. *Emakeel.*
9. *Matemaatika.*
10. *Null-grupp.*
11. *Pedaloogia ja pedagoogiline kihutustöö.*
12. *Laste ajakirjad. Noorte teater.*
13. *Laste ekskursioonid.*
14. *Lastekirjandus.*
15. *Laste omavalitsus.*

Näituse komiteed juhatasid N. K. Krupskaja ja M. S. Epstein, peasekretäriks oli A. J. Podsemsky.

Igas toas töötas oma konsultant-eriteadlane. Peale selle olid ametis ekskursioonide juhid, kes juhtisid läbi kogu näituse, selgitades eksponaate õige pealiskaudselt ja — vägagi sihilikult. Need olid noored meid, head kõnelejad ja teadlikud näituse ja oma ülesandes. Neile vaieldi vastu mõnikord ja isegi üsna tagasihoidmatult; vastuse võlgjäämist aga ei olnud.

Meil on seatud sagedasti küsimus, kas tohib politika mõjustada kooli. Ja on vastatud sellele eitavalt. Paljudi väärnähteid koolis oleme kirjutanud politika arvele. On aga kuuldavale tulnud ka hääli: kuidas saab kujutella kooli väljaspool politikat! Nagu kool on elu kajastus, nii peab ta teatava määrani olema ka politika kajastus.

Venemaal ei tulegi see küsimus päevakorda. Ei ole, ei tohigi olla seal kellelegi küsitav politika mõjustus koolis. Kool on seal aktiivne poliitiline tegur. Tema kaudu loodab valitsev vool laiendada oma pinda ja juurduda tugevamini. Väikest last püütakse algusest peale kasvatada töölisriigi kodanikuna. Tal ei tohi tekkida teisi harjumusi, teisi tõekspidamisi. Kui meie vagunisse Gačinas tuli väike poisike (kes lõpetanud algk. I kl.) ja pilkavalt küsis mu reisikaaslaselt: „Kas teie sõidate pehmes vagunis?“ oli sel lapsel juba terve seeria tõekspidamisi. Temale paistis halvaks panuväärt, et terve inimene kasutab pehmet vagu-

nit, mis tema arusaamise järgi võiks kuuluda vaid haigeile.

Näitusel nägin esinevat peamiselt kaht tugevat momenti, mille ümber oli koondatud laste töökspidamiste kasvatamine. Esimesena nimetaksin *Ленин* isiku austamist. Leninit kujutatakse töölisriigi kangelasena, tema isik seatakse eeskujuks tulevastele SSSR kodanikele. Kasutatakse igalpool juhust, et kõnelda Lenini, Iljitschi, püsivusest, töökusest, täpsusest, julgusest, enesesalgamisest, teravast mõistusest j. m. Lenini juhtlauseid leiata kõikjal laste kaustikus, õpperaamatuis, seinaplakateil. Paljudes koolides on «урамок Ленина». Sagedasti näete esinevat kuulsat: „Õppida, õppida, õppida!“ jne.

Peab ütlema, et Lenini isikust on Vene pedagoogid osanud teha eeskujut, mille kasvataja mõju tundub väljaspool kahtlust.

Teise momendina tooksin *у* *с* *у* *в* *а* *с* *т* *а* *с* *е* kihutustöö koolis. Võitlus usu ja kiriku vastu ei teostu Venes mitte niivõrt vägivald (nagu seda meil sagedasti armastatakse seletada), kuivõrt propaganda kaudu. Muidugi nähakse selliseks propagandaks kõige soodsama pinnana koolinoorsugu. Usuvastane kihutustöö on sunduslik koolile. Ametlikult ei keelata lastele uskumast Jumalat, kirikuskäimist, risti kaelas kandmist. Õpetajale aga ei ole hoopiski hea, kui tema klassis on rohkesti lapsi, kes käivad kirikus, kellel on kaelas ristid, jne.

Selle printsiibi järgi näete näitusel juba eelkooliealise klassi toas. Selles „null-grupis“, nagu seda seal nimetatakse, on lapsed juba niivõrt välja koolitatud, et joonistavad jõulupuu ja kriipsutavad selle pärast punase pliiatsiga läbi ning kirjutavad alla pulgakestega: «Елки нам не нужно.»

Kuid iseloomustav on, et jõulupuu oli joonistatud suure hoole ja armastusega kõigi oma küünalde, tähekestega ja piparkookidega.

Kumb nüüd oli lapse vaba väljendus, jõulupuu joonistus või allkiri, — kes seda teab.

Vanemais klassis oskavad lapsed juba põhjendada usuvastast meeoleolu. Nii leiame juba III—IV õppeaasta töodes

lauseid: „Me ei pühitse jõulusid. Milleks raisata koolipäevi“. „Ma ei lähe kirikusse, seal ei õpi me midagi. Lähen parem armsasse kooli, kus on töö nii huvitav ja kus Maria Ivanovna räägib alati midagi uut.“ „Palun, et isa ei ostaks meile pühiks präänikuid ega kompekke. Milleks seda? Meie, töölislapsed, sööme lihtset ja kasulikku toitu; mustleib on meie kõige parem toit. Ka küünlaid ei ole meile vaja ega mingit muud raharaiskamist. Kui isal juhtub üle jääma raha, soovitan talle annetada see *пятилетка* kasuks. Ise aga lähen kooli; ei ole mul jõulusid ega lihavõtteid.“ „Töölislastel ei ole muid pühi, kui „punane oktoober“ ja „esimene mai“.

Ühe suurema poisi koostatud albumis leidsin ajakirjast lõigatud järgmise sisuga pildi: talutuba; punase käesidmega mehed võtavad nurgast pühakujusid; vanaema nutab ja püüab neid takistada. Poisike-pojapoeg aga rõõmustub. Allkiri oli vist „Uue aja puhang“ või midagi selletaolist. Teisele leheküljele oli albumi koostaja kirjutanud suurte tähtedega: „Б о г а б о л ь ш е н е т“.

Nii surub riiki valitsev võim oma pitsati sügavasse kooli südamesse. Ja õpetajad alistuvad. Ka fanaatiliselt usklikud. Ei ole teist teed. Küsisin ühelt konsultandilt: „Teil on ju ometi usklikke lastevanemaid. Kas säärane talitusviis koolis ei tekita lõhet kodu ja kooli vahel? Muidu loote ju agaralt sidemeid mõlema lähendamiseks“. — „Ei tule meil kõne allagi säärane küsimus. Meie inimesed ei küsi praegusel ajal enam niiviisi. Vastaksin teile, et teadlikud (*сознательные*) vanemad ei saa eitada usuvastast tööd; ja kõiki arvestada — kes seda kunagi suudab!“

Hiljem, juba Tallinnasse tagasi jõudnud, kuulsin ühe Venemaalt tulnud lahkusu õpetaja arvamus Nõukogude valitsuse usuvastase propaganda suhtes.

Nemad, sügavalt usklikud inimesed, ei kartvat valitsuse eitavat tegevust usu asjus. Tõeliselt usklikud inimesed ei lase ennast vapustada millestki. Mida enam neid kiusatakse, seda tugevamad on nad usus. Usk, mille pärast peab võitlema,

on hingeülendav, suur ja kõrge. Ei tee usule häda, kui temast kõrvaldatakse kõik välispidine, pinnapealne ja liigne. See ainult puhastab usku. Ei või keegi keelata tõeliselt usklikule inimesele pühitsevast ristiusu pühi oma südames. Pühade välispidiste kommete tõttu teevad aga 90% inimesi pühade ajal rohkem pattu kui tööpäevil.“

Niipalju selle härra veendumustest, kes usub, et just Nõukogude Venest võrsub uus liik usklike eeskujuks kogu maailmale.

Näitusel seisab ilus gipskuju, kõlvuline kooli kaunistamiseks igal maal nii kunstiliselt kui sisuliselt. Vanaema ja tüdrukuke. Kunstnikul on õnnestunud mõlema näoilme. Eriti head on lapse silmad oma rõõmsas selguses. Ja all-



kiri — „Mina õpetasin lugema vanaema! Aga sina kelle?“

Nõukogude Vene näitusel omab see kuju aga veel erilist tähendust. See pidi olema sümboliks püüdele rakendada kooli ühiskondlikult kasulikule tööle. Kool ei tohi siin jääda elama ja teotsema omaette. Ja seda mitte ainult ses suhtes, et ta avab oma ukse ja aknad sellele, mis sünnib välis-

ilmas (see poleks ju meile veel uudiseks); kool peab astuma ise aktiivselt tööle ja mõjustama omalt poolt ühiskonda. Kool peab võtma osa võitlusest kirjaoskamatus, kasimatuse, joomise, ebasotsiaalsuse vastu. Ta läheb abiks põllumehel, pakkudes sellele oma teadusi matemaatikas ja loodusloos, selektab pereemale ainete toiteväärtust ja alalhoidmise tingimusi ning õpetab teda kasvatama lapsi. Vaevalt ise midagi omandanud, hakkab õpilane seda levitama oma ümbruses ja õpetades teisi süveneb ise oma oskuses.

Paar näidet. N. külas tahetakse asutada lasteaed. See aga ei õnnestu.

Vanemad ei taha, ei julge saata väikesi lapsi kodust välja. Mudilastel endil on lasteaias igav. Pöördatakse abipalvega N. küla algkooli poole. Kool seab oma töö pealkirjaks tükiks ajaks: „Kuidas avitame asutada lasteaeda meie külla.“

Lastele antakse algteadmisi tervishoiust. Neile tehakse selgeks, kui võrd hädakohtlik on pisikestel elutseda külmal, räpasel põrandal, kus on vähe valgust ja puhast õhku. Neis püütakse äratada armastust, hellust vähemate vastu, tahet valmistada neile rõõmu.

Uuritakse ka väikelaste seisukorda kodukülas, valmistades ennem küla plaani ja laste nimestiku. Märgitakse üles, kus talus oleks võimalik lasteaeda mittedaatmise korral korraldada erinurk toas mudilastele. Kuidas seda korraldada.

Kirjutatakse üleskutseid ja selgitusi lastevanematele. Otsitakse raamatuid jutukest ja salmikest, mis võiksid meeldida väikestele; need koondatakse erivihkudesse. Joonistatakse väikestele pilte ja tehakse pildiraamatuid.

Eri töö on lastele mänguasjade valmistamine. Mõni rühm, või ka üksik õpilane saab ülesanda — tähele panna, millised kannid meeldivad väikestele kõige enam. Tehakse kokkuvõtteid. Kogutakse materjali. Ja siis asutakse tööle. Käsitööd meie mõttes (руководение) Venes ei tunnustata. Selliseid mänguasju oli aga valmistatud mitmelgi pool.

Tehakse ka eelarve laste toitmiseks. Kirjutatakse ametlikke kirju, paludes tarvilisi toiduaineid.

Imetlusega lehitsen seda albumit, mis koosneb mitmesuguseist paberitükikes-test täiskirjutatud saamatu lapsekirja-ga, lapselausetega; arvetega, kus võideldakse veel liitmise-lahutamisega, pildikestega värvipliiatsi tehnikas jne.; lõpus üksikasjalik töö kokkuvõte õpetajalt ja seeria ülesvõtteid õnnestunud lasteaiast. Nii võib maa ebakultuur-susestki leiutada hüve ja ehitada üles selle põhjal väärtuslik õppeüksus.

Kuid selliseid töid leiata näitusele teisigi. Näit. loete seinal suure pealkirja: „Kuidas aitasime N. koolile asu-tada aeda“ (огород). Albumist ja sei-natabeleist selgub: N. algkool ei ole suutnud asutada endale aeda. Sellest saab teada üks pealinna algkoolidest. Ot-sustatakse aidata N. kooli. Kirjavahe-tus õpilaste vahel: mis teil puudub, mis teil endil olemas, mida võite ise teha, millega meie võime teid aidata, missu-gune on teie mullapind, kas oskate seda analüüsida? Kui mitte, saatke meile mullaproov.

Linna kool asub agarasti valmistuma kevadiseks maale-sõiduks. Korjatakse raha, tehakse kindlaks sõidukava, va-litakse igasugused korraldajad ja kor-rapidajad. Ollakse kibedasti ametis eel-arve koostamisega. Vahepeal on lastele juba selgunud, milles nad peavad aita-ma N. kooli. On saabunud mullaproov ja selgunud, et maa on vaene kaalisoo-ladest. Õpitakse seejuures muudki mul-lapinna omaduste ja taimekasvu elutin-gimustest. Missugused taimed vajavad missugust maapinda? Räägitakse maa-väetamisest ja otsustatakse koguda t u h k a N. kooli aiamaa väetamiseks. Õpitakse tundma %-arvutusi.

Maalt tulnud kirjadest selgub, et seal on raske saada häid s e e m n e i d. Mu-retsetakse seemneid mitmelt poolt ja te-hakse katseid nende idanemisvõimega. Räägitakse muudki seemneist ning te-hakse harilikke looduskoolisi katseid sel alal.

Ekskursiooni eel kirjutatakse amet-likke kirju, mille koopiad pandud näi-

tusele, õpitakse lihtseid maamõõtmise võtteid jne.

Järgnevad aruanded ekskursioonist enesest ning lõppeks N. kooli õpilaste kirjad, kuidas peenardel üks või teine asi on hakanud kasvama.

Ilus näide koostööst kahe kooli vahel, mis kasulik kahtlemata mõlemale. Üht-lasi ilus näide ka sellest, kuidas on või-malik õpilaste silmis teha otstarbekaks sellist tööd, mis neile muidu paistaks ehk igav ja tarbetu. Niisuguseid oma-dusi sooviksime näha igas elulises asi-alas, mis uus kool võtab oma kavas-sse.

Mulle on mitmel puhul asetatud kü-simus — kuivõrt on N.-Venes läbi löö-nud ü l d õ p e t u s või „kompleks“, nagu seda tööviisi kutsutakse seal.

Vaadeldes seda näitust ja kuulates sealseid koolitegelasi, lehitsedes siin praegugi kaasatoodud raamatuid jääb mulje, nagu oleks kogu nende koolitöö, alates „nullgrupist“ kuni viimase ast-meni kõrgemas koolis, ainus suur kom-pleks, millest lähtub ja millesse suubub kõik muu; selle pealkirjaks paneksime: „Töö, tööline, töölisriik“.

Töö pühakspidamine, tööka inimese ülistamine läbib kogu kasvatus-e. Paaril korral nägin õpilaste töodes lause: «Это были герои труда». (töö-kangelased). Ja muidugi, kollektiivse, ühiskondliku töö selgi-tamine, ülistamine ja harjutamine on samuti üks kasvatusprintsipe. Oma töö rakendamine isamaa-töölisriigi huvi-desse muutub iga väiksemagi lapse ideaaliks. Nii leidsin näitusele ühe pika lapse-luuletise, mis algab nii:

«Все ребята захотели
огород сделать свой
и извлечь побольше пользы,
чтоб помочь стране родной...»

Järgneb üksikasjalik kirjeldus selle aia asutamisest ja sellest, kuidas lapsed tunnevad rõõmu ilusast viljast; valminud vilja aga annavad riigile («государству отдадим»).

Kitsamas mõttes üldõpetus on seal tarvitusel algkooli I—III, paiguti isegi IV õppeaastani. Siitpeale püütakse üle minna dalton-plaanile. Üldõpetus ei kuulu siin enam kooliuuenduste hulka;

see on siin idee, mis juba teoks saanud ja selles huupi edasitormavas õhkkonnas juba päevakorrast välja langenud. See on midagi endastmõistetavat, millest enam palju ei räägita. Päevaküsimusena kooliuuenduse alal kuulsin seal kõnelevat projekt-meetodist, millele nad välja töötanud veel erilise kuju «метод задания».

„Muidugi jääb kompleks (üldõpetus) meie töö aluseks,“ seletab mulle konsultant: „Seda mõistame meie peamiselt materjali jaotuse küsimusena. Ei ole ühelgi õpetusastmel soovitav võtta materjali liiast kaugusest. Igalpool on kasulik seda pakkuda eluliste asialade näol; algastmel on see meie arusaamise järgi teisiti hoopis võimatu. Kuid me vajame meetodeid oma asialade lähemaks läbitöötamiseks, ja sellisena soovivad meie õpetajad praegu „tööjuhatusete meetodit“ (метод задания), mis kasvatab lapses iseseisvust ja töötahet. Aga võib-olla leiame homme midagi muud, mis sellest veel parem. Meie tööviisid arenevad ju väga kiires tempos.“

„Liigagi kiires,“ tähendab keegi kuulajaist. „Oleks asjale kasulikum, kui me nii pööraselt ei kihutaks.“

„Kompleks-projekt“ moodustabki näituse erilise toa. Siin on huvitavaid töid — väljatöötatud asialasid koondatud suurtesse albumitesse ja seinatabelitesse. Nimetaksin siit eriti: «Как мы сделали игрушки маленьким» ja «Звённые работы по заданиям», kus töö on koondatud aastaegade järgi ja igale rühmale antud eri küsimus. Suurem osa aga sellest toast ei ole nauditav meile — liiga pealetükkiva tendentsi tõttu.

Metoodiliselt palju huvitavam on ekskursioonide tuba. Väljapanekud on siin grupeeritud umbes järgmise kava järgi:

I Teel süstemaatilise ekskursioonitööle algkoolis.

II Asutised, mis on abiks ekskursiooni korraldajaile.

III Põhjapanevad küsimused ekskursioonitöös.

IV Lühemaajaline ekskursioon.

V Pikemaajaline ekskursioon.

Suured seinaplakatid nimetavad õppekäiku orgaaniliseks koolitöö osaks; tõen-tavad isegi, et „kaks päeva matkamist on tagajärjekam kui kaks kuud võimlemist.“

Klaas-vitriinides on välja pandud kujutisi ekskursiooni elust: kuidas korraldada peatus ekskursioonil; otstarbekalt rietatud õpilased pikemaajalise ekskursiooni puhul.

Rohkearvulisi praktilisi juhatusi on antud ekskursiooni juhtidele igasuguste nimestikkude ja tabelite näol. Tüüpiliste ekskursioonidena on töötatud välja järgmised suured seinatabelid:

1. Õppekäik kirikusse.
2. Õppekäik tekstiilvabrikusse (soovitatakse ennem käia külas vaatamas ketramist ja telgedel kudumist).
3. Õppekäik kolhoosi.
4. Õppekäik põllule (näidatud, kuidas võivad töötada mitu õppeaastat korraga).
5. Lindude päev.
6. Viljaaia vaenlased.
7. Turbasoos.

Leian ka ühe huvitava salmiku, lapse töö, mis täie õigusega võiks eh-tida mõne metoodilise raamatu lehekülge. Vihik käsitab iseseisvaid suvi-seid tähelepanekuid ja lõpeb nii:

«В школе то, что мною собрано, мною видано и слышано, будет в классе все разобрано, зарисовано, записано.

Все, что сделано, задумано, иль непонятным окажется, будет в классе передумано, в голове моей уляжется.»

Huvitavad on siin albumid üksikuist koolidest, igaühes läbi töötatud mingi ekskursiooni teema.

Toon näitena ühe pealkirjaga: „Elu ja töö külas ja kommunas kevadel“.

See on saadetud Vjätkast A. L. B. Krassini nimelisest algkoolist, III õppeaasta töö.

Õpetaja on andnud lastele teema. „Üldkoosolekul“ kirjutab koosoleku kirjutoimetaja — väike tüdruk: „jaotasime (разбили) teema kolmeks küsimuseks: 1. põllul; 2. aias; 3. kodus.“

Küsimuste läbitöötamiseks jagunesime rühmadeks.“ (Järgneb, kes asus tööle ja missuguses rühmas).

Esimene rühm on seadnud endale järgmise kava.

1. Mitmeks osaks põllumees jaotab oma põllu.

2. Mis ta külvab põllule ja missuguses järjekorras.

3. Missuguseid masinaid ta kasutab oma töö hõlbustamiseks.

4. Kas ta töötab uute või vanade võtete järgi.

5. Missugune on tal põllupind ja millega ta seda väetab.

6. Missugusel maal miski kõige paremini kasvab.

7. Missugused umbrohud on kõige sagedamad selles maanurgas.

8. Missugused kahjulikud putukad elutsevad siin ja missugused linnud hävitavad neid.

9. Mis kasvab kesapõllul.

Järgnevad kavad ka teistelt rühmadelt. Edasi leidub albumis töid järgmistest pealkirjadega:

„Kuidas korraldusime asudes uurima elu ja tööd külas.“

Ametliku kirja koopia (palutakse leiba ekskursiooni ajaks).

Kultuur-komisjoni töökava külas.

Tee koolist küalani (pliatsijoonis).

Küla ja külaelu kirjeldus (ekskursioonil kogutud muljeid).

Laste joonistusi külas kogutud muljeist.

Kirjandid kolmele peaktisimusele: „Põllul“, „Aias“, „Talumehe kodus“.

„Elu 8. märtsi kommuunas“.

„Töö 8. märtsi kommuunas“.

Joonistusi samast kommuunast.

Kirjandid: „Esimene päev külas“, „Teine päev külas“, „Kolmas päev külas“.

Tulud - kulud ekskursiooni kassas. Õpetaja aruanne.

Õpetaja N. Vekšina on koostanud oma aruande õige põhjalikult. Ilusas soravas keeles kirjeldab ta oma klassi koosseisu, selle võimeid, töötempot ja maitset. Ta seletab ka oma töövõtteid ning põhjendab neid, arvatavasti, omades kaunis kindla pedagoogilise orientatsiooni. Kavatsesin ära kirjutada selle

aruande mõne osa. Kuid paar päeva hiljem jälle sattudes sinna tuppa, leidsin aruande olevat albumist välja rebitud ja — kadunud. Oli meeldinud nähtavasti kellelegi teisele. Otstarve pühendab abinõu!

See album oleks kõlvanud meie näitusele tervikuna. Välimus oli tal lihtne, paberiks tarvitatud paiguti vanu plaketite ja joonistamiseks mingi värvipliatsi aseainet. Käekiri oli lastel selles klassis siiski üsna rahuldav; oli üksikuid parandusi, üksikuid hooletusevigu. Tööd olid õpetaja poolt parandamata.

Üldiselt oli näitusele pandud õpilastööde välimus halvavõitu. Piimlikku puhust, korralikku äärjoont, ilusat käekirja ei harrastata kaugeltki sel määral kui meil. Rääkimata kaunistustest, mida seal üldse ei tunnustata.

Üllatusena leidsin seal kõige uuemate uususte hulgast nõude: Kirjutage valgelt joonteta paberil!

Imelik, et see põhimõte, mis meie võrdlemisi tagurlises kooliuuenduses on läbi löönud ammugi, siin alles nüüd ilmub päevakorda.

Õigekirja ja grammatilisi harjutusi ei leidunud üldse, ka emakeele toas mitte. Laste kiri, niipalju kui seda jõudsin tähele panna, oli aga vaba õigekirja vigadest, nii hooletu kui see ka oli vahest muus suhtes.

Rohkesti huvitavat materjali oli koondatud matemaatika tuppa. Mõõdud sellest toast siiski siinkohal pikevalt peatumata, kuna seal esinevad ja propageeritavad meetodilised võtted on meilgi nii või teisiti tuntud. Suurem osa siin esinevaid eksponaate oli pärit Leningradi Herzeni Pedagoogilise Instituudi muuseumist¹⁾.

Võõram ja seetõttu huvitavam võiks olla vool, mis kannab seal „polütehnisatsioon“ nime. See vool esines näitusel rohkearvuliste töödega ja oli kindlasti näituse iseloomustavamaid momente.

„Polütehnisatsioon“ on vene koolis õieti uus vool. Tegelikus koolitöös esineb see vaid üheainsa aasta. See

*) Kus muu hulgas olevat ka Eesti osakond.

võrsub „pjätiletkast“, on üks lüli sellest suurest süsteemist. Õpetajaile on viimasel talvel korraldatud mitmel pool „polütehnikatsiooni“ kursusi.

On ilmunud ka sellesisulisi pedagoogilisi raamatuid.

Näitusel nägime seda voolu esinemas peamiselt vabriku õpilaste koolides («Фабзавуч»). Oli välja pandud lihtsete abinõudega valmistatud mudelid: veskeid, valamise vorme, traktoreid, vedureid, põllutöömehhanismid, elektri-kelli, mootoreid, turbiine, valgustusseadeldise mudelid, jne.

Põhimõte nende tööde juures näib olevat: arendades käe osavust luua võimalus väljendada teoreetiliselt omandatud teadmisi; koduneda tehniliste töövahenditega juba koolis; mõista ning hinnata neid, lähenedes neile ühtlasi õpilasena ja loojana; omandada tööprintsipi igakord kõige algelisemal kujul, siit lähtudes koduneda moodse tehnika ilma saavutistega.

Ka algkooli nooremailt lastelt esines rohkesti töid, kuid need ei eraldunud iseäranis meie koolikäsitööst. Kaevud, vankrid, kelgud, vinnad, pöörad, plokid, liitrid, kaalud kui ka muud veel lihtsamat töövahendit — nuiad, kurikad, poolid, haamrid, labid, kühvliid, jne. Töö iseloom näib olevat kiire; erilist viimistlemist ega kaunistamist ei tunnustata. Tütarlapsed võtavad osa ka puu- ja rauatööst. Oli näha ka riidetöid: väikesed särki, põlle, undruku „mudelid“, tööoskus oli sel alal küll nõrgem, kui meie koolid seda suudaksid kujutella.

Näitusel esines terve rida teisi osariike ja vähemusrahvusi oma eksponaatidega õpilastööde ja koolikirjanduse alalt. Nõukogude valitsuse teeneks tuleb igatahes lugeda, et mõnigi rahvas, kes tsaarivalitsuse ajal ei omanud oma kirjakeelki, nüüd on võinud panna näitusele hulgakese õppe- ja lasteraamatuid.

Eriti toredasti olid korraldatud Ukrainas ja Armeenia osakonnad. Muidugi olid näituse üldised juhtmõtted omased ka neile osakondadele. Sama Lenini austamine, usuvastane kihutustöö, ühiskondlikud tööd kultuuri levitamise alal, „polütehnikatsioon“. Ka meetodilised

voolud nagu üldõpetus, projekt-meetod, dalton-plaan esinesid siin nagu sealgi.

Kuid poliitiliste motiivide kõrval oli näha siin ka rahvuslikke, mis Vene osakonnas puudusid täiesti. Moodsed töövõtted olid kodu ja kodumaa uurimise teenistusse rakendatult toonud välja suurel määral rahvuslikku omapära, rahvusliku kultuuri jälgi. Ka nende maa-õppematerjali loodusliku kajastus laste töis. Nii üllatas vaatajaid Armeenia osakonda astudes kohe mingi eriline ilus sinine värv, mis domineeris peaaegu kõigis töis.

Nõukogude valitsus on siin, õpetajate üteluse järgi, kooli tasapinda niivõrt tõstnud, et sellest ei võinud keegi unistadagi tsaariajal. Viimane oma venestava kooliga äratas tol ajal teravat protesti maal, kus valitses oma vana rahvuslik kultuur. Võitlus oma iseseisva Armeenia kooli eest oli siis iga armeenlase aade. Rahvas hindab seda nüüdse valitsuse teenet, olgugi ta muul viisil rohkesti kannatanud ja kannatades veelgi.

Eesti väljapanekud millegipärast puudusid näitusel, välja arvatud üks „seina ajaleht“ eesti keeles. Eesti koolikirjandusega tutvusime pisut „Külvaaja“ trükikojas. Peab siiski tunnustama, et lahutatuna emamaast eesti koolikirjandus siin jääb tunduvalt maha meie omast kodumaal ja ei jõua väärtuselt ka kaugelki sealse venekeelse tasemeni. Raamatute minek olevat neil aga suur. Trükitavat õpperaamatuid à 10 000 eksemplari.

Leedu näitusel näitasid ekskursioonide juhid enamasti ainult niinest punutud asjakesi (korvikesi, karbikesi, nagu neid tehakse meilgi).

„See ei vääri muidugi mingit tähelepanu,“ seletasid nad — „see on vaid „käsitöö“ («рукоделие»); mingit pedagoogilist väärtust sel ei ole. Vaadake, näit., seda karbikest lähemalt! Kui palju vaeva ja aega, kui palju silmade pingutust nõudis see lapselt! Kui igav võis see töö talle tunduda! Ja resultaat —? Kas on see asi midagi väärt? Või laienes lapse silmaring selle tööga? Või arenes ta ilmavaade? Kui palju roh-

kem mõtet on neil töödel, mis nägite all „polütehnikatsiooni“ osakonnas“.

Välismaa väljapanekuist panin tähele : Inglise, Hollandi, Ameerika, Čehoslovakkia, Leedu, Persia, Türgi ja Jaapani omi.

Need moodustasid igauks omaette terviku. Koosnesid raamatuid, diagrammidest, käsitöödest ja joonistustest. Nende esinemine siin tundus aga kuidagi juhulisena. Raske on nende kohta üteldagi midagi iseloomustavat.

Peatusin pikemalt Jaapani toas. Siin oli võrratult ilusaid lasteraamatuid. Ka laste käsitööd üllatasid oma iselaadiga: mingid reljeef-pildid siidiriide hilpudest vatiga täidetult, nukud paberist päeva-varjudega, liikuv aabits punutud patsina villasest lõngast. Värvide ja vormide võõrad ja veetlevad silmale. Koguni teine maailm. Selline näitus kuluks kord kutsuda meilegi.

Näitusel ei peetud pedagoogilisi loenguid õpetajaile. Küll aga oli korraldatud miitinguid lastevanemaile. Sattusime ühele neist, mille teemaks oli lastekirjanduse levitamine.

Nõukogude-Vene lastekirjandus väärrib erilist tähelepanu ja eriarthikut. Siin ei mahu sellest jutustama. Peatun vaid miitingul. Juhtumisi oli siia sattunud rohkem lapsi kui vanemaid.

Praegune Vene laps on suur raamatuosõber. Ta loeb ja levitab kirjandust ja püüab seda jõukohaselt ka arvustada.)*

Kuuldes vanemaid minevat lasteraamatuid arvustama, ei võinud nemad koju jääda.

Müra valitses enne koosoleku algust mis hirmus. Ei tehtud ulakust, oldi lihtsalt julge ja kärekas.

Asus aga juhataja — noor neiu — laua taha, vaikis suur saalitäis rahvast nagu üks mees.

*) Trammis sattusin kõrvuti tüdrukuga meie algkooli lõppklassi aastais. Luges Dickens'it. Küsis, kas olen lugenud. Ütlesin, et olen lugenud küll seda autorit, kuid seda raamatut ei tunne. „Oi, huvitav, katsuge lugeda tingimata. Kas olete võtnud raamatuid ... kogust? Kui soovite, helistage kord meie töökotta (ütles ka numbri). Võin teiega ühes tulla ja juhataja, kuidas sealt raamatuid saab.“ — Hea laps! Satuks sulle kätte veel paljugi häid raamatuid!

Kõneleja oli kõne kavatsenud täiskasvanuile ja püüdis seda nüüd oludekohaselt muuta. Suuremad lapsed kuulasid pinevusega. Üks lapseisa — tööline — nõudis läbirääkimisi ja arvustas teravalt lastekirjanduse tühist sisu. Tekkisid vaidlused, mis ei suutnud köita lapsi. Keegi naisõpetaja tuletas meelde lastest-publikut ja soovitas päevakorras minna edasi lastejutukeste näidete lugemisele ja nukuteatri ettekannetele. Mu kõrval hüüdis keegi väike poisike heleda häälega: „Pooldan, seltsimees, pooldan!“

Imelik, — maal, kus poliitiline surve rõhub rängalt täiskasvanuid, kus toidu ja muude tarvete puudus on katastroofiline, nii et näeb vaid kinniseid, murelisi nägusid, — sel maal on lapsed elurõõmsamad, julgemad kui meil.

Laps on seal põhimõtteliselt tõstetud hoolitsemise keskpunkti. Väikesel poisil Gačnast, kellest kõnelesin, oli riigi poolt terveks aastaks priipilet raudteel Leningradi, et ravitseda seal väikest hääldamise viga. See on vaid üksik näide. Laste eest hoolitsemine väljendub seal igalpool. Olgu see „Laste külas“ («Детское село» endise «Иларское» asemel), kus asub mitu lastekodu ja sanatooriumi; olgu sellekski, et lapsed kuni 14 a. saavad erilise toidukaardi.

Muidugi peavad nad kaasa tegema ka vanemate läbielatud vapustused, ja vaevalt saab üldises toidupuuduses neidki vääriliselt toita. Aga hea põhimõte on ka midagi väärt.

Julgemaks endisega võrreldes on muutunud lapsed ja julgemaks ka naised.

Nõukogude valitsus nimetab ennast naise vabastajaks.

Näituse eksponaatide hulgas leidis õpilastöid, kus vene tütarlapsed kirjeldavad Turkestani naiste endist orjapõlve perekonnas ja kergendusi, mis uuem kord neile toonud.

Kuid mitte ainult kaugel Aasias, ka Leningradi tänavail märkate uut suhtumist naisesse. Ta on vabanenud, muutunud inimese vääriliseks. Ta tunneb seda ise; ei löö maha häbelikult silmi; vaatab häbenemata ja edvistamata otsa oma mees-seltsimehele. Tõsi küll,

talle ei anta enam esijoones istekohta trammis; ta on täitsa üheõiguslik ja ei vaja seda eesõigustust; kuid igas teenistuses on ta samuti sallitud kui meeski.

Eriti suur on naisõpetajate-%. Savolodarskaja linnaosas on see 90,7. Küsisin ühe õpetaja pojalt, kellega tutvusin, kas ta ei taha minna edasi õppima „pedtehnikumi“ (õpet. ettevalmistusasutis). Poiss vaatas mulle otsa haavunult: „Kas poisid siis lähevad sinna!“ Selle ala tahavad jätta naiste erialaks.

Lähem kavatsus olevat — vabastada naine ka liigsest kodusest tööst, et ei läheks kaduma väiklasele kasutule toimingule (mida võimalik asendada kodukultuuri tõstmisega ja sotsialiseerimisega) elujõulise inimese tööjõud.

Suures aus on seal ema-tööline. „Праздник матери-работницы» on näitusetööde järele otsustades laste hulgas suures aus.

*

Olen püüdnud jutustada oma muljeist, niipalju kui neid säilinud mälus ja märkmikus.

Meelega hoidusin kirjeldamast asjaolusid, millest niikuinii on rohkesti juttu tehtud ajalehis. Selle tõttu võiks ehk keegi välja lugeda mu jutustusest liiga optimistlikku tendentsi.

Ei tarvitseks küll jääda arvamusele, et keegi võib ülistada Venemaa elu, kes ise on seda näinud oma silmaga. Tõsi- ne ja raske on elu Venemaal, võitlus olemasolu pärast selle sõna otsemas ja kitsamas mõttes. Oleme õnnelapsed olles eraldatud sellest suurest keerisest, mida peavad kaasa tegema kümned miljonid inimesed.

Kuid ei saa olla jälgimata selle maa saatust, mis oli omalajal nii lähedane meile, — on ruumiliselt lähedane praegugi, olgugi vaimselt jäänud nii võõraks. Ei saa olla jälgimata pedagoogilist elu meie otseses naabruses, kus kümned miljonid perekonnad peavad kasvatama oma lapsi. (Venes õpib praegu algkooli I—IV õppeaast. 12 miljonit last.) Ei saa olla rõõmustamata kõigest sellest, mis neil seal on õnnestunud lastekasvatuse ja koolitöö korraldamise alal. Väärrib ju iga saavutis meie ühisel põllul tunnustamist ja mõjutab nii või teisiti jaatavalt meie töökaiku.

Klassitoast.

Minu töö ühekomplektlises maa- koolis 1930/31. õppeaastal.

H. Kirpson.

(Järg. 5.)

X tsoonadal — Jõulu eel.

54. õppepäev.

Usuõpetus I — }
III — } Jeessuse Kristuse sün-
IV — } dimine.

I — Juku. Kalevipoja päästmine.

Emakeel III — Nüüd kallid jõulupühad käes.

IV — Ustav Ülo.

Matem. I — Kordamistülesandeid.
III — Korrutamise ja jagamine.
IV — Kümne murdude liitm., lahutamine.

Tööõpetus I — Jõulupuuga teel (tööd värvil. paberil.)
III — } Poistel — puutöö.
IV — } Tüdruk. — riidetöö.

Võimlem. I — }
III — } Jõulupuul all ettekan-
IV — } tavad harjutused.

55. õppepäev.

Kodulugu I — }
III — } Jõulud tulevad.

Loodusõp. IV — Öhu liikumine. Tuul.

- Matem. I — 4 korda 2 (2+2+2+2.)
 III — Korrutamise ja jagamine.
 IV — Kümnekmurdude liitm. ja lahutamine.
- Emakeel I — Juku tüdrukuriides.
 III — Sauna Kärdu jõulud.
 IV — Kas ma ei õelnud.
- Laulmine I — } Jõuluõhtu harjutused:
 III — } laulmine, võimlemine.
 IV — }
- Matem. III — Klassitöö: korrutam., jagamine.
 Ajalugu IV — Orduaeg.
56. õppepäev.
- Kodulugu I — } Kuusekese elulugu.
 III — }
 Maatead. IV — Muldkond. Taimestik.
- Emakeel I — Kiri jõuluvanale (kirjal.)
 III — Kuusekese elulugu — kirj. (piltide kirjeldus).
 IV — Miks ma jõulusid ootan — kirjand.
- Emakeel I — Juku tüdrukuriides.
 III — Sauna Kärdu jõulud.
 IV — Kas ma ei õelnud.
- Kujutam. I — } Jõuluasjad (värvil. pa-
 III — } beritest.)
 IV — }
- Matem. I — Tundmata arvu leidmine.
 III — Korrutam., jagamine.
 IV — Kümnekmurd. liitm., lahutamine.
57. õppepäev.
- Usuõpetus I — } Targad hommiku-
 III — } maalt + III, IV kl. „Ma
 IV — } tulen taevast“ 3. ja 4. salm.
- Matem. I — Tundmata arvu leidm.
 III — Korrutam., jagamine.
 IV — Kümnekmurd. korrutamise ja jagamine.
- Emakeel I — Juku tüdrukuriides.
 III — Sauna Kärdu jõulud.
 IV — Kas ma ei õelnud.
- Tööõpetus I — Jõulukaartide valmistamine ja kaunistamine (värv. paber).
 III — Tüdruk. — riidetöö.
 IV — Poistel — vineeritöö.
- Kodulugu III — }
 Ajalugu IV — } Orduaeg. Losside ehitamine ja elu lossis.
58. õppepäev.
- Emakeel I — Juku tüdrukuriides.
 III — Sauna Kärdu jõulud.
 IV — Väike tikumüüja.
- Emakeel I — Ilukiri — Kk. Kalur.
 III — }
 IV — } Diktaat (n., nn.)
- Matem. I — Tundmata arvu leidm.
 III — Korrutam., jagamine.
 IV — Kümnekmurd. korrutamise ja jagamine.
- Kujutam. I — } Jõulupuu joon. ja värvil. pliiats. värvim.
 III — }
 IV — } Jõuluvana (värvil. pa-beritest).
- Võimlem. I — } Jõulupuu all ettekantava näidendi proov.
 III — }
 IV — }
- Loodusõp. IV — Vee auramine. Auru veeks muutum.
59. õppepäev.
- Kodulugu I — } Jõuluõhtu. Paunveres
 III — } joon. Arno viiuliga.
 Loodusõp. IV — Soojuse juhitavus. Head ja halvad soojuse juhid.
- Emakeel I — Jukat peetakse tüdrukuks.
 III — Sauna Kärdu jõulud.
 IV — Väike tikumüüja.
- Laulmine I — }
 III — } Mängud ja püramiidid.
 IV — }
- Maatead. IV — Loomastik. Rahvastik.
- XI nädal. Jõulupühad — rõõmupühad. Ettevalmistusi.
60. õppepäev.
- Usuõpetus I — } Jõulupühad — rõõmupühad.
 III — }
 IV — }

- | | | | |
|-----------|-------------------------------------------------------------------------|-----------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| | I — Jukut peetakse tüdrukuks. | | I — Ll. Laulud. |
| Emakeel | III — Nüüd kallid jõulupühad käes. | Emakeel | III — li. Ilu ei saa patta panna. (Ilukiri.) |
| | IV — Ustav Ülo. | | IV — Diktaat (Mul, sul, tal, jne., samad sõnad kahekords. kaashäälik.) |
| Matem. | I — Tundmata arvu leidmine. | Kujutam. | I — Joon.: kuuseoks küünaltega. |
| | III — Kõik tehted (kordam.) | | III — |
| | IV — Kümnenndmurd. korrutamise ja jagamine. | | IV — |
| Tööõpetus | I — Paberitöö gruppides: | Matem. | I — Tundmata arvu leidm. |
| | III — Kirik jõuluõhtul. | | III — Jagamine jäägiga. |
| | IV — | | IV — Kümnenndmurd. korrutamise. |
| Võimlem. | I — Näidendi proov ja ilulugemine. | | 63. õ p p e p ä e v. |
| | III — | Usuõpetus | I — Jeesuse sündimine |
| | IV — | | III — (täiendatult.) |
| | | | IV — |
| | 61. õ p p e p ä e v. | Matem. | I — 8, 9, 10 jne. koosnevad? |
| Kodulugu | I — Kaks ajalehepoisikest ja teised jutud jõuludest ja jõulupuust. | | III — Jagamine jäägiga. |
| Loodusõp. | III — | | IV — Kümnenndmurd. korrutamise. |
| | IV — Kuidas kaitseme endid külma vastu. | Emakeel | I — Kaks ajalehepoisikest. |
| | I — Tundmata arv (selle leidmine). | | III — Jõuluõhtu Paunveres. |
| Matem. | III — Korrutamise ja jäägiga jagamine. | | IV — Haldja jõuluringid. |
| | IV — Kümnenndmurd. korrutamise ja jagamine. | Tööõpetus | I — Jõulupuul all ettekantava kava harjutused |
| | I — Kaks ajalehepoisikest. Kirj. — Üksikud sõnad, mis jõuludega seotud. | | III — |
| Emakeel | III — Sauna Kärdu jõulud. Kirj. — Tegusõnad. | | IV — |
| | IV — Väike tikumütja. Kirj. — Tegusõnad. | Emakeel | I — Mm. Maimu. |
| | | | III — Ilukiri: } Ll. Leib on |
| Laulmine | I — Jõululaulud. | | IV — } magus stüia. |
| | III — | Matem. | I — Tehted täiskümnetega. |
| | IV — | | III — Jagamine jäägiga. |
| Matem. | III — Klassitöö (korrutam.). | | IV — Kümnenndmurd. korrutamise. |
| Ajalugu | IV — Elu lossis (orduaeg). | Kujutam. | I — Ilulugemised. |
| | | | III — |
| | | | IV — |
| | 62. õ p p e p ä e v. | Võimlem. | I — Peoharjutused. |
| Kodulugu | I — Jõulujutud. | | III — |
| Maatead. | III — Loomastik. Rahvastik. | | IV — |
| | I — Kaks ajalehepoisikest. | | 65. õ p p e p ä e v. |
| Emakeel | III — Sauna Kärdu jõulud (kordam.). Jut. „mina“ kõnes. kirj. | I — | Klassi kaunistam. piduks kuuseokstega, peoharjutused, tunnistuste andmine ja aktus. Pühade õnnesoovikaartide kirjutamine ja saatmine. |
| | IV — Väike tikumütja. | III — | |
| | | IV — | |

XII töönädal. Kuidas möödusid pühad.

66. õ p p e p ä e v.
- Emakeel I — } Kõnelusi möödunud
III — } pühadest.
IV — }
- Emakeel I — Kirjand.: Minu kingid.
III — } „ Kuidas möö-
IV — } dusid pühad.
- Matem. I — Liitm., lahutam. täis-
III — } kümnetega.
IV — } Korrutamistabel.
IV — Kümnenndmurd. korru-
tamine.
- Kujutam. I — }
III — } Ääre kaunistus.
IV — }
- Võimlem. I — }
III — } Harjutused.
IV — }
- Loodusõp. IV — Kuidas kaitseme endid
külma vastu.
67. õ p p e p ä e v.
- Kodulugu I — } Vabadussõja lõpu
III — } aastapäeva pühitsem.
Loodusõp. IV — } Kuidas kaitseme endid
külma vastu.
- Emakeel I — Leida ja välja lõigata
III — } ajalehest jõulukohane
IV — } pilt.
IV — } Leida ja välja lõigata
ajalehest jõulukohane
jutt ja laul.
- Laulmine I — }
III — } Jõululaulude kordam.
IV — }
- Maatead. IV — Loomastik. Rahvastik.

XIII töönädal: Uus aasta ja uue-aasta kombed. Suur Emajõe õnnetus.

68. õ p p e p ä e v.
- Usuõpetus I — }
III — } Kolm tarka hommiku-
IV — } maalt.
- Emakeel I — Kaks ajalehepoisikest.
III — } Jõuluõhtu Paunveres.
IV — } Jõuluhaldja kingid.
- Matem. I — Arvutam. täiskümnete-
III — } ga (präänikud, pähklid.)
IV — } Koolijõulupuu arved.

- I — Paberitöö: kirjaümbrik,
maja.
III — Kollektiivtöö: jõulu-
kuusk rohel. kartongist
ilustistega.
- Tööõpetus IV — }
poistel — vineeritöö —
välja saagida kuused.
tüdruk. — riidetöö —
väljaõmblused.
- Võimlem. I — }
III — } Harjutused ja mäng:
IV — } Üks kuusk kõrgel mäel,
teised kuused kummar-
davad.

69. õ p p e p ä e v.

- Kodulugu I — } Uus aasta ja uue-aasta
III — } kombed.
Maatead. IV — Töö ja tulundus Eestis.
- I — Kaks ajalehepoisikest.
Kirjal. pika ja lühik. —
aa-ga sõnad.
- Emakeel III — Jõuluõhtu Paunveres.
Kirjal. Lõpp -ga sõnad.
(Kaasaütlev.)
IV — Jõuluhaldja kingid. Kir-
jal. Kuidas möödusid
pühad — kirjand.;
- Emakeel I — Ilukiri: Nn. Nelli.
III — } „ Mm. Mida kül-
IV — } vad, seda lõikad.
IV — Diktaat (Pöördsõn. -kk
muutum. k-s.)
- Kujutam. I — }
III — } Tööd läikepaberist
IV — } „õnnevalamine“.
- Matem. I — Uue-aasta õnnesoovi-
kaartide ja markide
arvutamine.
III — Kahe- ja kolmekoh. arv.
korrut. ühekohalisega.
IV — Kümnenndmurd. korru-
tamine.
70. õ p p e p ä e v.
- Usuõpetus I — }
III — } Kolm hommikumaa tar-
IV — } ka- ja 12-neaastane Jee-
sus templis.
- Matem. I — Korrut. (algaste.)
III — }
IV — } „ kümnenndmurd.

- Emakeel I — Kaks ajalehepoisikest. Kirjal. — ee-ga sõnad.
 III — Jõuluõhtu Paunveres. Kirjal.-ta-ga sõnad (ilmaütlev.)
 IV — Pätsukene. Kirj. — pöörd. tegevik ja tehtavik.
- Tööõpetus I — Paberitöö — voltimine — maja.
 III — Kartongitöö — kirik.
 IV — { Poistel — vineeritöö.
 tüdruk. — riidetöö ja niplamine.
- Kodulugu III — Talupoegade elu ordu-
 Ajalugu IV — ajal.
71. õ p p e ä v.
- Emakeel I — Kaks ajalehepoisikest. Kirj. — ee-ga sõnad.
 III — { Kirjal. — pöörd. tegevik ja tehtavik — IV kl.
 III — ilmaütlev. sõnad.
 IV — -ta lõpuga. Ajalehest lugemine „Suur autoõnnetus Emajõel.“
- Emakeel I — Ilukiri: Oo. Olga.
 III — Diktaat. (g või k. Puusepp harj. 35.)
 IV — Ilukiri: Mida külvad, seda lõikad.
- Matem. I — Liitm., lahutam. täiskümnetega.
 III — Korrutamine.
 IV — Kümnenmurd. korrutamine.
- Kujutam. I — Joon. vabalt.
 III — Vanaaegne puust küün-
 IV — lajalg joonistada.
- Võimlem. I — Harjutused marssimis-,
 III — rütmi tabamine (lugedes 1, 2, 3, 4.)
 IV —
- Loodusõp. IV — Kuidas kaitseme endid külma vastu.
72. õ p p e ä v.
- Kodulugu I — Jutuajamised mitme-
 III — sug. õnnetustest.
 Maatead. IV — Riiklik korraldus Eestis.
- Emakeel I — Kaks ajalehepoisikest.
 III — Jõuluõhtu Paunveres.
 IV — Pätsukene.
- Laulmine I —
 III —
 IV —
- Laulmine I —
 III —
 IV —
- Loodust. IV —
- XIV töönaal: Aeg — kell, kalender.
- Usuõpetus I — 12-neaastane Jeesus
 III — templis.
 IV — Pühapäeva pühitsemisest.
- Emakeel I — Nädalapäevad.
 III — Jõuluõhtu Paunveres. Kirjal. Nädalapäevade ja kuude nimetused.
 IV — Pätsukene. (Kirj. — pöörd. tegevik ja tehtavik.)
- Matem. I — Ülesand. ajaarvamisest.
 III — Ajaarvamine (kordamine).
 IV — Ajaarvutamine.
- Tööõpetus I — Päevade kalender (kollektiivtöö).
 III — Päevade kalender (kollektiivtöö).
 IV — Seinakalender (kollektiivtöö).
- Võimlem. I — Harjutused „Numbri-
 III — mäng“ (nädalapäeva-
 IV — dega).
74. õ p p e ä v.
- Kodulugu I — Aeg. Kalender. Jutlemised.
 III —
- Loodusõp. IV — Õhurõhumine. Baromeeter.
- Matem. I — Ülesand. ajaarv.
 III — Kella mudel.
 IV —
- Emakeel I — Kaks ajalehepoisikest. Kirj. — ää-ga sõnad.
 III — Jõuluõhtu Paunveres. Kirj. täppis kella-aeg sõnades.
 IV — Pätsukene. Kirj. — pöörd. kindel ja tingiv kõneviis.
- Laulmine I —
 III — Priius, kallis anne.
 IV —

- Matem. III — Klassitöö (korrutam., jagamine).
- Ajalugu IV — Jüriöö mäss.
75. õppepäev.
- Kodulugu I — } Aeg. Kellad.
III — }
- Emakeel I — Kaks ajalehepoisikest.
III — Jõuluõhtu Paunveres.
IV — Bätsume.
- Emakeel I — Ilukiri Pp. Polla.
III — Nu. Noorelt õpi!
IV — Diktaat.
- Kujutam. I — } Kalender.
III — }
IV — }
- Matem. I — Kella tundmaõppimine.
III — } Ajaarvamine.
IV — }
76. õppepäev.
- Usuõpetus I — } Pühapäeva pühitsemisest. Kunstniku abi ja koraal: Väsind olen hingata...
III — }
IV — }
- I — Tehted 10-ne piiris ja täiskümnetega (kordamised).
- Matem. III — Korrutamine.
IV — Kümnnendmurd. korrutamine.
- Emakeel I — Kaks ajalehepoisikest. Kirjand.: Minu õhtupalve.
III — Jõuluõhtu Paunveres. Kirjand.: Minu õhtupalve.
IV — Meie hall. Kirjand.: Minu õhtupalve.
- I — Kellad.
Tööõpetus III — } Seinakalender. (Eelmiste tundide töö jätkamine.)
IV — }
- Kodulugu III — }
IV — } Orduriigi lõpp.
- Ajalugu 77. õppepäev.
- I — Kaks ajalehepoisikest. Kirj. — ärakiri.
- Emakeel III — Viulit proovimas. Kirj. — ärakiri.
IV — Meie hall. Kirj. pöörata: Mina kelgutan.
- I — Ilukiri: Rr. Reene.
Emakeel III — Diktaat. (Kahekordne kaashäälik sõna lõpus.)
IV — Ilukiri: Nn. Nälg on parim kokk.
- I — Kordamised.
Matem. III — Korrutamine.
IV — Kümnnendmurd. korrutamine.
- I — Kelk joonistada.
Kujutam. III — } Kelgutamine vallamaja mäest (joonistada.)
IV — }
- I — Kelgutamine vallamaja mäest.
Võimlem. III — } (Kelgud õpilastel kord dunt kaasa võetud.)
IV — }
- Loodusõp. IV — Toričelli katse.
78. õppepäev.
- I — Kella tundmaõppimine. Terve-, pool- ja veerandtund.
- Kodulugu III — Kella tundmaõppimine. Minutid, sekundid.
- Loodusõp. IV — Baromeeter.
- I — Kaks ajalehepoisikest. Kirj.: ärakiri. Punkt lause lõpus.
- Emakeel III — Viulit proovimas. Kirj. Missugune oli Arno viul?
IV — Ajakohane (aega käsitatav) jutustis. Kirjand.: Tuisune ilm.
- I — }
Laulmine III — } Sa minu käed nüüd võta.
IV — }
- Maatead. IV — Läänemaa.
- XV töönal: Koduloomad — lehm. Vahepalana — õpetaja sünnipäev.
79. õppepäev.
- I — }
Usuõpetus II — } Koraal: väsind olen
III — } hingata.

Emakeel I — Kaks ajalehepoisikest. Kirj. — Missugused loomad on meil kodus?
 III — Arno viiulit proovimas. Kirj. — Mis lehm teeb ja tegi.
 IV — Kirjal. — Vanasõnad ja mõistat. loomadest (kodul.).

Matemaat. I — Koduloomade arv. Tehed peale 10.
 III — Korrutamine.
 IV — Kümnendmurd. korrumtam.

Tööõpetus I — Paber. väljal. lehma joogiküna ja ema lüpsipink.
 III — Minu armsam lehm.
 IV — } (Joon. ehk paber. välja lõigata.)

Võimlem. I — } Harjutused ja mäng:
 III — } Aja kari koju.
 IV — }

80. õ p p e p ä e v.

Kodulugu I — } Arutlusi õppekäiguks
 III — } koolinaabr. asuva talu
 Loodusõp. IV — } loomalauta.

Matemaat. I — Liitm. peale 10-ne ühekaupa.
 III — Jagamine.
 IV — Kümnendmurdude jagamine.

Emakeel I — Kaks ajalehepoisikest. Kirj. — Sõnad, mis algavad p-ga.
 III — Viiuli proovimine. Kirjand: Meie lehm.
 IV — Leida pala, mis käsitaks koduloomi, eriti lehma. Kirjand: Meie lehm.

Laulmine I — } Vaba valik lauludest.
 III — }
 IV — }

Matemaat. III — Klassitöö (kordamine).
 Ajalugu IV — Rootsi aeg Eestis.

81. õ p p e p ä e v.

Kodulugu I — } Sünnipäevad. (Õpetaja
 III — } sünnipäev.)
 Maateadus IV — Harjumaa.

Emakeel I — Kaks ajalehepoisikest. Kirj. — sõnad, mis algavad t-ga.
 III — Pala, mis käsitab lehma. Kirj. — Mis lehm teeb, ja teevad.
 IV — Pala, mis käsitab lehma. Kirj. — Käänata: lehm.

Emakeel I — Diktaat. (Sõna hakul p, t, k.)
 III — } Ilukiri. Oo. Oma kiitus
 IV — } haiseb.

Kujutam. I — Sünnipäevakook ehk -kringel joon. või värv. paberit.
 III — } Kalender (seina) lõpetada.
 IV — }

Matemaat. III — Jagamine (üksteise alla kirjutatud arvud. Näide: $\frac{344}{24} / \frac{8}{43}$).
 IV — Kümnendmurd. jagamine.

82. õ p p e p ä e v.

Usuõpetus I — } Käskude andmine Siinai mäel.
 III — }
 IV — }

Matemaat. I — Liitm., lahutam. 20-ne piiris.
 III — Jagamine.
 IV — Kümnendmurdude jagamine.

Emakeel I — Kaks ajalehepoisikest (lõpp).
 III — Lehma käsitav pala. Kirj. — Käänete nimed.

Tööõpetus I — Meie lehm.
 III — } Kriit ja vana ajalehepaber (lehma mudel) — poistele.
 IV — } Tüdruk. — riidetöö — väljaõmbi. ja pilutamine.

Kodulugu III — } Rootsi aeg Eestis. Koo-
 Ajalugu IV — } lid. Forselius.

83. õ p p e p ä e v.

Emakeel I — Kits. Kirj. — ärakiri.
 III — }
 IV — } Lehma käsitav pala.

Emakeel I — Ilukiri — Ss. Selma.
 III — }
 IV — } Diktaat.

Matemaat. III — 20-ne piiris liitmine, lahutamine.
 III — Jagamine.
 IV — Kümnenndmurd. jagamine.

I — }
 III — } Õppekäik kooli naabruses asuva
 IV — } „Voore“ talu lauta.

(2 tundi.)
 Loodusl. IV — Õppekäig. saadud materjali arutamine.

84. õppepäev.

Kodulugu I — } Rühmade aruanded
 III — }
 Loodusl. IV — } õppekäigust. Lehm.

I — Kits — luuletis pähe.
 Kirj. — salmikese peastkirjutamine.

Emakeel III — { Lehma palve oma karjusele — kirj.
 IV — { Ajalehest välja lõigata lehma müügikuulutised.

Laulmine I — }
 III — } Noodiõpet:
 IV — }



Sõõ-ru, sõõ-ru, leh-ma-ke-ne jne.
 (vt. sõnad Lastelaul II).

Maateadus IV — Harju- ja Virumaa.

XVI tööädal. — Koduloomad. — Lehm.

85. õppepäev.

I — }
 Usuõpetus III — } Kuldvasikas.
 IV — }

I — Hunt ja seitse kitsetalle.

Emakeel III — Lehma kohane lauluke.
 IV — Konn ja härg.

I — 20-ne piiris liitmine, lahutamine.

III — Korrutamise ja jagamine.

Matemaat. IV — „Voore“ talu lauda põranda pindala ja lauda ruumala arvutamine. Põrandapinda ja õhku iga üksiku lehma peale.

I — Paberitöö — kirjaümbrik (voltimine).

Tööõpetus III — Poistel — puutöö — redel.

IV — Tüdruk. — riidetöö — väljaõbl., pilutamine ja heegeldamine.

Võimlem. I — }
 III — } Harjutused ja mäng:
 IV — } konnad ja kured.

86. õppepäev.

Kodulugu I — } Rühmade aruanded
 III — }
 Loodusõp IV — } õppekäigust.

I — 20-ne piiris liitm. lahut. Ülesanded õppekäig. saadud materjal.

Matem. III — Korrutamise, jagamine. Ülesand. õppekäig. saadud materjal.

IV — Kümnenndmurd. jagam. Ülesanded õppekäig. saadud materjal.

I — Hunt ja seitse kitsetalle.

Emakeel III — Lehest välja lõigat. lehmakuulutiste lugemine ja grupeerim.
 IV — }

Laulmine I — }
 III — } Õpitud laulude kordamine.
 IV — }

Matem. III — Klassitöö (korrut., jagamine).

Ajalugu IV — Rootsi aeg Eestis.

87. õppepäev.

Kodulugu I — }
 III — } Mida annab lehm?
 Maatead. IV — Järvamaa.

- I — Hunt ja seitse kitsetalle.
- Emakeel III — } Ilukiri: Lehm lüpsab suust, kana muneb nokast.
- IV — } Diktaat.
- Emakeel III — Kuidas ma läksin Treesaga...
- IV — Kirjand. — Öppekäik Voore talu lauta.
- Kujutam. I — } Muinasjutt: „Peretütar ja vaeslaps“ illustreerim.
- III — }
IV — }
- Matem. I — 20-ne piiris liitm., lahutamine.
- III — Korrutamise jagamine.
- IV — Kümnekmurd. jagamine (Sõnalis. ülesanded.)
88. õ p p e p ä e v.
- Usuõpetus I — } Kordamine.
- III — }
IV — }
- I — 20-ne piiris liitm., lahutamine.
- Matem. III — Korrutam., jagamine.
- IV — Kümnekmurdude jagamine.
- I — Hunt ja seitse kitsetalle. Kirj.—Missugune on meie lehm.
- Emakeel III — Kui läksin Treesaga... Kirj. — pöörata — lüpsma.
- IV — Minu koer (A. Kitzberg.) Kirj. — pöörata — lüpsma.
- I — Heinatoomise korv. (Paberiribadest ja tikkudest.)
- Tööõpetus III — } Poistel—puutöö—redel.
- IV — } Tüdruk. — riidetöö.
- Kodulugu III — } Rootsi aeg Eestis
- Ajalugu IV — } (kordamine.)
89. õ p p e p ä e v.
- I — Hunt ja seitse kitsetalle. Kriipsutan alla 2 ühesug. kõrvutiseisv. häälikut.
- Emakeel III — Diktaat (mul, sul, tal ja kahekords.)
- IV — Minu koer. Kirj.—Puusepp § 59 harjutus.

- I — Tt. Teele.—Ilukiri.
- Emakeel III — Kuidas läksin Treesaga. Kirj. -kene lõpu-ga sõnad.
- IV — Ilukiri: Rikka süda ei ole ikka rõõmurikas.
- I — 20-ne piiris liitm., lahutam. Ühest kümn. teise üleminek.
- Matem. III — Korrutamise ja jagamine.
- IV — Kümnekmurd. jagamine.
- Kujutam. I — Illustr.—Hunt ja seitse kitsetalle.
- III — } Kaunistus koera-
- IV — } peadega.
- Võimlem. I — } Harjutused ja mängud.
- III — }
IV — }
90. õ p p e p ä e v.
- Kodulugu I — } Mida annab meile lehm
- III — } ja mis sellest tehakse.
- Loodusõp. IV — Lehmatõud ja piimatoodang.
- I — Hunt ja seitse kitsetalle.
- Emakeel III — Kui läksin Treesaga. Kirjand.: Miks armastame lehma?
- IV — Minu koer. Kirjand.: Miks armastame lehma?
- Laulmine I — } Üles, üles, hellad
- III — }
IV — } vennad.
- Maatead. IV — Pärnumaa.

XVII tööädal. Veel lehmast ja „Laps haige.“

Et järgneval õppenädalal suur külm takistas paljudel õpilastel korralikku kooliskäimist, siis ei andnud töö soovitavaid tulemusi ja ei suutnud kava korralikult läbi töötada.

91. õ p p e p ä e v.
- Usuõpetus I — } Israeli laste rändamine kõrbe.
- III — }
IV — }

- I — Sokukene. Kirjal. — Meelitusnimi — hari-lik nimi lõpp -ke.
- Emakeel III — Ma olen karjapoisike. Kirj. Laused keda? mida? peale.
- IV — Konn ja härg. Kirj.— b, g, d.—s-i ees (omadussõnad).
- Matem. I — Liitmine, lahutamine. 20-ne piiris.
- III — Korrutam., jagamine.
- IV — Kümnnendmurd. jagamine.
- Tööõpetus I — Kitselaut — tööd her- nestega (ubadega) ja tikkudega.
- III — } poistel—puutöö: redel.
- IV — } tüdruk.—riidetöö.
- Võimlem. I — Harjutused ja mäng
- III — } „Sokukene“ ja „Kaks
- IV — } sikku kitsal purdel.“
92. õ p p e p ä e v.
- Kodulugu I — } Jutlemisi.
- Loodusl. III — }
IV — }
- I — Liitmine, lahutamine 20-ne piiris.
- Matemaat. III — Korrutam., jagamine.
- IV — Kümnnendmurdude ja- gamine.
- Emakeel I — } Juttude lugemine.
- III — }
IV — }
- Kodulugu III — } Koguteos „Eesti“ luge-
- Ajalugu IV — } mine.
93. õ p p e p ä e v.
- Kodulugu I — } Haigused ja nendest
- III — } hoidumine.
- Maateadus IV — Tartumaa.
- Emakeel I — } Diktaat tahvlil.
- III — }
IV — }
- Emakeel I — } Igasugust. lugemikku-
- III — } dest vabal valikul luge-
- IV — } mine.
- Kujutam. I — } Laps haige (joon.).
- III — }
IV — }
- I — 20-ne piiris liitm., lahu- tamine.
- Matemaat. III — Korrutam., jagamine.
- IV — Kümnnendmurd. jagamine.
94. õ p p e p ä e v.
- Usuõpetus I — } Käsud. Kaana pulm.
- III — }
IV — }
- I — 8-le ja 9-le juurde.
- Matemaat. III — Jagam., korrutamine.
- IV — Kümnnendmurd. jaga- mine.
- Emakeel I — Hunt ja seitse kitse- talle.
- III — Kui läksin Treesaga.
- IV — Minu koer. (A. Kitz- berg.)
- Tööõpetus I — Paberitööd (valtsimi- ne).
- III — } Poistel puutöö: redel.
- IV — } Tüdr. riidetöö.
- Kodulugu III — } Narva lahing.
- Ajalugu IV — }
95. õ p p e p ä e v.
- Emakeel I — Ilukiri: Uu. Uuno.
- III — Kuidas läksin Tree- sega.
- IV — Minu koer. Kirjand: Minu koer.
- Emakeel I — Hunt ja seitse kitse- talle.
- III — } Diktaat.
- IV — }
- I — 8-le juurde.
- Matemaat. III — Jagamine ja korrut.
- IV — Kümnnendmurd. jaga- mine.
- Kujutam. I — } Vabalt joonist.
- III — }
IV — }
- Võimlem. I — } Harjutused ja mäng.
- III — }
IV — }
- Loodusõp. IV — Kordamine.
96. õ p p e p ä e v.
- Emakeel I — } Diktaat tahvlil.
- III — }
IV — }
- Võimlem. I — } Mängud.
- III — }

Suure külma pärast (22^o R.) puudus enamuse õpilastest, IV kl. terves koosseisus, selle tõttu töö poolik ja tunnid varem lõpetatud.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi.

Gümnaasiumi-õpetajate II kongress

Tallinnas, 1., 2. ja 3. mail 1931. a.

Ettevalmistused.

1929. a. kevadel peetud gümnaasiumi-õpetajate I kongress moodustas erilise toimkonna, mille ülesandeks oli peale muu järgmise kongressi ettevalmistamine. See toimikond töötas pidevalt kaks aastat dir. O. J. Kieseli juhatusel. Järgmise kongressi asjus korraldati keskkoolide-vaheline ankeet, koostati kongressi kava ja taheti kongress kutsuma kokku juba 30. III. 31. Kuid et samal ajal oli Tartus looduseuurijate päev, kust paljud keskkoolide õpetajad osa võtsid, siis lükati kongress edasi maikuu esimestele päevadele, ning paluti H.-S. Koolivalitsust vabastada 2. mail koolitööst need keskkoolide õpetajad, kes kongressist osa võtavad. Ministerium andiski selleks nõusoleku. Ühtlasi hangiti Vab. Valitsuselt hinnaalandus raudteel sõiduks. Kongressi kava ühes referaatide teesidega saadeti aegsasti koolidesse laiali. Nõnda võis kongress 1. mail ilma takistusteta kokku astuda.

Kongressi esimene päev 1. mail 1931. a.

I. Üldkoosolek.

Kongressi avamine.

E. Õ. Liidu keskkoolitoimikonna juhataja dir. O. J. Kiesel avab kongressi kell 11.15 min., avaldades muu seas järgmisi mõtteid:

„Kongressi kavasse on võetud küsimused, mis käsitlevad mitmekülgselt gümnaasiumi ülesandeid eesti ühiskonnas, kasvatus- ja õppetöö viljastamise probleeme ja õpetajaga seoses olevaid kasvatuslikke kui ka organisatsioonilist laadi ülesandeid.

Kes tutvunud kongressil esitatavate referaatidega nende teeside alusel, jõuab veendumusele, et kõik mainitud küsimused on tekkinud sügavast tahtest tõsta meie gümnaasium *sisuliselt* paremale järjele ja saavutada temaga seoses olevate probleemide ratsionaalne ja ajakohane lahendus. Ilma et referendid oleksid endi vahel nõu pidanud (esitatavate mõtete üle), läbib kongressi töödest ühtlane jõuline veene: tuleb kõik teha, mis võimaldab meile nüüdisaegne kasvatusteadus, et meie gümnaasium muutuks eluosaduskonnaks, kus valitseb töö- ja elurõõm ja kus võrsub meie tulevane haritlaspere.

Samuti paistab silma avatava kongressi töödes ideeline side eelmise kongressi töödega.

Kongressile tuleb vaadata kui gümnaasiumi-õpetajate edasiharimise kursustele, mis on korraldatud iseõppimise meetodi alusel. Siin tutvutakse vastastikkü, sõlmitakse uusi sidemeid omavahel ja teiste haridus- ja seltskonnategelastega ning luuakse traditsioone kooli kasvatus- ja õppetöös.

Kongressile on palutud täieõiguslike liikmetena peale õpetajate haridus-, riigi- ja seltskonnategelaste valimik, kõrgemate ja erilaadiliste õppeasutiste esindajad jt., keda huvitab meie keskhariduse küsimus ja kelle arvamused võiksid olla kasulikud koolitöö korraldamisel. Sellega on kongress püüdnud astuda ühendusse laiema ning eesti hariduselu kandva seltskonnaga.

Seda on vaja hädasti iseäranis nüüd, kus meil riigis ees suured majanduslikud raskused, mis halvavalt mõjustavad ka hariduse korraldamist. Kavastetavad muudatused võivad väga tunduvalt tabada gümnaasiume: nende õppejõude kui ka õpilasi. Meeleolu võiks

olla sünge ja morn. Oleme vist küll kõik ühel arvamusel, et tähtsamaks edu teguriks hariduselus on pidevus ideedes ja korraldustes. Majanduslikud raskused on mööduvad, kuid nende tagajärjed võivad veel kaua halvata meie haridustööd. Tuleks leida otstarbekohane lahendusviis, mis ei riivaks liialt karmilt kõige kallimat, mis meil on: meie noorsugu ja rahvaharidust. Kui ka kõik kaob, on ikkagi haridus see, mis püsib põlvest põlve ja avaldub isegi rahvaste ja riikide kadumisel nende kultuurilistes pärandeis.

Täna on 1. mai ja meie pühitseme seda kevadist päeva *tööga*. Luuletaja ütleb:

„Ju lehekuu on tulnud ja pakatamas puu:
siis ligi tulgu rõõmsad ja norgu jäägu muud...“

Kuid meie teame, et kevad saabub aeglaselt. Esimesed soojad ilmad ei püsi: enne suvet võib meid tabada veel külm ja pilvitus. Meie rahval on ka nooruskevad ja päikesepaistelised ilmad vahelduvad külmaga. Üks on vaid kindel: kevad ja suvi jõuavad kord kindlasti ja seda ka meile.

Kongressi heaks kordaminekuks on ainelise toetuse ja muul teel kaasa aidanud Tallinna ja Tartu linnavalitsused ja Viru maavalitsus.

Eriti aga tuleb tänu ja lugupidamist avaldada haridus- ja sotsiaalministrile ja ministeeriumi kõrgematele juhtidele mitte ainult suure ainelise toetuse eest, vaid eriti selle eest, et kongressi heaks kordaminekuks on lubatud õppetööst vabastada neid õppejõude, kes võtavad osa kongressi töödest. Sellega on gümnaasiumi-õpetajate kongress ja tema tööd leidnud kõrgemat tunnustust.

Tervitan kõiki, kes on ilmunud kongressile, et oma osavõtuga soodustada küsimuste otstarbekat lahendamist, soovin kongressile elevust ja edu töös ning avan gümnaasiumi-õpetajate II kongressi Eesti õpetajate Liidu keskkooli-toimkonna volitusel.“

Valimised.

Kongressi juhatusse valitakse A. Veiderman, Emma Peterson, J. Simtman, F. Klement ja H. Schmidt.

Päevakord.

Juhataja teatab, et kongressi päevakord on kongressi liikmeile kätte jagatud ja paneb selle kinnitusele. Päevakorra täiendamiseks ja muutmiseks sõna ei küsita ja ettepanekuid ei tehta. Esitatud päevakord kinnitatakse ühelhäälel.

Kongressi esimene päev: reedel 1. mail.

Referentide ja toimkonna liikmete ühine nõupidamine.

Õpperaamatute ja õppevahendite näituse avamine.

Kongressi avamine, valimised, töökava vastuvõtmine ja kodukorra kinnitamine.

Referaatide ja läbirääkimiste algus:

a) *Gümnaasiumi ülesanded eesti ühiskonnas.* — Ref. J. Kiivet.

b) *Kasvatustöö probleeme ja nende tegelik lahendus gümnaasiumis.* — Ref. Otto J. Kiesel.

d) *Õpilaste teadmuste hindamisviise.* — Ref. J. Grüntal.

Läbirääkimised ja resolutsioonide vastuvõtmine esitatud teemade alusel. Läbirääkimiste algatajad: J. Lang, J. Adamson, H. Roos jt.

Tutvumisõhtu ja koosolek Valitsuse ja Riigikogu liikmetega ja seltskonnategelastega: kõned, tervitused, laul, muusika, õhtusöök.

Kongressi teine päev: laupäeval, 2. mail.

Referaatide algus:

a) *Õpilaste töö viljastamine.* — Ref. J. Adamson.

b) *Töökooli ideed ja kuju gümnaasiumis.* — Ref. J. Käis.

d) *Õpilaste isetegevus ja omavalitsus gümnaasiumis.* — Ref. J. Roos.

e) *Näitetunnid.*

Lõunavaheajal tutvumine näitusega, ekskursioon gümnaasiumi hoonetesse, kabinetidesse ja klassidesse.

Läbirääkimised ja resolutsioonid. Läbirääkimiste algatajad: J. Grüntal, J. Estam, L. Raudkepp, J. Lang jt.

Kongressi kolmas päev: pühapäeval 3. mail.

Referaatide algus:

- a) *Gümnaasium kui osaduskond ja õpetaja selle liikmena.* — Ref. J. Tork.
- b) *Gümnaasiumi-õpetaja organiseeritud kutseühingu liikmena.* — Ref. J. Madisson.
- d) *Õpetaja teenistustlikest suhteist ja ülesandeist.* — Ref. F. Klement.

Läbirääkimised ja resolutsioonid. Läbirääkimiste algatajad: J. Simtman jt.

Valimised. — Kongressi töö lõpetamine.

Kodukorra vastuvõtmine.

Ilma parandusettepanekuteta kinnitatakse ka E. Õ. Liidu keskkoolitoimkonna poolt koostatud ja ühes kavaga kongressi liikmeile kätte antud kongressi kodukord, mis sisaldab 31 paragrahvi.

Tervitused.

P. M ä g r a k e n — tervitab kongressi haridus- ja sotsiaalministri nimel, soovides edu ja kordaminekut kongressi tööle.

P. H a l i s t e — toob tervitusi Tartu ülikoolilt ja filosoofia teaduskonnalt. Ülikool ja keskkool toetavad teineteist. Arvustavate häältega on taoteldud häid sihte. Oleme tulnud tutvuma selle tööga, mis keskkoolis tehakse, ja tahame sellele kaasa aidata.

J. K a n a — soovib kongressile kordaminekut Tallinna linnavalitsuse nimel. Mis õpetajaskond ühel meelel ette võtab, see läheb korda ja kannab head vilja.

Telegraafiteel tervitavad kongressi: Riigikogu hariduskomisjoni esimees Tallmeister, Saksa õpetajate Liidu esimees V. Stillmark, Saksa vähemusrühvuse kultuurotsustavate koolivalitsuse juhataja Hansen, koorijuhtide päevast osavõtjad.

Referaadid.

Kongressi sissejuhatav ja ettevalmistav osa on läbi. Asutakse referaatide kuulamisele. Juhataja annab sõna hari-

dusõunik J. Kiivetile referaadi ettekandmiseks teemast

Gümnaasiumi ülesanded eesti ühiskonnas.

Referent avaldab järgmisi mõtteid:

1. Avalikkude keskkoolide seaduse järgi on keskkooli (gümnaasiumi) ülesandeks haritud kodanikkude kasvatamine ja õpilaste ettevalmistamine kõrgematesse õppeasutistesse astumiseks.

Keskkooli õppekavad seavad keskkooli eesmärgiks — anda riigile haritud noori kodanikke, kes on küpsed vastutavaks ja edukaks töötamiseks tege-likus elus ning kõrgemas koolis ja varustatud selleks tarviliste teadmuste, oskuste ja harjumustega; ühtlasi nime- tatud õppekavad seavad keskkooli ülesandeks — õpilasi igakülgsest kasvatada, jätkates algkoolis seatud sihtide taotle- mist ja teostades omi eesmäärke.

2. Nagu nähtub keskkooli eesmärki-dest ja ülesandeist peab keskkooli töö tulemuseks olema haritud kodanik, kes on küps vastutavaks ja edukaks tööta- miseks 1) tegelikus elus ja 2) kõrgemas koolis.

Toodud järjekord on oluline. Nelja viimase aasta kestel oli keskkooli-lõpe- tajate arv — kõige väikesem 2 086 (1930. a.), kõige suurem 2 199 (1927. aast.), nelja aasta keskmine 2 142 (Eesti Statistika Kuukirja järgi). Samade aastate kestel Tartu ülikooli esmakord- selt astujate arv oli kõige väikesem 710 (1927. a.), kõige suurem 745 (1928. a.), nelja aasta keskmine 735. Seega kesk- mine Tartu ülikooli astujate keskkooli- lõpetajate protsent on 34,3 — ümmar- gusest kolmandik kogu arvust. Kui siin ei ole näidatud muusse kõrgemasse õp- peasutistesse astujaid, siis kompensee- rub nende arv täiesti keskkooli ekster- nina lõpetanute, samuti Tallinna kolledzi lõpetajate arvuga, mida ei ole toodud ülalpool; ka on HSM andmete arvud keskkooli-lõpetajate kohta palju kõr- gemad kui need, mis näidatud Eesti Sta- tistika Kuukirjas.

3. Kuna keskkoolis õppijate arv, võr- reldes kutsekoolis õppijate arvuga, on suur ja keskkooli lõpetajaist kõrge- maisse õppeasutistesse astujate arv vaid

vähe üle kolmandiku, siis tuleb keskkoolis õpilaste tegelikule elule ettevalmistamist pidada keskkooli tähtsaimaks ülesandeks.

4. On arvata, et keskkooli õpilaste arvust oleneva koosseisu juures ei saa keskkool praeguse korra juures mõnes osas oma tööst ühtlaselt täita mõlemaid ülesandeid. Mitmes eriainelise gümnaasiumi tüübis on õpetuses ülekaal esimene, humanitaar- ja reaalarus aga teise punkti 2. nimetatud ülesande ka suks.

5. Keskkooli töö tuleb korraldada nii, et iga keskkool annaks mõnesugusel määral põhioskusi kutseliseks tööks, sest eriaineliste harude kaudu tegelikult teostub haru valik vaid seal, kus harunemine võimaldatud ühes ja samas koolis.

6. Üheks viisiks põhioskuste andmisel kutseliseks tööks võiks olla tunnikavasse tööoskuse õpetamise paigutamine sel määral, et keskmiselt igas klassis üks päev nädalas oleks määratud tööoskuse õppimisele, milleks järkjärgult tuleks varustada keskkooli seadetega. Kuna selle mooduse juures kannataks ettevalmistus kõrgemale õppeasutisele, siis tuleks keskkooli-lõpetajate tarvis, kes astuvad kõrgemasse õppeasutisse, asutada kõrgema õppeasutise juurde av. keskkoolide seaduse põhjal üheaastase kursusega täiendusklass — Prantsusmaa eeskujul üks reaal- ja teine humanitaarainete jaoks. Vastuvõtt nimetatud täiendusklassi, milles tuleks olude sunnil mitu klassikomplekti, oleks piiratud arvul — kestvate katsete põhjal. Mitmes Tartu ülikooli teaduskonnas võiks siis normaalõppeaja kestuse taandada kolmele aastale, kuna ülikooli astujail oleks ettevalmistus tüsedam ja magistri eksamile ettevalmistamine võiks ülikooli lõpetajail teostuda iseseisvalt pärast ülikooli lõpetamist: viimase mooduse juures kokkuhoitud kulude arvel saaks teostada nimetatud täiendusklasse.

7. Eelmises punktis kirjeldatud põhioskuste õpetamise viisil on see halb, et sunnib jälle asuma keskkoolide uute tunnikavade koostamisele, kuigi need alles pandi maksma 1930. aastal, milline

asjaolu teeks ebapüsivaks keskkooli töökorralduse ja tooks esile katsetamise mulje. Sellepärast on soovitamam teine viis, nimelt keskkoolid varustatakse kutseliste üheaastase kursusega täiendusklassidega, mis töötavad av. keskkoolide seaduse (näit. võõraskeele või joonestamise õppimiseks) või kutsekoolide seaduste (üheaastase kursusega tööstus-, majandus- või põllumajanduskool) alusel.

Kuna need täiendusklassid täidaksid kutsehariduse levitamise ülesannet, siis peaks nende avamiseks leitama krediiti kokkuhoiu kaudu mõnel muul alal või teel.

Keskkooli lõputunnistuse saab õpilane, vähemalt esialgselt, ka täiendusklassita, kuid täielik keskkooli lõputunnistus antakse vaid pärast täiendusklassi lõpetamist. Kõrgemasse õppeasutisse pääseb ilma sellise täiendusklassita, kuid ülikooli astumisel võib ka siin saada nõutavaks punkt 6. nimetatud täiendusklass.

8. Kuna õpilaste väljalangemine keskkoolis on kõige suurem pärast II klassi, siis võib ka keskkooli alamastmele liitude üheaastase kursusega kutseline täiendusklass — nende õpilaste tarvis, kes ei jätka õppimist ülemastmel. Sellel täiendusklassil võivad olla ühised õppeseaded keskkooli kuuendale klassile vastava täiendusklassiga; maakeskkoolis, kui seal õpilaste arv väikesem, võivad keskkooli III ja VI klassile vastavad täiendusklassid isegi liituda üheks klassikomplektiks.

Läbirääkimised.

Sõnavõtjate kõnelemise aeg on piiratud nii käesoleva kui ka järgmiste referaatide juures 5 minutiga.

J. L a n g: Palju segadust keskkooli ülesannete tõlgitsemisel toob sõnade „üld- ja kutseharidus“ ebamäärane sisu. Iga haridus peab olema ettevalmistuseks, mõnesuguste ühiskonna seisukohalt tarvilikkude funktsioonide täitmiseks — ja on seega kutseharidus.

Nn. üldhariduslik keskkool ülikooli ja teiste erikoolide kaudu viib vastutusrikastele kutsetele, kus nõutakse avaramat prespektiivi meie üldiste huvide

taotlemiseks, eriti vaimse kultuuri arendamiseks. Seepärast peaks oldama väga ettevaatlik üldharidusliku elemendi nõrgendamisel keskkoolis kutseliste oskusainete sissetoomise läbi. See käiks puhtatüübiliste üldhariduslikkude keskkoolide kohta (hum.- ja reaalaru). Füüsilise töö harrastust keskkoolis tuleks edendada vabatahtlikkude ja valitavate ainete kaudu. Peamiselt peaks selle eest hoolitsema aga kodu, kus selleks kõige rohkem võimalusi.

Kutseliste oskuste levitamist keskkooli juures korraldatud eriklasside ja -kursuste kaudu tuleb pidada soovitaavaks. Eriti on see tähtis keskkooli I astme lõpetajaile, et neile kergendada ellu astumist. Kutseliste täiendusklasside korraldamine keskkooli VI klassina pole soovitatav.

A. V e i d e r m a n: Meie keskkool on alles kujunemas nii arvult, vormilt kui sisult. Seda toonitab ka referent, soovitades lisada juurde keskkooli kursusele ühe õppeaasta, avada nende juures täiendusklassid, jne. Kõneldakse, et keskkooli on liiga palju. Sellele otsusele on tulnud ka seaduseandjad, hakates koondama keskkooli. Nurisetakse, et keskkooli töötulemused on nõrgad. Eriti teevad seda Tartu ülikooli õppejõud. Kuid arvan, et nad on oma väidetega liialdanud, üldistades lõpetajate tasapinda üksikute faktide alusel.

Kuidas parandust tuua?

Koondamine, mille abil loodetakse järelejäädud keskkoolidele luua suuremat õpilaste valikut, siia parandust ei too. Koondamisega võtame osalt õpilastelt võimaluse edasiõppimiseks. See on samm, mida ükski haridusesõber ei saa pooldada. Lastele aga peame igal juhul võimaluse andma omandada haridust.

Vanemad hindavad üldharidust, oles arvamusel, et haritud inimene lööb läbi eluvõitluses iga elukutse alal. Sellega on seletatav ka väike tung kutsekoolidesse. Nagu referaadist selgus, astub keskkooli lõpetajaist ülikooli üks kolmandik. Sellepärast võiks olla keskkooli, mis viivad ülikooli, palju vähem, kui neid on praegu. Et tõsta nende töötulemusi, tuleks toimetada

õpilaste vastuvõtmist neisse koolidesse suure valikuga, nende lõpetamine peaks sündima tõsise kontrolliga, et ülikooli pääseksid akadeemilise töö juurde ainult hästi ettevalmistatud noored inimesed; nii kaoksid ka ülikooli etteheidet keskkoolile. Teine osa keskkooli tuleks reformida: nad jääksid üldhariduslikkudeks koolideks, nende õppekavu võiks lühendada ja muuta, silmas pidades tegeliku elu vajadusi, näit. võiks inglise keel jääda välja; võõraskeelteks võiksid jääda kaks kohaliku vähemusrahvuse keelt. Nende kursust võiks vähendada nelja aasta peale. See annaks ka riigikassale kokkuhoidu.

Kutseliste täiendusklasside avamist keskkoolide juures ei pea ma otstarbekohaseks, kuna vähe on loota, et oleks võimalik praktilist külge tõsta neis tarvilikule kõrgusele.

D r. J. N u u t: Eesti seltskonna laiemates kihtides domineerib traditsioonidest mõjutatud vaade, mille järgi „haritud“ kodanik on säärane, kellel pole tarvis „musta“ tööd teha. Kutsehariduse korraldamine peab siin looma hädavajalise korrektiivi; kutsehariduse andmisel ei tohi aga ökonoomsuse printsiibi vastu patustada. Näib, et just meie kutsealastes gümnaasiumides selge joone puudumise tõttu õppetöö korraldus ei ole küllalt ökonoomne. Samas suunas veel kaugemale minna näib hädaohtlik olevat. Akadeemiliste kutsete jaoks ettevalmistamiseks on kutsetaotlejate huvides vajalik selge eesmärgiga 6-aastane keskkool.

J. A d a m s o n: — kaitseb lüükaalutud põhimõtetele rajatud koolide liigestust. Meie keskkool jaguneb kahte põhiharru: üldhariduslik ja kutsekool. Vahepealne tüüp ei anna ei korralikku üldharidust ega kutseharidust. Vahepealse tüübi suhtes on Saksamaal katseid tehtud käesoleva sajandi alul, kuid miseersete tagajärgedega. Kui tahtakse keskkooli lõpetajaile anda mõningaid oskusi, mis ühe või teise kutse seisukohalt tarvilikud, siis loodagu seks erikorraldus, kas lühema- või pikemaajaliste kursuste kujul. Viimaste korraldamine võiks sündida suvel peale kooli lõpetamist. Niisugusel teel kut-

seks tarvilikkude oskuste andmine on eriti kohane tulundusliku ökonoomia seisukohalt. Et öeldu võimalik ja isegi hästi läbiviidav, seks annab elu küllalt häid näiteid ja tõendusi. Meie pankades, ärides, tööstustes jne. leiame ametis keskkooli lõpetajaid, kes lõpetanud raamatupidamise, elektro-tehnika, jne. kursuse ja kes töötavad heade tagajärgedega.

P. H a l i s t e: Tuleb luua kindel humanitaarhariduslik põhi ja sellele ehitame edasi. Keskkool olgu 6-aastane. Arstidega kõneldes on selgunud, et 6-aastase keskkooli poolt räägib ka meie põhjamaalase pikaldane arenemine. Ülikooli astujaile on täiendusklass tarvilik.

A. R a u d s e p p: Koolireform nõuab, et kavas leiaksid aset teiste ainete kõrval ka tehnilised ained, millel mitte vähem üldhariduslik väärtus, küll aga vastuvaidlematult suurem rakendus tegelikus elus.

Tehniline aine, kui seda pedagoogiliselt käsitleda, on arendav, humaanne; vastupidiselt nn. „humanitaarained“ võivad osutada halva käsitlemise ja huvipuuduse juures viljatuiks.

Mõnel pool ülistatakse humanitaarharidust lihtse harjumuse tõttu, uute tüüpidega ei olda tuttav. Keskajal arvati, et ainult katoliku usk õndsaks teeb, kuna nüüd ollakse teisel arvamusel. 6-da täiendusklassi sisseseadmist ei saa pooldada. Tuleb viljastada tööd keskkoolis, siis jõuab ka 5 klassiga sihile. Üldhariduslikud täiendusklassid algkooli lõpetajaile on tarvilikud. Nende aset täidavad praegu alamastmed keskkoolide juures. See kestab niikaua, kuni täienduskoolide võrk pole välja kujundatud eraldi.

E. S c h ö n b e r g: Suund kutselaadilise kooli poole näib olevat meil tugev. Kutselaadiliseks tahetakse teha ka täienduskool. Aga meie oleme juba järele andnud sellele vaatekohale tehnika-gümnaasiumide jne. näol, enam siin järele anda oleks kahjuks üldharidusele. Ning kutselaadilised keskkoolid oleksid võistlejad kutsekoolidele enestele, viimaste õpilaste arv võiks veelgi langeda.

Iga aasta õppekavu murdma hakata pole ka kuidagi soovitatav, pealegi nõuaks uue suuna maksmapanek tunduvald ainelisi kulusid. Kutselaadilisi oskusi võib-olla omandatakse kõige paremini eeskujulikkudes töökodades, nagu arvavad ka meie töösturite ringid.

P. T r e i b e r g: Hra Kiiveti ettekanne konkretiseerib I gümnaasiumi-õpetajate kongressi poolt vastuvõetud otsust selle kohta, et keskkooli kursus peaks kestma 6 aastat, ja on sellisena tervitatav. Eriti tunduvad otstarbekohastena ettepanekud täiendusklasside loomise kohta akadeemilise stuudiumi ettevalmistuseks, sest praegu ei suuda 5-aastane keskkool kuidagi korralikult ette valmistada ülikooli tööks oma lõpetajaid.

1. Keskkoolist tuleb ülikooli teatav protsent hoopis andevaest elementi, kes siin midagi ei suuda ära teha, seetõttu on ülikoolile ainult koormaks ja mõne aja pärast peavad siit pettumusega lahkuma.

2. Keskkoolis ei jõua õpilased praegu kursuse ülekoormatuse tõttu kuigi suurel määral omandada võimeid iseseisvaks, algatuslikuks töötamiseks.

3. Keskkoolist toovad õpilased kaasa üldiselt kaunis vähesed teadmused võõraskeeltes, mis ometi on akadeemilises stuudiumis mõõdapääsmatuks eelduseks jne.

Neid puudusi aitaks suurel määral kõrvaldada täiendusklasside sisseseadmine võimalikult Tartus, tihedas ühenduses ülikooliga. Siin jätkuiks *paarikümne klassikomplekti* sisseseadmisest, et iga aasta valmistada ülikoolile umb. 500 sisseastujat. Siin oleks võimalik ametisse seada igas aines *head õpetajad*, kes töötaksid *tihedas kontaktis ülikooli õppejõududega*, kasutades õpetegevuses ülikooli raamatukogu, instituute ja laboratooriume. Ka võiks õpetegevuses asetada siin *pearõhk õpilaste isetegevusele* ja nii luua *loomulik üleminekuaste ülikooli töö juurde*, kus üliõpilaselt nõutakse iseseisvat teotsemist, aktiivsust ja algatusvõimet.

Niiviisi ülikoolitööks ettevalmistatud õpilased suudaksid ülikooli tulles ilma aega kaotamata ja ilmaaegselt ümber kobamata otsekohe oma valitud alal

tööle asuda ja võiksid oma stuudiumi kindlasti ülikoolis palju kiiremini lõpule viia, kui enamik praegustest üliõpilastest suudab seda teha. Sellega ei tähendaks täiendusklasside sisseseadmine õppijate seisukohast mingit ajalist kaotust, vaid võib-olla isegi teatavat võitu. Ülikool võidaks aga selle korralduse juures palju, saaks endale paremini ettevalmistatud kontingendi õpilasi, kelle hulgas puuduks hoopis andevaene element ja võiks seetõttu oma õppetegevust hoopis ratsionaalsemalt korraldada, kui see praegu võimalik. Kõigil neil põhjustel tuleb seda osa referendi ettekandest, mis käib ülikooli õppetööle ettevalmistuse kohta, nii ülikooli huvide kui ka meie üldise kultuurilise taseme tõstmise seisukohalt, soojalt tervitada.

D r. J. S a r v: Võtan sõna lastevanemana. On väga tervitatav, et referent tuletat meelde meile neid ülesandeid, mis seadus määrab keskkoolile: Keskkool peab kõigepealt kasvatama mitte ametnikke, vaid *haritud kodanikke*, s. o. haritud inimesi, kes oskaksid teha ühiskonnale tarvilikku tööd. Et keskkool praegu seda ülesannet täidaks, seda ei saa mina oma keskkooli haridusega laste järgi kahjuks mitte ütelda: ühiskonnale tarviliku töö oskus — peale tütarlaste näputöö — puudub.

Referendi soovitatud täiendusklass ei näi seda puudust täita suutvat: ühiskonnale tarvilikku tööoskust tuleb kasvatada igas klassis. Selle võimaldamiseks tuleb praegusi õppekavu sisu suuruse poolest vähendada vahest koguni pooleni. Igatahes tulevad keskkooli töökavasse võtta aiatöö ja arvepidamine.

Hra J. Adamson soovitas tööoskuse andmiseks vaid mõnekuulist kursust. Vahest saaks ka sellega midagi ära teha siis, kui neid kursusi korraldataks iga õppeaasta lõpul, kord ühe, kord teise töö jaoks. Vahest saaks mõne niisuguse kursusega kõrvaldada ka hra J. Adamsoni esitatud vead üliõpilaste kirjutistes ja veel ka muud puudused, mida ülikoolimehed üliõpilastele keskkooli arvel ette heidavad.

O. J. Kiesel: Haridusküsimuste korraldamisel peab olema mingisugune

alus, millelt lähtudes võiks mõtteid vahetada selle üle, kumba haridust eelistada: kas üldharidust või eriharidust. Eriharidust segatakse sageli nn. kutseharidusega ja oskusharidusega.

Kui jälgida uuema aja pedagoogilist literatuuri, siis kalduvad kõik kasvatus-tegelased ikka rohkem poole, et eriharidus on sama väärtuslik kui üldharidus: inimese vaimuannete arendamisel ei ole tähtis niivõrt see, *mis* õpitakse, kui küsimus, *kuidas* õpitakse. Töömeetodid annavad õppeainele tegeliku väärtuse koolis. Seda seisukohta tuleb tingimata ka meil arvestada ja eriharidust rohkem harrastada, sest sel on ka eluline väärtus.

Samuti ei või pooldada vaadet, et ainult üldhariduslik kool võib hästi ette valmistada akadeemilisele kutsele. Ülikool vajab arukat inimest, kes on küps iseseisvaks tööks ja kellel on huvi teadusliku töö vastu, olgu tema eelharidus koolitunnistuste põhjal milline tahes.

Preisimaal maksab 1923. a. korraldus, mille alusel korraldatakse katsed neile, kes soovivad ülikoolis õppida teatud ainet. Katsele lastakse kõiki ilma eelhariduse dokumentideta. Katsetamisel rõhutatakse ainult seda, et isikul oleksid omadused teadusliku töö tegemiseks: otsustamis-, mõtlemisvõime ning teatud määral üldine haridus. Nimetatud katset on hakatud hüüdma kultuur-, andekuse- või geeniuse-eksamiks. Seni on katsele ilmunud 1530 isikut, kellest eksami sooritanud 369. Preisimaal õpib 67 000 üliõpilast, nii et selle katse sooritajad ei moodusta kuigi suurt %.

Ei ole huvitusetähele panna, et sel ajal, kui meil kõneldakse alati keskkooli kursuse pikendamise ühe aasta võrra, on Saksamaal tõsiselt kaalumisele võetud keskkooli kursuse *lühendamise* küsimus, ja seda mitte ainult majanduslikel põhjustel; mõned ülikooli õppejõud on jõudnud otsusele, et keskkooli lõppklass ei anna erilisi teadmusi ülikooli kursuse läbivõtmiseks (Saksamaal).

Ei saa ka kuidagi pooldada väidet, et täienduskursused keskkoolile oleksid ainult Tartus: sel puhul peaksid nii mitmedki ilma jääma kõrgemast haridu-

sest majanduslikel põhjustel. Ka praegu ei õpi ülikoolis ainult *andekad*, vaid *majanduslikult* kindlustatud isikud. Nii- mitmedki tõeliselt andekad jäävad isegi keskkoolihariduseta.

Keskaegne humanistlik haridus, mis on väga kaugel tegelikust elust, põhjendab Plato filosoofilisel õpetusel: riik koosneb kahest kihist elanikest: ühed on haritud juhid, teised aga ilma hariduseta töötajad. Praegusel ajal on mõtetu pooldada seda vaadet.

Referendi lõppsõna.

J. K i i v e t: Sõnavõtmistes tekkis mõnel pool arvamine, nagu oleksin nõudnud üldharidusliku (formaalse hariduse) elemendi vähendamist keskkoolis. Seda tendentsi minu teesides ei leidu. Esimese viisi juures, kus oskuse õpetamine teostub kõigis klassides ja tuleb juurde täiendusklassi kõrgema õppeasutise tarvis, ühest küljest väheneks ühe kuuendiku võrra üldhariduslike ainetes, kuid tuleks juurde üks viiendik kuuendas täiendusklassis palju tusedamas ulatuses. Teise viisi puhul ei väheneks üldhariduslike ainetes arv esimeses viies klassis üldse. Tuleks aga kõrgemasse õppeasutisse astujail juurde üks kuuendik samuti, nagu nimetatud ülemal, tusedamas ulatuses.

Ülikooli viiva kuuenda (täiendus-) klassi tarvidust on rõhutanud kõik ülikooli õppejõud, on ka peetud soovita- vaks selle klassi asumist vastava kõrgema õppeasutise juures, kuigi ühelt poolt on kaheldud selle klassi majanduslikult kättesaadavuses õpilastele, kui klass asuks näiteks Tartus. Prof. P. Treiberg arvas, kooskõlas minu teesiga, et mõnes teaduskonnas siis saaks välja kolmeaastase õppimisega, välja arvatud didaktilis-metoodiline seminar. Minu arvates viimane ka ei kuuluks nimetatud kolme aasta hulka, kuid põhikursuse vähendamine ühe aasta võrra teeks täiendusklassi juurdetulekul jälle ülikooli lühemaks ja odavamaks, ka oleks täiendusklassi õppemaks odavam kui kõrgemas õppeasutises endas. Üleminek kõrgemasse õppeasutisse oleks ka

kergem, kui täiendusklassis osalt kasutatakse kõrgema õppeasutise õppeviise.

Eriainelisi gümnaasiume pean ostarbekohaseks, suurem osa lõpetajaist ei lähe siit ülikooli, kuid tegelikku ellu astumisel on ettevalmistus mõnesugusel määral praktilisele elule olemas ja formaalne haridus samuti, mis tarvis mitte ainult ülikooli astujaile, vaid ka keskkoolist ellu siirdujaile. Õpilastel on mitmel puhul aga soov omandada keskkooli haridust ja vanematel on see võimalik — miks siis seda keelata. On ka kõrgemasse õppeasutisse astujaid, kes täie teadvusega valisid keskkoolis eriaine- lise haru (majandusharu) selle tegeli- kule elule ettevalmistuse laadi pärast ja kõrgemas õppeasutises õpivad need õpilased heade tagajärgedega. Ei ole üldisi statistilisi andmeid kõrgema- test õppeasutistest nende õppijate kohta, kes lõpetanud eriainelise gümnaasiumi. On aga teada põllumajanduse teaduskonna mõne õppejõu ja kõrgema tehnilise õppeasutise õppejõudu- delt, et need õpilased, kes tulnud vasta- vast eriainelisest keskkoolist, on üldiselt head edasijõudjad. Ka eriaineil on hariv väärtus.

Dir. A. Veidermani poolt soovitatud keskkooli tüüpi, mis ei anna õigust astumiseks kõrgemasse kooli, ei oleks tarvis luua sellisel kujul. Selle aset täida- vad juba eriainelised gümnaasiumid ja minu teeside järgi keskkool ilma üli- kooli viiva täiendusklassita.

Oskuslikele täiendusklassidele on kõneldud vastu. Arvan, et küsimus on uus ja ta võib mõne aja pärast tõusta uuesti üles — ei ole ju praegu ka aine- lisi võimalusi. Küll aga võiks lähemal ajal kerkida täiendusklassi ellukutsu- mine võõraskeele õppimise jätkamiseks (võib olla ka õhtune kool), milleks ei ole tarvis erilisi seadeid, kuna ju keskkoo- lis võõraskeelte tarvis võimalikku tun- dide arvu ei loeta küllaldaseks.

Kasvatustöö probleemidest ja nende tegelikust lahendusest gümnaasiumis

refereerib dir. O. J. K i e s e l. Referent käsitab ja arendab üksikasjalisemalt neid põhimõtteid, mis üldiselt väljenda- tud gümnaasiumi-õpetajate I kongres-

sil peetud kõnes: „Gümnaasium kasvatajana“.

Oma kõne referent võtab kokku järgmistesse põhilausestesse:

1. Gümnaasium ei ole elust eraldatud kinnine ring, vaid ta moodustab ühiskonna abiasutise, esinedes väga tähtsa, juhtiva ja normeeriva, olgugi mitte ainsa, kasvatusliku tegurina.

2. Gümnaasium võtku endale kasvatuses piiratud ülesanded, mis ta suudab täie vastutusega ja hästi lahendada, tunnustades perekonna ja ühiskonna tähtsust kasvatuses ja jättes viimaste hooleks inimese mitmete muude kalduvuste ja omaduste arendamise.

3. Kasvatuslikkude ülesannete taotlemisel tuleb lähtuda tehniseeritud ja ratsionaliseeritud inimkonna sotsiaalsete kalduvustega liikmest, mass-inimesest, kelle kujundamisel ei tule arendada ühekülgset intellekti, vaid ka keha, taht ja tundeid.

4. Kasvatada tuleb esmajoones põlvnemis- ja keeleühiskonnale, töö- ja mõtetekaaslastele, perekonnale ja inimesele endale.

5. Gümnaasiumi ülesandeks ei ole kasvatada ainult eriliselt andekaid ja eriliste kalduvustega kodanikke: gümnaasiumi kavad kui ka töömeetodid olgu kohaldatud keskmiste vaimsete võimetega õpilasele.

6. Tegelik kasvatus gümnaasiumis olgu rajatud kontrollitavale endakasvatusele, mille aluseks ei ole õpetamine, vaid õpilaste vabadus, aktiivsus ja elamus.

7. Gümnaasiumis tuleb rõhutada mitmeid sisemisi ja väliseid kasvatuslikke tegureid. Eriti peab arendama klassijuhataja kavakindlat tööd.

8. Klassijuhataja peamiseks ülesandeks olgu õpilaste endakasvatuse juhimine ja kontrollimine gümnaasiumi kursuse vältel.

9. Klassijuhataja töö tuleb korraldada õppeaastate alusel järgmise ligikaudse kava alusel:

a) Õpilane kooli osaduskonna liikmena ja sellest sõltuvad kasvatuslikud ülesanded. Õpilase töökorraldus ja töö ratsionaliseerimine. Õpilaste vaimsete

ja majanduslikkude võimete uurimine. Õpilaste kodu.

b) Õpilaste aktiivsuse arendamine. Tööühingute loomine. Elu- ja töördõmu süvendamine. Õpilaste kalduvused ja elukutse. Õpilaste eraldamine, kes vajavad erilisi kasvatuslikke võtteid või õppemeetodeid.

d) Vaimse töö alused ja töödrukuse tegurid. Organiseerimise küsimused. Murdeaja ja iseloomu kujundamisega seotud kasvatuslikud ülesanded.

e) Elu ratsionaliseerimine. Arvustamine. Ühiskondlikud ülesanded. Poiste ja tüdrukute iseloomu erinevused ja sugulise küpsemisega seotud kasvatuslikud ülesanded ja võtted.

g) Noormeeste ja noorneidude eaga seotud küsimused. Ilmavaade. Kutseiline nõuanne ja elukutse valik. Harmooniline inimene. Haritud inimese ülesanded elus.

10. Klassijuhatajate töö tuleb tehniiseerida ja ratsionaliseerida. Vajalikud on: klassijuhataja eritunnid pedagoogika-nõukogu poolt heakskiidetud kava alusel, milles arvestatud klassi koostis ja eritüübiliste gümnaasiumide sihid. Klassijuhatajate eritunnid tulevad arvata õpetaja normitundide hulka. Gümnaasiumis tuleb korraldada klassijuhatajate erinõupidamisi kasvatuslikkude küsimuste ühtlustamiseks ja raskemate küsimuste otsustamiseks ja ettepanekute tegemiseks pedagoogika-nõukogule.

11. Kasvatustöö lõpptulemuseks gümnaasiumis peab olema harmooniline inimene, kelle kalduvused ei ole vastolus kohustega ja kes võib ühiskonnale olla kasulik vaimsete ja moraalsete omadustega ja oskustega.

Läbirääkimised.

E. S c h ö n b e r g: Kahtlen, kas keskkoolis rõhutatakse üldiselt liialt teaduste süvendamist. Meil tuleb aga selgeks teha õpilasele, et õppimine on raske töö, mitte mäng. Õpilaste osavõtt omavalitsuslikkudest üritustest koolis ja mitmesugustest organisatsioonidest väljaspool kooli ei tohi takistavalt mõjuda õpilase tööle koolis; kahjuks patustatakse siin. V klassi õpilaste osavõtt säherdustest organisatsioonidest võib avalduda võimalikult piiratud ku-

jul, sest selle klassi õpilastel on isegi juba rohkesti otsesest õppetööd. Mis puutub õpilaste karistamisse koolis, siis tuleb neile juba koolis sisendada tunne, et igati on vastutav oma tegude eest.

Dr. J. S a r v: Et hra Kiesel keskkooli ülesandena ka kodaniku kasvatust toonitas, siis on sellega veel kord rõhutatud ka töösuse toomist keskkooli ainete hulka. Ei saa ju töösuse andmist ühe eelkõneleja nõu järgi veeretada täiesti lastevanemate õlule. Esiteks ei saa seda sellepärast, et praegune keskkool oma õppeaine rohkusega ei jäta üldse õpilastele vaba aega, ja teiseks võiks ju selsamal viisil veeretada kõigi õppeainete õpetamise vanemate õlule ja kooli ei olekski tarvis.

Kui hra Kiesel päris õieti ütleb: „gümnaasiumi ülesandeks ei ole kasvatada ainult eriliselt andekaid ja eriliste kalduvustega kodanikke: gümnaasiumi kavad kui ka töömeetodid olgu kohaldatud keskmiste vaimsete võimetega õpilasele“, siis on sellega veel kord rõhutatud, et praegusi kavu ei saa kaitsta nende sisu suuruse poolest. Peame kord ometi saama painduvamad õppekavad, mis võiksid püsida aastakümneid.

Ei saa nõus olla hra Schönbergi sooviga, et õpilased peaksid oma tööd raskena tundma: iga töö peab olema meeldiv, kuigi vahest mitte mäng. Toetan karistuse kõrvaldamist kasvatuses, olgugi et ta riiklikus elus veel püsib vaatamata sellele, et ka seal juristid teda ei poolda: mitte tasuda, vaid parandada!

A. V e i d e r m a n: Tervitan direktor Kieseli referaadi 10. teesi ettepanekut klassijuhatajate instituudi väljaarendamise kohta. Klassijuhatajaile langeb tähtsam töö õpilaste kasvatamise alal. Seda tööd tuleb teha järjekindlalt, läbimõeldud kava järgi, mis heaks kiidetud pedagoogika-nõukogu poolt; eriti raskemalt lahendatavad probleemid tuleksid tingimata õppenõukogus enne läbi arutada. Pean tarvilikuks, et klassijuhatajale määrataks kõnelusteks õpilastega eritunnid. Praegu on lugu nii, et klassijuhatajail, eriti sel puhul, kui ta on koolis tunniandja ja teenistusega väljaspool kooli seotud, puudub selleks võimalus. Alg-

koolid on selles suhtes paremas seisukorras kui keskkoolid, kuna neis töötavad klassiõpetajad, kes kogu aeg töötavad ühes klassis ja selle tagajärjel tunnevad õpilasi paremini; neil jätkub siin rohkem aega ja võimalusi arutada õpilastega olulisi küsimusi.

Emma Peterson: Hra Kieseli huvitava referaadi puhul avaldan mõned kahtlused ja ühe soovi. Referent loodab väga palju klassijuhatajaile, ta veeretab kogu kasvatustöö raskuse koolis neile. Kahtlen, et klassijuhatajad selle ülesandega küllaldaselt hakkama saavad. Tegelik kasvatus on raske töö; tingimata peavad klassijuhatajaile kaasa aitama ka teised õpetajad ja peamiselt koolijuhataja ja tema abi, on ju neil sellepärast vähem tunde, et nad saaksid rohkem aega pühendada kasvatustööle koolis.

Kuid kõigist neist jõududest pole küllalt. Kasvatustöö on eriti tänapäeval liiga keeruline, tänapäeval, kus õpilane allub väga mitmesugustele mõjudele väljaspool kooli ja kodu. Lastekasvatus on eeskätt kodu ja kooli asi, nendel lasub vastutus; nemad peavad ära hoidma lapsi ebasoovitavaist mõjudest väljaspoolt. Meie vanemad ei ole aga oskajad kasvatajad, sageli ei oska nad hinnata kasvatuses tähtsust, kõnelemata, et neile täiesti tundmata parimad kasvatuslikud meetodid. Kool peab lähenema kodule, tuleb iga kooli juures asutada lastevanemate ja õpetajate omavahelised organisatsioonid noorsoo kasvatustöö süvendamiseks. Õpetajaile on kasuks lähenemine vanemaile kasvatuslikkude küsimuste lahendamisel, veel suuremaks kasuks on see vanemaile, kes õpetajailt võivad saada näpunäiteid. Igatahes tuleb meil vastu seista kõigile kõrvalistele organisatsioonidele, kes püüavad kodult ja koolilt ülevõtta kasvatusülesandeid.

J. A d a m s o n: Noorte kasvatamine on kaugelt raskem kui neile teadmiste andmine. Seepärast sündigu see kollektiivselt, peaaesjalikult kodu ja kooli piires. Osavõtmine väljaspool kooli teotsevaist organisatsioonest olgu keelatud. Õpilaste eriharrastused (sport, mäng, foto jne.) peavad täieliku pooldamise ja toetamise leidma kooli piires, kus

meie silm nägemas ja kooli õigus maksev. Väljaspool kooli seisvad ühingud annavad õpilastele hea võimaluse kodusid välja pääseda. Kas nad seal viibivad, seda teavad nad ise. Täiesti lubamatu on aga nähe, kui õpilased tulevad koju kell 10, 11 või 12. Noored peavad vähemalt õhtusöögiks kodu olema.

Referendi lõppsõna.

O. J. Kiesel: Hra J. Adamson imestub, miks õpilased soovivad väljaspool kooli õppida fototehnikat, plakatkirja jm. oskusi ja arvab, et neid kursusi võiks korraldada ka koolis vastava aine õpetaja. Siin ei ole midagi imestuda: eelistab ju hra J. A. ise nn. üldharidust ja eitab kutseharidust. Sellepärast peavad ka õpilased tegelikult elus vajalikke teadmisi omandama väljaspool kooli.

Mõttetu karistus ja õpilaste hirmu all hoidmine koolis ei anna häid tulemusi. Ka valu tekitamine ei ole kasvatuslik vahend. Süüteo puhul tuleb leida selle motiive ja need eemaldada inimese hingest. Kui põhjused ei ole eemaldatud ja hirmuga kaetakse väljendusi, siis ei ole kasvatuslikult palju saavutatud: hirmu möödumisel väljenduvad uuesti õpilase halvad kalduvused ja korrarikumised.

Siin arvati ka, et töö ei pea olema mäng. Miks ei või siis töötada inimene rõõmsas meeleolus, ülevate tunnetega ja ilma higistamiseta? Mina arvan, et töö ei pea olema needuseks, vaid ta võib esineda elurõõmuna ja sellega siis ka mänguna.

Pr. E. Petersoni mõtet, et gümnaasiumide juurde asutataks ühingud, mille liikmeteks oleksid õpetajad, lastevanemad jt. asjast huvitatud haridustegelased, tuleb tervitada; sarnased ühingud töötavad Ameerika koolide juures väga heade tulemustega.

Tallinna koolin. J. Grüntal referrib

õpilaste hindamisest.

Referent selgitab oma ettekandes järgmisi mõtteid:

I. Õpilaste hindamine on õpetajaile raskeks, kuid möödapääsmatuks ülesandeks.

II. Meie hindamisviis on mitmeti puudulik:

1. hindamisprintsiibid puuduvad;
2. hindamismärgid on ebamäärase sisuga;

3. tahtes olla universaalsed ja objektiivsed, meie hindamismärgid väljendavad vaid teatud õpetaja suhtumist teatud õpilasse antud hetkel;

4. õpilaste hindamisel minnakse sageli kompromissidele, mis on kahjulikud õpilasele ja koolile;

5. õpilaste hindamine sageli mõjustab hoopis kõrvalist „kasvatuslikest“ motiivest;

6. praegune hindamine põhjustab sageli konflikte kooli ja kodu vahel.

III. Meie hindamissüsteem vajab reformi:

1. hindamisprintsiibid tulevad täpsalt välja töötada, üldiseks teadmiseks reklaamida ja järjekindlalt rakendada;

2. hindamisele eriliste märkide abil võivad tulla ainult õpilase töösaavutised;

3. selleks kõlvuline märkide süsteem peab olema praegusest palju rohkem differentsitud;

4. õpilase mitmesuguseid vaimseid omadusi, käitumist ja sagedasti ka töö kvaliteeti võib kirjeldada ainult sõnaliselt;

5. hindamine olgu säärane, et selle asemele võiks astuda ka õpilase enesehindamine;

6. kooli-lõputunnistusel jäägu hoopis ära hindamine üksikuis aineis.

Referaadi kokkuvõtteks referent paneb ette kongressile vastuvõtmiseks järgmise resolutsiooni:

Tunnistada tarvilikuks, 1. et oleksid maksivad ja lastevanemaile tuttavad ühtlased hindamisprintsiibid ja kooli lõpetamise tingimused; 2. et tunnistus kooli lõpetamisest sisaldaks ainult õppenõukogu otsuse „lõpetanud“ ja märkuse lõpetaja erakorralistest väärtuslikest omadustest.

Läbirääkimised.

A. Veiderman: Ühinen hra Grüntali väidetega, et õpilaste hindamised on subjektiivsed, neil puuduvad ühised alused ja sellepärast hindamistulemused on lahkuminevad. Kuna hindamised puu-

datavad tunduvalt õpilasi, siis oleks tingimata tarvilik hindamiste aluste ja viiside ühtlustamine. Ka tuleks hindamise süsteemi palju rohkem differentseks, kui see on praegu, kus hindamiseks tarvitatakse kolme märki: n, r ja h-d.

Kuid ma ei saa ühineda hra Grüntali teise ettepanekuga, et lõputunnistusele ei märgitaks õpilase saavutiste hindamist. See ettepanek on nähtavasti vastolus esimese ettepanekuga, sest kui meie õppeajal peame vajalikuks hinnata õpilase saavutisi, miks ei tohi meie neid märkida lõputunnistusele. Elus hinnatakse isiklikke saavutisi, need ergutavad inimest püüdma edasi, koolis tuleb teha sedasama. Kui keegi on saavutanud suuremaid tulemusi ja tagajärgi, siis tuleks seda kriipsutada alla ka lõputunnistusel.

Dr. J. N u u t: Õpilaste hindamisviisides ei puudu printsiibid, häda peitub aga selles, et need printsiibid isesugustes koolides ja isesugustes õpetajate juures pole ühtlased. Tarvilik on hindamisprintsiipide sunduslik normeerimine üleriigilises ulatuses. Vastasel korral kujuneb hindamine sageli enese ja teiste petmiseks, ning igasugune selektsioon muutub illusoorseks.

Lõputunnistustel üksikainete hindamisi ära jätta on väga hästi mõeldav, kuigi säärase mooduse elluviimisel on omad raskused. Esimeses joones on aga tarvilik üldkasvatustlikkudes ainetes, nagu laulmises, võimlemises, neis koolides, kus need ained ei ole mõeldud eriliste kutseainetena, hindamisi tunnistustel ära jätta.

J. A d a m s o n — leiab, et praegune kolmejärguline hindamine ei vasta enam tegelikule elule koolis. Silmitsedes koolide poolt väljaantud tunnistusi, leiame sealt õpilaste edasijõudmise kohta järgmist: nõrk, nõrgavõitu, vaevalt rahuldav, peaaegu rahuldav, peaaegu hea, hea jt. Mõnikord on tunnistusel leiduva hinnangu sõnalisest väljendusest isegi raske aru saada. Seepärast on otstarbekohasem praeguse (ametliku) 3-järgulise hindamise asemel tarvitusele võtta viiejärguline, s. o. 5-numbri-süsteem, nagu see oli varem maksev. Ka õpilased on oma rahulolematust aval-

danud praeguse 3-järgulise hindamise puhul, sest 3=, 3— ja 3+ tähendatakse sageli tunnistusele sama sõnaga — rahuldav.

P. T r e i b e r g: Hra Grüntal on väga kujukalt näidanud senise hindamisviisi puudusi ja vastuoksusi. Juhiksin siiski tähelepanu järgnevaile asjaoludele:

1. Ei ole õige öelda, et hindamisprintsiibid puuduvad: igal õpetajal on ikkagi teatavad põhimõtted, mille seisukohalt ta õpilasi hindab. Ainult need põhimõtted on meie üldises kasvatuslikus süsteemis ühtlustamata ja kokkõlastamata.

2. Hindamisprintsiipides on teatavat ühtlust vaja, kuid siiski ei saa selles suhtes minna liiga kaugele: tuleb jätta teataval määral ruumi ka õpetajate individuaalsele seisukohtadele ja veendeile, et mitte teha õppetegevust liiga šablooniliseks.

3. Hra Grüntali 1. ja 2. resolutsiooni vahel on teatav vastolu: kui me nõuame reformi õpilaste hindamise alal, miks peaksime siis neid parandatud hindamisviise kasutama ainult sisemises koolitöös, mitte aga hindama õpilaste saavutisi ja võimeid lõputunnistustel.

4. Elu ise nõuab konkreetset sisu lõputunnistustelt, et kohtade täitmisel ja mujal võidaks eelistada andekamaid.

Ülikooli lõpudiplomid ei sisalda praegu hinnanguid, kuid väga mitmelt poolt on soovi avaldatud, et neil diplomeil oleks hinnatud ülikooli lõpetajate võimed oma aineis. Praegu ongi see küsimus ülikoolis kaalumisel ja on väga võimalik, et edaspidi diplomid vastavalt neile soovidele hakkavad tooma ülikooli lõpetajate hinnanguid eriaineis. Nii sunnib elu meid hoopis vastupidiselt teotsema, kui seda referent soovib.

E. S c h ö n b e r g: Isiklikult ma ei poolda hindamist, eriti tunnistustel. Ei tule aga arvestamata jätta, et õpilased ise soovivad hindamist. Hindamine toob ergutava momenti õppetöösse. Võistlust näeme igal pool oma ümber elus, võistlusest ei pääse me mööda praegu ka koolitöös. Üht aga tuleb silmas pidada, et kui hinnata, siis mitte kergelt.

Hoopis vastuvõtmatu on referendi resolutsiooni teise punkti lõpposa, s. on, et tunnistus kooli lõpetamisest peaks sisal-

dama märkuse lõpetaja erakorralistest väärtuslikest omadustest. Tuleb kahelda, kas õpetajate-nõukogu igakord täiesti eksimatult võib sellise otsuse anda. Vääratus siin aga on erilise tähendusega, ta võib saatuslikuks saada inimese pärasises elus.

J. T o r k: Õpetajail tuleb äärmise ettevaatusega südametunnistuse järgi toimida õpilaste hindamisel.

O. M ä l k: Hindamise raskus ei võiks ega peaks olema hindamismärkidest, vaid õpetajas kui hindajas subjektis. Ei ole vajalik esialgu muuta olemasolevat hindamissüsteemi, vaid kanda hoolt, et õpetaja oleks õiglane selle töö ja tema resultaadi hindamisel, mida ta vajalikuks peab nõuda. Ei oleks õige, kui edaspidi hinnang sünniks õpetaja ja õpilase vahele rakendatud märkide süsteemi kaudu, mis, kui ta peenusteni on ette kirjutatud, võib võtta õpetajalt võimaluse seada õpilasele nõudeid oma seisukohalt.

Hindamine peaks olema niisugune, et ta oleks õpilase seisukohalt õiglane. Lõputunnistusel peaks olema võimalus näidata, et üks õpilane on töö paremini teinud kui teine, see oleks õpilasele edaspidigi virgutuseks.

G. O l l i k: Kui vaatame, kuidas suhtub seaduseandja õpilaste hindamise küsimusse, siis leiame, et seadus rõhutab rohkem üldist arenemist kui tulemusi üksikuis aineis. 1920. a. Avalikkude algkoolide seaduse § 43. on öeldud: „Õpilased viiakse üle ühest klassist teise ja tunnistatakse koolikursuse lõpetanuiks pedagoogika-nõukogu otsuse järele õpilase õppetöö edu ja üleüldise vaimlise arenemise põhjal“. Sama nõue pandi maksma 1922. a. ka keskkoolide kohta, ainult selle lisandusega, et haridusministeeriumile anti õigus määrata klassi ja koolikursuse lõpetamise kord. Tegelikult on seadust käsitatud kõikide koolide kohta Avalikkude keskkoolide seaduse kohaselt ja see oli ka tarvilik, et ühtlustada nõudeid ja takistada liialdusi. Määrustes, mis käsitavad õpilaste klassist klassi üleviimise ja kooli lõpetamise korda, on rõhutatud rohkem õppetöö edu kui üldist vaimset arenemist. Sellepärast ei saanud kooli lõpetada ükski õpilane, kelle teadmused või või-

med olid hinnatud nõrgaks kas või üheski aines. Mäletan keskkooli lõpetajat-tütarlast, kes käis hädaldamas haridusministeeriumis, et ta ei saa küpsustunnistust, sest ta ei jõudvat rahuldada õpetaja nõudmisi laulmises. Arvan, et see oli liialdus. Küpsustunnistuse võiks anda ka noortele, kes laulmises nõrgad. Ei ole igäihel selleks annet, aga kasulik ühiskonna liige võib ta olla ka ilma lauluta.

Alles 1929. a. määrusega anti pedagoogika-nõukogudele õigus varustada küpsustunnistusega õpilasi, kelle teadmused või võimised ühes aines hinnatud nõrgaks, aga see võimalus on pandud nii kitsastesse raamidesse, et seda vaevalt saab tarvitada. Võib-olla tuleks seda võimalust laiendada.

Suuremaid puudusi õpilaste hindamises keskkoolis on see, et õpetajad ei tunne õpilasi küllaldaselt. Vähemalt on haridusministeeriumis olnud kaebusi õpilaste või nende vanemate poolt, et õpetaja hinnanud õpilase teadmused nõrgaks, aga ei olevat õpilast kordagi küsinud poolaastas. Kuigi õpilaste hindamises on puudusi, nagu näitas lugupeetud referent, ei tule õpilaste hindamisest mitte loobuda, vaid asuda hindamise meetodite parandamisele ja puuduste kõrvaldamisele selles pedagoogilises tegevuses, minu arvates, möödapääsmata kohuses.

J. K i i v e t: Arvan, et hindamiste tulemuste keskmine igal hindajal oleks olnud vähemal määral erinev teiste hindajate omast, kui oleks katsetatud terve rea samade õpilaste kirjandite hindamisega.

Küsimuse algatamine on tänuväärne. Referent on individuaalse töötamisviisi pooldaja ja õhutaja. Selle tööviisi juures võib materjali hulk aasta kohta olla erinev üksikuil õpilastel. Praegune hindamisviis võiks siis tekitada raskusi, mis kaoksid kirjeldava hindamisviisi puhul.

Mul on kogemusi kirjeldava hindamisviisiga gümnaasiumist Venemaal, kus olin õpetajaks. Vanemate klasside õpilastele, kes olid harjunud numbrilise hindamisega, uus viis sugugi ei meeldinud, ikka küsiti, et kas see peab tähendama endise järgi kolme, nelja või viit.

Nooremate klasside õpilased harjusid uue viisiga varsti. Õpetajale oli aga tööd ja vaeva palju uue viisiga, kuigi see oli võetud vastu pedagoogika-nõukogu enda töö tulemusena ja otsusel. Pidi õpilast õppima tundma paremini kui varem ja igakülgsemalt.

Lõputunnistusel hindamiste ärajätmine võiks tuua raskusi õppimise jätkamisel järgmise astme koolis nii välismaal, kus ainekust peab olema näha ühes hindamistega, ja ka kodumaal, kui vastuvõtmisel teostatakse mõnesugune valik õppeasutisse astujate vahel. Seejuures on aga juhul, kus õpilane saab lõputunnistuse hindamisega „nõrk“ mõnes aines, see ikkagi õpilasele teatud määravalis. Viimast asjaolu aitaks katta kaetud tunnistuse vorm: lõputunnistus ilma hindamisteta, kuid selle juures eraldi lehel tõendav leht hindamistega.

Referendi lõppsõna.

J. Grüntal: Läbirääkimised näitasid, et usk sellesse, et meil hindamisega on kõik korras, ei olegi suur; leidsin palju pooldajaid esitatud teesidele.

Mitmed oponendid leidsid, et õpetajail hindamise printsiibid on ikka olemas. Võib olla, aga väga sagedasti on nad teadvustamata, mitte püsivad, mitte formuleeritud (küsi kellelt tahes, mis tingimustel õpilane tunnistatakse rahuldavaks? — vastust Teie ei saa) ja igatahes mitte ühtlustatud, kui see olema ongi.

Minu ettepanekus koolitöö kestel võtta rohkem differentseid hindamisskaala, aga lõputunnistusel ainult üheaasteline — („lõpetanud“) nähakse vastuoksust. See on arusaamatus: hindamist erimärkide abil pean võimalikuks ainult üksikute töösaavutiste juures, seal on peen differentsimine ka võimalik; kooli lõpetamisel tuleb aga hindamisele lai ala (olgu ka üksiku aine piires), kus ainult mõõtmisetaolisele hindamisele seltsib veel intuiitiivne; sel korral on eksimuse võimalus seda väikesem, mida kitsam on skaala. Resolutsioonis esitatud erimärkus lõpetaja erakorralistest väärtuslikest omadustest on kompromiss, see võiks jääda ära.

Hra Mälk eksib, kui arvab, et ma näen peahäda tarvitusel-olevates märkides:

häda on printsiipide subjektiivsuses ja saladuslikkuses. Oponent „hindab seda, mis nõuab“. Aga igatüüpi, kellel on kokkupuutumist kooliga, on õigus teada, mis siis nõutakse.

Ei tohi hirmutada hra Torgi arvamust, et lootusetu on leida küsimuse lõplik lahendus. Küsimust tuleb uurida — selles ühinen täiesti hra Ollikuga — ja panen ette kolleegidele, kes tahaksid võtta osa hindamise probleemi uurimise töörühmast, tulla kokku homme homm. kell 9*).

Kongressi II päev, 2. mail 1931. a.

Esimesena dir. J. Adamson refereerib

Õppetöö viljastamisest.

Referent avaldab oma ettekandes järgmisi mõtteid:

I Õppetöö viljastamise eeltingimusi.

1. Õppetöö viljastamise põhilisemaid eeltingimusi on *stabiilne hariduspolitiika* (üleriiklik ja kohaline), mis vastab rahva elunõudeile ja tulunduslikule kandejõule. Sagedased suunamuutused ja ümberkorraldused riivavad õpetajate töötahet ja paralüüsivad pidevat õppe- ja kasvatustööd.

2. Lähtudes ühiskonna tarvidustest ja rahva tulunduslikust kandejõust tuleb keskkoolide võrk tõmmata koomale, et võimalduks õppetöö viljastamiseks vajaline *õpilaste selektsioon*. Palju praegusi keskkooliõpilasi ei oma küllaldaselt vaimseid eeldusi süstemaatiliseks õppetööks ja keskkoolikursuse korraldada omandamiseks.

II Õpetaja ja õpilane.

1. Kavakindel õppe- ja kasvatustöö vajab *iseloomult tüsedaid ja oma ainet valdavaid õpetajaid*, kes suudaksid täita oma kõrgeid ülesandeid täieliku andumusega, esineksid eeskujulikkude pedagoogidena ja suudaksid hoiduda kõi-

*) Rühm moodustus. Koos oli 19 inimest. Jätkati mõttevahetust ja otsustati esialgu jääda kahe küsimuse juurde: 1) Missugused õppetöö saavutised on mõõdetavad? ja 2) hankida võimalikult täielikku kirjanduslikku informatsiooni küsimuse kohta. Rühma juhiks valiti J. Grüntal.

gist mõjustustest, mis võivad kuidagi halvata nende vastutusrikkast tööd.

2. Kool olgu varustatud tarvilikkude õppevahenditega nii humanitaar- kui ka reaalinete korraliku käsitluse huves. Ka tehtagu õpilastele sunduslikuks õperaamatute ja muu tarvilise kirjanduse muretsimine, mis õpilaste eduka töö seisukohalt tingimata vajaline.

3. Tulemusrikkaks õppetöoks on hädavajalised otstarbekohaselt koostatud õppe- ja töökavad ja õppeainete kontsentratsiooni võimaluste kindlaksmääramine vastavate ainekomisjonide ja pedagoogika-nõukogu poolt, sest iga klassi kui ka klasside komplekti töö peab moodustama orgaanilise terviku.

4. Õpetaja peaks alati arvestama õpilaste individuaalseid võimeid, kalduvusi ja tunge, mis võiksid leida rakendust aine edukama läbitöötamise huves ja ühtlasi õpilastele abiks olla väärtuslikkude töösihtide leidmises.

5. Õppetöö viljastamise huves tuleb õpilastele sisendada töötahet ja juhtida neid õigele töömeetodile (töökorraldusele), sest viimase leidmine õpilaste eneste poolt nõuab palju aega. Sageli omandatakse korralikud õpiharjumused liiga hilja.

6. Õppetöö viljastamise huves peab iga õppetund nõudma õpilaselt pidevat tööd ja aktiivsust. Seepärast tuleb õppetöö rajada, nii palju kui seda lubab keskkoolikursus, isetegvuse põhimõttele, sest ainult õppekoolile toetumisega ei saavutata maksimaalseid tagajärgi õppetöös.

7. Õpilaste teadmuste taseme tõstmiseks võetagu tarvitusele nende teadmuste süstemaatiline kontrollimine, millega seltsib läbivõetud ainestiku selgitamine ja süvendamine ja õpilaste harjutamine induktiivses ja deduktiivses mõtlemises. Seejuures arendatagu järjekindlalt õpilaste väljendusvõimet ja nõutagu neilt vastuseid, mis täpsad nii sisult kui ka keelelt. Teadmuste kontrollimist korraldatagu nii, et see annaks õppetöö tulemustest selge pildi nii õpetajale kui ka õpilastele endile ja viiks viimaseid eneskriitikale ja enesekontrollimisele.

8. Õpilaste isetegevust nende vabal ajal tuleb toetada, sest nüüdisaja ühiskond vajab mitte ainult heade teadmusega, vaid ka algatusvõimelisi kodanikke. Seejuures ei tohi õpilaste isetegevust takistada nende süstemaatilist õppetööd, sest viimane omab suurimat kasvatustõhusust.

9. Õpilaste vastutustunde süvendamiseks ja nende teadmuste tõstmiseks tuleb õpilastele korraldada klassikursuse ja kooli lõpetamisel katsed (eksamid) õppekavade miinimumi ulatuses.

Läbirääkimised.

J. Grün t a l : 2. tees — keskkoolide võrgu koomaletõmbamise nõudmine, „et võimalduks õppetöö viljastamiseks vajaline õpilaste selektsioon“ — ilmutab ebapedagoogilist seadet: 1) koolide koondamine iseenesest ei taga õpilaste tarvilist koostist: mõjule võib pääseda näit. majanduslik selektsioon; 2) koolide koondamise loomulikuks tagajärjeks on õpilaste arvu tihenemine klassis; 3) kui tahame tõsta tööviljakust koolis, peame kõige pealt otsima kohasemat töömeetodit, peame järjekindlalt taotlema koolile seatud sihte — siis ei pääse maksusele ka selektsioon. Meie ülesanne on harida. Koolide koondamine jäägu poliitike-majandusjuhtide poolt nõutavaks paratamatuks paheks. Kui koondatakse üht koolitüüpi, peab asemele astuma mõni teine tüüp, et algkoolist tulevatel noortel ei kaoks edasiõppimise võimalus. Praegu tahetakse ühe hoobiga hävitada 60 keskkooli klassi: kuhu lähivad need poolteisttuhat õpilast, kes seal õpivad? Tänavale.

Vähe on ainult nõuda õpilastelt pidevat tööd ja aktiivsust: neile tuleb seda ka võimaldada kohase töökorraldusega, mis praegu jätab veel palju soovida.

Siis need eksamid! Suur maailm pidevalt töötab eksamite kaotamise või vähemalt lihtsustamise suunas, meil aga nõutakse neid pimedas usus, et ainult eksamid tõstavad õpilaste töö viljakust ja arendavad vastutustunnet. See nõue pole millegagi põhjendatud. Selle asemel, et peenendada oma pedagoogilist kunsti,

meie tahame mõttetuid raskusi veeretada õpilaste õlgadele. Koolitöö viljastamiseks ainuõige tee on see, mille näitas hra Käis oma referaadis — võimalikult lai individuaalse tööviisi kasutamine. Referent puudutas veel üht väga delikaatset küsimust — avalikkude ja erakoolide võrdlust. On erakoole ja erakoole; mõned neist võivad tugevasti võistelda avalikkudega. Ainukeseks paheks erakoolil on tema potentsiaalne seisuslikkus. Kuna avalik kool on avatud kõigile, erakool kergesti võib muutuda ainult ühe kihi, nimelt jõukate, monopoliks. Muudel võrdsetel tingimustel koondamise puhul erakool peaks olema „eesõigus“.

J. E s t a m : Õppetöö tulemuste kohta keskkoolides puudub meil praegu selgus. Ei tohiks üldistada üksikuid lokaalse iseloomuga katseid ja nende kurbi tulemusi. Ka ministeeriumi kirjallikud kontrollksamid ei suuda anda objektiivset ja usaldatavat pilti õppetöö seisukorrast. Näiteid 1927. a. inglise keele kontrolltöödest:

1. Hindamist raskendab asjaolu, et eksamiteemad ei ole sisuliselt võrreldavad ja esitavad õpilaste keeleoskusele täitsa erinevad nõuded.

2. Hindamine ei ole küllalt ühtlane, kuna töödes tuleb hinnata nii keeleoskuslikku kvaliteeti kui ka sisulist kvaliteeti.

3. Hinnang on ebapedagoogiline, kui hindamisel võetakse arvesse vaid töö negatiivseid elemente — vigu — ja jäetakse tähele panemata töö positiivsed jooned.

4. Hinnang on subjektiivne, kuna korrektuuri täpsus oleneb esijoonel korrektori individuaalseist võimeist (nõudlikkusest, kontsentratsioonivõimest ja tähelepanust, aine valdamisest suuremal või vähemal määral).

5. Eksamitööde ligemal vaatlusel selgub, et nende algupärasus on sagedasti kaheldav, kuna nad toenevad varemalt prepareeritud tekstidele (memoreeritud materjalile) või on eksami kestel imporeeritud väljast.

6. Väga paljudel juhtudel on eksamitööd koostatud eksamil viibinud aineõpetajate otsesel kaasabil („eelkorrek-

tuur“ mustendeis ja osalt isegi puhaskirjades).

7. Selgub, et paaris keskkoolis aineõpetajad on eksamil alustatud eelkorrektuuri jätkanud veel koduski (s. o. parandades puhastõis osa kompromiteerivaid vigu musta tindiga punase asemel).

8. Üksikutes kooliraiioonides või koolides on eksamiteemad teatavaks saanud juba eksami eel.

Koolinõunikude-päeval 1929. aastal avaldasid koolinõunikud selgel kujul oma eitava seisukoha sääraсте üleriigiliste kontrollksamite suhtes. Paariaastase vaheaja järele on ministeerium tänavu jälle jalule seadnud endise korralduse, määrates keskkoolide lõppklassidele kontrollksamid.

K. T r e f f n e r : Koolide liigitamisel avalikkudeks, era- ja maakoolideks ja nende järjestamisel töötulemuste järgi referent nimetas allikatena kontrolltöö kokkuvõtteid 1928 ja ülikooli füüsika instituudi eelkatsete andmeid. Kontrolltööde võtmist kooli hinnangu aluseks on juba puudutanud minu eelkõnelejad ja näidanud, et seda teha ei saa, kui tahtakse olla objektiivne. Sellepärast peatun ainult nimetatud füüsika instituudi andmeil.

Mul on ka võimalus olnud tutvuda nende andmetega ja ma võin väita, et seesuguste otsuste tulla ei saa, kui seda tegi hra referent. Seda sellepärast, et neid andmeid ei saa viia ühisele nimetajale. Ei saa ju võrrelda reaalaru lõpetajate füüsika teadmuste taset humanitarharu, majapidamisharu ja teiste harude lõpetajatega. Esiteks on reaalaru füüsika tundide arv suurem kui teistes harudes, (füüsika kuulub selles harus põhiainetes hulka nagu tehniliseski harus), teiseks õpetatakse füüsikat reaalarudes ka lõppklassis, puudus aga viimastel aastatel teiste harude lõppklassides. Kuidas saab siin võrrelda? Edasi, kuidas saab võrrelda õpilasi, kes kohe peale keskkooli lõpetamist astuvad ülikooli, nendega, kes astuvad aasta või poolteise aasta pärast, nagu kaitsevärke võetud noored.

Viimaks ei saa kõnesolevaid andmeid võrdluseks tarvitada sellepärast, et andmeid ei ole võrdsetl kõikide koolide koh-

ta. Mõne kooli kohta on andmeid palju, teise kohta aga väga vähe.

E. Schönberg: Ülikooli füüsika instituudi eelkatsete põhjal ei või öelda, et eragümnaasiumid ikka nõrgemad on kui avalikud keskkoolid. Arvustiku andmed kõnelevad ses kohati hoopis teist keelt. Tuleb hukka mõista nähe, et nüüd, kus koondamise-mööök ripub kõigi keskkoolide kohal, ühelt poolt kerge käega sihilikult näidatakse: koonda-ge erakeskkoolid!

J. Kiivet: Maagümnaasiumide, samuti põllumajandusgümnaasiumide ellukutumine ei ole sündinud mõtlema-ta — on küsimust kaalutud, korraldatud nõupidamisi, võrreldud välismaa koolikorraldustega. Eriline uurimiskomisjon saaks tulla mõnesugusele seisukohale ikka vaid siis, kui koolid juba on töötanud. Minu isiklikel kogemustel ei saa tuua siin hukkamõistvat otsust. Seni on õppejõudude valikul maakeskkoolidel olnud halvem olukord kui linnas, kuid selles suhtes on asi juba paranenud.

Õpetajate tööjaotus ainet järgi on raske, ta on seda ka linnakoolis. Saaks küsimuse lahendamise teha kergemaks, kui õpetaja omandab ettevalmistuse ja õiguse õpetada üht ja kaht ainet peaa-ina ja selle kõrval samuti kaht või üht ainet kõrvalainena, ettevalmistus milleks ei tarvitseks olla kõrgema õppe-asutise teaduskonna kursuse ulatuses, vaid umbes selles ulatuses, kui see oli keskkooli asetäitjate õpetajate etteval-mistamiskursustel. Seejuures tuleks aga mõnes suurema tundide arvuga aines nõuda, et seda ainet võib õpetada vaid siis, kui aine on temale kutse suh-tes peaa-ine.

On kogutud andmeid selle kohta, kui palju selle ja teise kutse alal on tarvis tegelasi. Kutsekoolide arv ei vasta praegu veel tarvidustele, vaid siin ai-tab edasi õppimine tööalal endal töös-tuskoolide ja tööstus-õpilaste koolide kaasabil. Riigikogu poolt vastuvõetud meistrite ja õppinud tööliste seaduse järgi loodavate töös-kuse nõukogu ja töös-kusametite ülesandeks on ka and-mete kogumine töös-kajate tarviduse üle.

Reklaam ei ole hukkamõistetav, kui see on arvatud kooli tutvustamiseks, eriti vajavad seda uued koolid ja tüü-bid. Alles „Õpetajate Leht“ nr. 18 (1. mail s. a.) kaebas vastavas kirjutises, et on koole, millest on teada väga vähe. Erakoolide kohta oleks väide, et nende seas ei leidu häid, liiga julge — on häid erakoolide hulgas, leidub puudulikke ka avalikkude koolide seas. Suuremate uuenduste katsetamisel on erakoolil muuseas õppekavadelt avaramaid või-malusi kui avalikul koolil.

Dr. J. Sarv: Hra Adamsoni ette-kande neist osist, kus ta kõneles era-keskkoolide sulgemisest ja õhutas nende sulgemisele HSM määruse § 6, punktide 1—3 alusel („Riigi Teataja“ 4. V 1928), võiks välja lugeda ka kahe Tartu era-keskkooli — H. Treffneri gümnaasiumi ja Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi tü-tarlaste gümnaasiumi sulgemisele õhuta-mist. Neil kahel erakeskkoolil on aga nii suured teened Eesti riigi loomise eeltöodes, et oleks ilmne kuritegu eesti omariikluse kindlustamise vastu, kui keegi tahaks neid selle § 6, punkt. 1—3 alusel sulgema hakata. Kuigi hra Adam-soni poolt esitanud väärnähted kontroll-tööde valmistamisel leiavad tõestuse hra Estami aruandes (igatahes mitte kahe eelpool nimetatud erakeskkooli kohta), peaks pedagoog nende väärnähet kõr-valdamisks leidma abinõusid, mitte liht-selt soovitama koolide koondamist.

A. Raudsepp: Olulisemaks töö-viljastamise teguriks tohiks olla aine ise, mida õpitakse. Seda, mis huvitav, õpitakse hoolega ja tagajärgedega. Hu-vitav on aga ikka see, mil eluline, prak-tiline väärtus, mis on rakendatav. Kah-juks kubiseb meie vanemat-tüüpi kesk-kooli kava vana traditsiooni mõjul ai-neist, millel puudub nimetamisväärne praktiline väärtus. Seesuguse aine õp-pimine on sunnitöö ja ei arenda ega kasvata õpilast, vaid rikub. On tähele-pandav nähe, et paljud õpilased, ka an-dekad, rikki lähevad juba eluvõraste ainetes kaasabil keskkoolis.

Kool on ühiskond, seltskond, kuid mitte ta ei tohi olla välisseltskond en mi-niature, oma keerulise, raffineeritud struktuuriga, ta olgu vaid kooli selts-kond lihtne ja idealistlik, omapärane.

Ainult sellisena võib tal olla kasvatulik täisväärtus.

H. R o o s : Gümnaasiumi-õpetajate II kongressilt lootsime saada praktilisi näpunäiteid. Hra Adamsoni referaadi pealkiri „Õppetöö viljastamine“ töötab sedasama. Kuid hra referendi sõnade järgi on praktilist laadi ainult kaks seisukohta: 1) erakoolid tulevad sulgeda ja 2) õpilaste vastutustunde süvendamiseks tuleb korraldada eksamid. Esimese kohta on juba rida tartlasi näidanud, et selle põhjendamine ei pea paika.

Teise märkuse kohta käib tabavalt hra Estami aruanne, millest selgub, et eksamid küll ei või olla vastutustunde süvendamiseks, pigemini küll korrupsiooni edendamiseks niihästi õpilaste kui ka õpetajate seas. Selektiooni küsimus ei leidnud küllaldast käsitlemist. Pooldan selektiooni igale tegevusalale vastavalt tegevusala nõuetele, sedasama ka keskkoolile seatud nõuetele vastavalt. Tuleb teha vahet andekuse ja vastavuse vahel.

G. O i l i k : Erakoolide küsimus oli meil päevakorras meie koolide korraldamise algupäevil ja on nüüd jälle esile kerkinud juba majanduslikel põhjustel. Tuleb kuuldavale hääli, et erakool ei sobi ühtluskooli süsteemiga. Pean tähendama, et sõna „ühtluskool“ tarvitatakse viimasel ajal kahe mõiste märkimiseks. Ametlik mõiste on see, et koolisüsteem peab võimaldama õpilasele edasipääsu ühest kooli järgust teise (algkoolist keskkooli ja viimasest ülikooli) takistamatult. Viimasel ajal aga tarvitatakse sõna „ühtluskool“ selles mõttes, et õppe- ja kasvatustöö ühistes koolitüüpides peab olema ühtlasel tasemel. Viimase mõiste tähendamiseks tuleks leida uus sõna.

Ei saa öelda, et erakoolid takistaksid õpilaste edasipääsu ühest järgust teise. Jääks järele koolitöö taseme küsimus. Ei ole ametlikke andmeid, et koolitöö tulemused avalikkudes koolides oleksid üldiselt kõrgemad kui erakoolides, või ümberpöörduvalt. Keskkoolide lõpetajate eksamitööd ei anna sääraseks liigitamiseks küllaldast alust. Võib olla, et ühe kooli õpilased osutusid nõrgaks inglise

keeles, aga teistes ainetes nad võivad olla tugevad.

Erakoolide pooldajaid kui ka vastaseid leidub igas ilmavaatelises rühmituses. Pean tähendama, et ma loen erakoolide pooldajaiks neid, kes saavad oma lapsed erakooli, kuigi nad ütleksid, et nad on erakoolide vastased. Selles mõttes olen isiklikult 75% avalikkude ja 25% erakoolide pooldaja, sest mu 4 lapsest õpivad või õppisid 3 last avalikus koolis ja üks erakoolis.

Ei saa salata, et rahvusliku kasvatuses suhtes on meie erakoolidel suured teened. Tuletame meelde kas või hariduseltside koole. Meie traditsioonide kehvuse juures ei tuleks seda unustada. Praegu on erakoolid vajalikud isegi majanduslikel põhjustel. Teame, et mõnedki suuremad omavalitsused ei jõua oma koolidele soetada vajalikke ruume ja lasevad õpilasi aastaid töötada ebanormaalseis oludes — teises vahetuses — õhtuti. Kui aga erakool soetab endale korralikud ruumid ja tarvilikud õppevahendid, siis ei tule erakoolis näha soovimata võistlejat, vaid pigemini kasulikku kaastöötajat.

Eraõppeasutiste seaduse koostamisel tuli mul tutvuda erakoolide küsimusega teistes maades. Huvitav on sellepoolest Holland. Seal kestis võitlus erakoolide ümber 75 aastat ja lõppes käesoleval sajandil sellega, et avalikud ja erakoolid tunnustati üheväärilisteks. Hollandlased on pika toimega rahvas, meie talitame kiiremalt. Ehk saame erakoolide küsimusega valmis 25 aastaga. Kümme aastat oleme seda küsimust juba arutanud, jääb arutada veel viisteist aastat.

F. K l e m e n t : Väideti, et referendi teesides ei ole midagi uut. Kuid kõik eelreferendid toonitasid samuti, et neil ei ole midagi uut öelda. Ka vanu tõdesid on vaja ikka uuesti meelde tuletada, kui kooli elulised huvid seda nõuavad. Referaadi teesides leiduvaist väiteist väärivad pooldamist eriti kontsentratsiooni, isetegevuse ja teadmuste süsteemilise kontrolli põhimõtted. Kuid vormiliste eksamite korraldamine kontrolli otstarbel pole siiski otstarbekohane. Psühholoogiliselt on enamik õpilasi eksamil sellises seisundis, et ei saa omi

teadmusi täiel määral näidata. Kui aga kõrgemas koolis on eksamid, siis harjub ta nendega seal peagi, ilma et selleks keskkoolilt peaks ettevalmistust saama.

Mis puutub õpetajaisse, siis on nende kohta mõõduandev töö ja selle saavutised. Paistis, nagu oleks referent eelistanud õpetajaid, kes omandanud nõutava diplomi. Kuid emakeele kontrolltööde aruande põhjal on headeks koolideks osutunud ka need, kus emakeele õpetajaiks ülikooli juures korraldatud kursuste lõpetajad, kel puudub kõrgema kooli diplom. Erakeskkoolide kohta oleks tähendada, et töö viljastamine on sama võimalik erakeskkoolis kui avalikes keskkoolides. Erakeskkoolide seas leidub ka häid keskkooli, ja paljud lapsivanemad eelistavad just erakeskkooli. Missugustest keskkoolidest koondamise puhul alata, see on olnud mitmesuguseist tegureist (õpilaste arvust, kooli edukuse tasemest, missugust osa erakeskkool täidab keskkoolide võrgus jm.).

Marta Karu: Täna on räägitud era- ja avaliku kooli vastu ja poolt, seejuures on unustatud õpilased.

Mina tahan õpilaste huvides rääkida ja sellest seisukohast lähtudes on hra Adamsoni kõne ebapedagoogiline, sest ta mõjub õpilastele negatiivselt.

Õpilased loevad lehti, jälgivad meie tööd. Kaunis hulgake erakoolide õpilasi peaks lugupidamise oma kooli vastu kaotama. Et aga hra Adamson on analoogilise kõnega juba kord esinenud Tartus kultuurisõprade koondises ja mainitud kõne läbis ka lehed, siis võin ma öelda, kuidas mõjus see õpilastesse, ja nimelt — killustavalt, kutsudes esile koolidevahelist vaenu. Õpilased oskavad ennast hinnata, nad on teadlikud üksikute koolide ja ainete tugevuses ja nõrkuses. Ebaõige hindamine tekitab vaenu. Meie ülesanne on aga õpilaskonnas head vahet luua.

Meie vaatame orduaegset lossi Narvas, orjuseaegset, meie seisame majakese ees Kadriorus, mis kuulus tsaar Peetritele; kes rahvast valusasti rõhus, aga oma rahva loomingut meie ei hinda, rahva rahaga ehitatud hooned ei vääri meie tähelepanu.

Referent ütles, et erakoolil puudub aineiline toetaja — see ei ole õige. Erakooli toetab seltskond, kes on andnud kümneid miljoneid kooli heaks.

Andmed, mida hra Adamson on kasutanud, ei anna era-tütarlaste koolide suhtes referendi poolt mainitud resultate.

Kool, kus mina töötan, on nende andmete järgi parem kui vastav tütarlaste avalik kool.

J. Vestholm: Meie oleme ka siin — keskkooli-õpetajate kongressil — esimeses järjekorras kodanikud ja siis alles õpetajad, sellepärast peame siin, kugi see oleks ehk valus, leppima mõnikord ka koolide või klasside koondamise küsimusega. Selle juures peab aga kaduma kindlusetuse tunne. Meie vajame lõpliku keskkoolide võrku ja kindlaksmääratud klasside ja õpetajate hulka — etaad. Õpetaja peab kindlustatud olema, et tema teenistuskohat ja tundide arv ei kao ka siis, kui õpilaste arv kasvõi 10—15 peale langeks klassis: õpilaste arv võib jälle tõusta.

Erakoolide olemasolu õiguse üle ei pea otsustama üksikute nähete põhjal, nagu seda kippus tegema härra referent. Kõigile tema näidetele võiksin tuua just vastupidiseid näiteid.

J. Aavik: Õpilaste selektsioon on tarviline. Töö viljastamiseks on tähtsam õpilasi koondada kui kooli (viimane majanduslik küsimus). Selleks on vajalikud vastuvõtueksamid: koguni eksamid klassist klassi.

Õpperaamatud on väga tähtsad. Kahjuks ei ole selle poolest Eestis seisukord sugugi rahuldav. Enamikus aineis puuduvad head õpperaamatud. Ka peaks võõraskeele õppimisel igal õpilasel sunduslikult olema asjaomase keele sõnaraamat.

Õpetajad nõudlikumaks. Õpetajad ei peaks kartma kahti panna. Ka tuleb tarvitusele võtta endine 5 (= väga hea) hindamisnumbrina.

Lõppeksami teemad peab ministerrium ise määrama, ja kõigile koolidele ühtlaselt.

Chr. Brüller: Referendi teesidest väärib tähelepanu nr. 3, milles kõ-

neldakse õpetaja töökavade koostamisest kontsentratsiooni alusel. Kuigi see nõue on väljendatud keskkooli seaduses ja kavades, ei ole üleearune kui neid meelde tuletada uuesti.

Õpilaste selektsioon väärib siiski suuremat tähelepanu, kui seda arvas mõni eelkõneleja. Lugu on nii, et meie algkooli-lõpetajate käsi käib väga halvasti keskkoolis, vähemalt Tallinnas: esimese ja teise aasta jooksul langeb välja õpilastest üleminekul klassist klassi 50 kuni 55%. Sel nähtel võiks olla kolm põhjust: 1) algkool saadab keskkooli nõrga materjali, 2) keskkool ei suuda ega oska kohandada oma nõudmisi algkoolist saadud materjalile, 3) mõjuvad koos mõlemad põhjused.

Küsimus vajaks uurimist. Vististi seisame aga uue selektsiooni momendi ees, s. o. „rahakoti selektsioon“, mis tingitud laste majanduslikust jõukusest.

Ei ole küll põhjust eraalgkooli pidada nende töö tagajärgede poolest vähemväärtuslikeks võrreldes avalikkude algkoolidega. Erakoolil on ju mõned puudused. Üks niisugustest oleks nende liiga suur kalduvus ja vastuvõtlikus lastevanemate soovidele. Kuid see puudus on samal ajal ka nende tugevus: ta kindlustab neile lastevanemate poolehoiu. Mõned erakeskkoolid Tallinnas on võrdlemisi õige õpilasrikkad. Ja see õigustab nende olemasolu.

J. E s t a m : 1927. a. inglise keele kontrolltööd annavad hoopis teise pildi kui 1930. a. testid samas aines. Suhtumine tõsisse peaks olema edaspidi kutseetiliselt teissugune. Teemad ei tohiks õpilastele teatavaks saada, samuti ei tuleks valida kaudselt ettevalmistatud teemasid. Samuti on hindamisprintsipiibid väga erinevad. Testi järgi seisab Petersi gümnaasium viimasel kohal, kuna kontrolltöö järgi ta on teisel kohal.

J. A a v i k : Eksamite tähtsuse asjus juhtin tähelepanu Soome oludele, kus keskkooli-lõpetajad, kes tahavad omandada õiguse astuda ülikooli, peavad õien-dama kõigis aineis ülikooli poolt korraldatud ja kontrollitud eksamid. Meil Eestis tahetakse lodevalt ja kerge käega lasta õpilasi keskkoolist ülikooli, asja-

olud, mis alla kisivad niihästi keskkooli kui ka ülikooli haridusliku taseme.

H. R o o s : Käesoleval kevadel saksa keele kontrolltööd olenevad pedagoogikanõukogu valikust. Kas pole võimalik sel aastal korraldada saksa keeles testi?

Referendi lõppsõna.

J. A d a m s o n : Referaadi ülesanne, niipalju kui see puutub koolide liigitusse — maa-, era- ja avalikud keskkoolid — on fikseerimist leidnud referaadi tekstis sõnadega, „maa- ja eragümnaasiumide küsimus tuleb öeldu põhjal võtta põhjalikule kaalumisele ja lõplikule otsustamisele meie keskkooli õppetöö taseme tõstmiseks“. Suhtudes skeptiliselt maa- ja eragümnaasiumide tasemesse, toetusin ma peamiselt prof. A. Saareste poolt HSM-le esitatud aruandes toodud andmeile, mis valgustavad meie keskkooli taset abiturientide poolt kirjutatud (1928) küpsustöö põhjal.

Mainitud aruandes leiduvaid andmeid ja minu väiteid pole keegi oponentidest suutnud ümber lükata. Tõsiasi jaks jääb, et maa- ja linna eragümnaasiumide peres (13) on nelja kooli (s. o. $\frac{1}{3}$) lõpetajate tööd hinnatud nõrgaks, kusjuures ükski mainitud liikidesse kuuluvaist keskkoolidest pole saanud ei hea ega väga hea hinnangu osaliseks. Samal ajal aga on avalikkude gümnaasiumide lõpetajate küpsustööd hinnatud heaga 10 koolil, ühe avaliku gümnaasiumi lõpetajad on saanud isegi väga hea hinnangu osaliseks. Huvitav on märkida, et maa- ja eragümnaasiumide lõpetajate küpsustöö hinnang kõigub nõrga ja rahuldava vahel. Mitme avaliku tütarlaste gümnaasiumi tase on küpsustöö põhjal isegi kõrgem poeglaste eragümnaasiumide omast. Tekib küsimus, mis tehakse õieti 11 aasta kestel neis eragümnaasiumes, mille juures töötavad ka algkoolid. Õpilaste viibimine 11 a. kestel samas koolis peaks andma ju pari-maid tagajärgi. See asjaolu paneb iga teadliku kodaniku pisut mõtlema.

Peatudes eragümnaasiumidel ühenduses keskkoolide koondamise küsimusega, pidasin ma silmas teisi linnu (nende hulgas ka Tallinnat), kus koondamine

veel ees ja kus eragümnaasiumide võrgu koomaletõmbamine tingimata tarvilik. Kuidas seda teha, see on iseküsimus, mis kuulub HSM ja kohaliku koolivalitsuse kompetentsi. Kuigi eragümnaasium on tarvilikud, ei või meie siiski unustada kahte asjaolu: 1) ei tohi segi paisata mõnd vanemat ja heade tagajärgedega töötanud avalikku keskkooli (sest kerge on lõhkuda, kuid väga raske üles ehitada), 2) lubamatu on riigisummasid kitsikuse aegadel kasutada samu eesmärke (näiteks usulis-eetilisi) taotlevate eragümnaasiumide toetamiseks. Pealegi koolide koondamisel võimaldub ka õpilaste seleksioon. Kui vahest mõni nõrgem ja andekohv õpilane keskkooli ei pääse, siis pole sinna midagi parata, sest „kõik ei mahu marjamaale, mõned jäävad ka karjamaale“. Ka eragümnaasiumide küsimuses seisku riigihuvivid esikohal.

Ei saa siin märkimata jätta, et mõned lugupeetud vastuvaidlejad vähe peatusid minu referaadi teesidel, mis käsitavad õppetöö viljastamise küsimust moodse (Ameerika, Saksa) pedagoogika seisukohalt, millel meie pedagoogid on kas mööda minnes peatunud või pole seda üldse teinud. Näit. õpilaste väärtuslikkude töösihtide (õppeainete motivatsiooni probleem) leidmise küsimus on uuemaid probleeme Ameerika pedagoogilises kirjanduses.

Tähtsaks teguriks õpilaste vastutustunde ja õppetöö taseme tõstmiseks on õpilaste teadmuste süstemaatiline kontrollimine õppeaasta kestel ja katsed õppeaasta lõpul. Õpilaste teadmuste kontrollimine sündigu nii vähema kui ka suurema ulatusega kirjalikkude tööde kaudu. On üks või teine aineüksus läbi töötatud, võib klassile esitada 5—6 küsimust, millele nad vastavad lühidalt (konstateerivalt) ja milleks kulutatakse 12—15 minutit. Niisuguseid kontrolltöid võib korraldada sageli. Suurema aineüksuse järele korraldatagu töö kas samasugusel kujul või antagu klassile näit. 1—2 teemat, kuid suurema ulatusega. Õppeaasta lõpul korraldatagu katsed vähemalt peamine, kuid selle miinimumi ulatuses, mis õpilane peab ellu kaasa võtma. Katsete tulemuseks on, et õpilane saab korraldada ülevaate õpi-

tavast ainest. Viimane on *kindlaks eelduseks*, et õpilased hakkavad *õpitavat ainet mõistma ja ka hindama*. Paljude pedagoogide tõenduse järgi osutub tõsi- asjaks, et osa õpilasi esimesel veerandil ei õpi, teine osa teeb sedasama kuni jõuluni, mõned vähesed hakkavad töötama alles neljandal veerandil. Tagajärg on see, et õppeaasta lõpul on nõrku ja nõrgavõitu õpilasi enam, kui see lubatav kooli seisukohalt. Meieaja katseid ei tohi sarnastada veneaegsete eksamitega, millel nõuti 3—5 õppeaasta kursuse üksikasjalikku teadmist, mis tundus ja tundub praegugi üleearuse jõukulutusena. Õpilaste teadmuste kontrollimisel ja katsetel võib heade tagajärgedega kasutada ka testide-süsteemi. Peamiselt eelmainitud küsimuste ja testide-süsteemi kaudu (objektiivne hindamine) on võimalik viia õpilasi enesekontrollimisele ja enesekriitikale.

Minu referaadi ülesanne oli anda meie keskkooli tööde diagnoos ja tähelepanu juhtida keskkooli tööde ravimisele.

Dir. J. Käis refereerib teemast:

Töökooli ideed ja kuju gümnaasiumis.

Referent võtab oma ettekande kokku järgmistesse põhilausestesse:

I

1. Töökooli kasvatuslikuks põhio- deks on õpilaste *isetegevus* kõigil koolitöö aladel — teadmuste ja oskuste omandamises, kirjaliku, suulise ja käelise väljenduse arendamises, ettevalmistuses ühiskondlikule elule jne.

2. Isetegevuses on võimalik kaks astet: alam (aktiivsus) ja kõrgem (spontaansus). Esimese teostamine on võimalik igasugustes oludes; teise saavutamist võivad raskendada mitmed välised asjaolud (suured klassid, õppevahendite ja raamatute puudus, õppekava nõuded jne.).

3. Teine töökooli oluline põhio- ue on — koolitöö *eluligidus*. Selle saavutame: a) kui õpetuse sisu vastab õpilase arenemisele, huvidele ja võimeile; b) kui koolis omandatud teadmused ja oskused on ka tegelikus elus väärtus.

4. Õpetuse raskuspunkt töökoolis on töötamine klassis. Õppetunnis peavad

olema tegevuses kõik õpilased. Kodune töötamine on klassitööle täienduseks ja selle viimistlemiseks.

II

1. Töökooli põhimõttele leiavad gümnaasiumis tunnustamist ainult need tööviisid, mis võimaldavad kõigi õpilaste rakendamist iseseisvale tööle. Loengute meetod niisuguste hulka ei kuulu: nn. arendavad küsimused (heuristiline meetod) on hoopis piiratud tähtsusega.

2. Koolitöö eesmärkide saavutamiseks on soovitatav laiemalt kasutada individuaalset tööviisi, välja arvatud ained ja tunnid, mis taotleavad peamiselt sotsiaalse kasvatus eesmärke või muidu nõuavad ühist töötamist (ettekanded, õpilaste küsimused, diskussioon jm.).

3. Individuaalse tööviisi tähtsamaks abinõuks on kirjalikud tööjuhatused, mis sisaldavad tööülesandeid, mida õpilane võib täita iseseisvalt (vaatluste, katsete, õppe- või tööraamatu, käsiraamatute, piltide, mudelite abil jm.). Töö täitmiseks määratud aja ülemäär on ka näidatud tööjuhatuses.

4. Töötulemused ind. tööviisil on kirjalik kokkuvõte (lõplikul kujul kohaseim — brošüür), mille õpetaja muidugi peab läbi vaatama ja hindama.

5. Ind. tööviisi läbiviimine võib tegelikult toimuda mitmesugusel viisil: a) kogu klass töötab tööjuhatusete järgi ühel ja samal teemal (aktiivsuse aste); teema valik toimub ühiselt klassis; ind. töö nõuete kohaselt on tööjuhatusete ette nähtud ka mitmesugune tööulatus; b) klass on jaotatud rühmadesse, iga rühm töötab isesuguse valitava tööjuhatusete järgi; d) iga õpilane võib valida tööjuhatusete terve aasta või poolaasta töökavast mitmesuguses ulatuses (3 astet).

6. Veelgi kõrgemal määral iseseisvust võimaldab töötamine valitavais aineis klassidevahelistes töörühmades (sarnane dalton-plaanile; spontaansuse aste).

7. Referaatide-süsteem ei ole kohane õppekava läbitöötamiseks, küll aga soovitatav täienduseks klassitööle ja ettevalmistuseks teaduslikule uurimistööle.

8. Suulise väljenduse arendamiseks on individuaalse tööviisi kõrval vajalised

erilised kõneharjutus- ja ettekandetunnid.

9. Õpetaja osa töötundides indiv. meetodi järgi on: anda tarvilisi üldisi seletusi (eriti aste a); aidata üksikuid õpilasi ületada ettetulnud raskusi. Suurem osa õpetaja tööst aga langeb tööjuhatusete koostamisele ja tööde läbivaatamisele.

Läbirääkimised.

H. R o o s : Referaadis leidub nii palju värskest ja uusust, mis võib kaasa aidata meie senise passiivse ja igava koolitöö elustamiseks ja viljastamiseks. Eriti tervitatav on hra Käise poolt rõhutatud individuaalne tööviis, mis peab astuma meie senise tööviisi asemele, kus arenes õpilaste vastikus koolitöö vastu. Individuaalne tööviis võimaldab ja kohustab ühtlasi kõiki õpilasi asuma töö juurde andumusega.

Ühes sellega laheneb ka teine väga tähtis küsimus: kaob eksamite vajadus. Individuaalse töö juures on võimalik õpilasi kontrollida ja hinnata igal sammul. Pealegi on individuaalsel töö suures kasvatuslik väärtus. Kaob väline hirm hindamise ja eksamite ees. Ainukeseks tööle virgutajaks ja õhutamiseks on töötahe, töörõõm, elutahe. Helen Parkhurst lausub oma raamatus individuaalse töö puhul, et lapsed õpivad just samuti kui täiskasvanudki. Andke neile töö, mis nende jõukohane, millest neil täielik ülevaade ja teie näete, kuidas kasvab nende vastutustunne. Aga meil soovitatakse eksameid vastutustunde kasvatamiseks (!).

Klassidevaheline tööühendamise korraldamine tuleb teostada vabatahtlikult pedagoogika-nõukogu otsustamisel. Nii kaua, kui meil pole veel vastavalt ettevalmistatud õpetajaid, võib individuaalne tööviis anda negatiivseid tulemusi, mis pole asjale kasuks.

A. K u r v i t s : Koolinõuniku kohuste hulka kuulub pedagoogiliste voolude ja otsingute jälgimine vähemalt kirjanduse kaudu. Kui mõni koolinõunik meil kuski on suhtunud eitavalt mõne õpetaja uuendushikesse püüdesse, siis võis olla selleks tõsine alus: iga uuenduslik

püüe ei tähenda veel iseenesest uuendust positiivses mõttes.

Referaadi praktilise osa kohta ei tarvitse vastu vaielda: sisaldas palju järelekaalutud ja küpseid mõtteid, mida tegelikud õpetajad peaksid tõsiselt arvestama. Kuid ebamäärasteks jäid need referaadi väited, mis ulatusid teadusliku teoreetilise pedagoogika piirideni. Teadusliku pedagoogika üheks ülesandeks on mõistete piiritleu selgitamine ja sisu kindlaksmääramine. See on iga teaduse ja kogu kultuuri arengu mõte ja ülesanne. Pedagoogikas opereerime ebaselgete mõistetega seni, kuni meil kasvatus protsess ja tema saadused teaduslikult pole uuritud ja defiinitud. Seni ei saa meie ka kooliuuenduses tarvilist selgust ja õiget suunda kätte. Sellele vaatamata peame pedagoogilistes mõistetes selgust nõudma nendes piirides, kuivõrt võimaldab seda praegune teaduslik pedagoogika.

Referendi pessimism saksa pedag. kirjanduse üleproduktiooni kohta võib maksev olla ainult kooliuuendusliku kirjanduse kohta, mis teadusliku pedagoogika uurivast meetodist ja teaduslikult aluselt loobunud. Sellest võib tekkinud olla 90% väärtuseta pedagoogilist kirjandust, seisak ja kriis kooliuuenduslikes püüdes, mis võtnud oma ülesandeid pealiskaudselt. Selles teadmises ei ole Kerschesteiner, näiteks, oma „töökooli“ kohta eriteost mitte ümber töötanud ega täiendanud, vaid kirjutas uue põhjapaneva teose „Theorie der Bildung“, kus kooliuuenduslikud küsimused on saanud aksioloogilisteks (väärtusteoreetilisteks) ja maailmavaatelisteks küsimusteks. Lapsest lähtumine õpetamises on põhjendatud, kuid seda on vähe; peame teadma, kuhu meie välja sihime ja missuguseid väärtusi meie kaasa peame võtma, peame olema seejuures ka teadlikud sunni ja vabaduse väärtuses ja piirides kasvatuses, mille uurimus on praeguse pedagoogika lähemaks ülesandeks.

J. A a v i k : Töökoolile suhtun teatava skepsisega. Iga uue meetodi väljamõtteleja arvab leidnud olevat ainuõndsakstegeva evangeeliumi, kuid iga uus meetod on enamasti ühekülgne ja täis liialdusi. Kui siiski meetodi leidjad ise

ja fanaatikud saavutavad tulemusi, siis mitte oma meetodi tõttu, vaid puhtasti oma isikliku suggestiooni ja pedagoogilise andumuse mõjul.

Üks töökooli liialdus on, et nõutakse liiga suurt tegevust ja elavust klassitunnis. Õpetaja ei tohi palju ise seletada ega üksikõpilasi kauemini küsida. Minu arvates peab õppimine keskkoolis, eriti selle ülemais klassis, sündima mitte klassis vaid kodus. Nn. töökooli meetod võib kohane olla enam algkoolis ja laste-aedades, mitte aga keskkoolis.

Muidugi peab õpetaja õpilastes äratama huvi oma aine vastu ja töötahet selles. Kuid ilma surveta (kontrollimised, numbrid, trahvid) ei saa ka läbi; see on paratamatu. Pane õpilased esiti sunniviisil hästi õppima ja omandama teatavat ainet, siis hakkavad nad selle kohta varsti ise ka huvi tundma ja andumusega õppima. Sest ainult see aine võib huvitada, mida hästi tuntakse. Seejärel õpetajad peaksid saama nõudlikumaks õpilastele teadmuste ja oskuse omandamise suhtes.

P. T r e i b e r g : Õpilaste isetegevust tuleb harrastada kõikidel aladel. Keskkooli lõpetajate peapuuduseks ongi ülikoolis, et paljud ei oska iseseisvalt teosteda. Põhisuunda tuleb tunnustada. Nii kategoorilisel kujul, nagu esitab referent, ei ole ta siiski läbiviidav. Kõiki ainealasid ei saa isetegevuse kaudu õpetada. Tuleb õpilasi lasta isegi sõnu tuupida. Ajaloos ei suuda õpilased sünteesi luua. Jutustamise meetodit ei saa eitada ajaloos. Heuristiline viis on hinnatav samuti ajaloos. Iga pedagoog peab oskama õppeviisi kasutada.

J. T o r k : Referent esitas töökooli väga sümpaatses valguses. Ma ei saa nõus olla lisamärkusega, et töökoolile ei ole oluline teoreetiline juurdlemine. Siin peitub hädaoht. Esineb küll palju tahet parandada ja uuendada. Mitte ainult pedagoogilises kirjanduses pole kordumine, vaid ka muu kirjanduse alal (näiteks jõulunumbrid ajakirjus). Töökool on vähe hoolitsenud filosoofilise piiritlemise eest. See ei rahulda kriitilist mõtlemist. Psühholoogiliselt on vähe jälgitud neid küsimusi, pole lähemalt määratud spon-

taansuse jm. piire. Õpetaja vajab kindlat alust.

J. E s t a m : Haridusministeeriumil on valmimas lõplikult koolide koondamiskava, mis toob kaasa ka klasside ühendamise. Individuaaltöö korraldamine omandab kahe klassi ühendamisega akuutse iseloomu. Individuaaltöö juures esineb õpetaja tööjuhatajana. Kuid õpetaja töökoorem on suur. Tööjuhatajate koostamine, paljundamine, tööde kontrollimine käib üle jõu. Tööd hõlbustavad stich-proovid. Õpilased võivad hakata teiste töid kasutama.

Chr. Brüller : Hra Tork näitas ja nimetas rea pedagoogilisi mõisteid, mis sisult segased. Selliste mõistete hulka kuulub ka töökooli mõiste. Hoolimata katseist ja püüdest põhjendada teda sügavamalt, on ta jäanud, tarvitanud Wilh. Paulseni kujukat väljendust, „Eine methodische Forderung“iks.

Individuaalse tööviisi propageerimine on täiesti ülearune, kuna selle tähtsus on üldiselt tuntud ja tunnustatud. Kaheldakse vaid ses, kas referendi poolt soovitatud töökorraldus on ainuõige ja kas õpilane ind. arenemine pole mitte paremini tagatud ühiskondliku õppetöö korralduse raames.

Ind. töö pooldajad opereerivad liiga vabalt ühe eeldusega, mida nad pole katsetanudki tõestada, nimelt sellega, et ind. tööviisiga ja tööjuhatajate suudetakse rakendada aktiivsele tööle kõik õpilased, ka kõige laisemadki. „Kõik õpilased teevad tööd töö pärast, töö tõukab tööle“ (Hans Roos). On põhjust väga kahelda ses oletuses. Sest ind. tööviis lõhub klassiühiskonna tükikideks, iga üksik õpilane peab töötama omaette, jäädes ilma sest kaasabist ja mõjustusest, mis saadakse kaasõpilastelt, õpetajalt. Katkeb kontakt õpetajaga, sest õpilase ja õpetaja vahel tekib elava osaduse asemel mingisugune paberlik vahesein kirjalikkude tööjuhatajate näol.

J. A d a m s o n : Kahju, et referaadis valgustamist leidis peasjalikult ainult töökooli teoreetiline osa, kuna töökooli ideede realiseerimise võimalused jäid peaaegu puudutamata. Isetegevuse mõlemad astmed, nii aktiivsus kui ka spon-

taansus, on nii meie üldhariduslikes keskkoolides kui ka seminarides teataval määral teostamist leidnud juba aastaid tagasi. Nii on tehtud seda ajaloo tundidel alliklugemikke kasutades ja füüsika-tundidel praktiliste tööde kaudu. Seejuures on antud igale õpilasele või rühmale ülesanne, tööjuhatus, töö siht ja ka aeg. Samuti tunneb meie kooli klassidevahelisi töörühmi nii kirjanduse kui ka ajaloo alalt.

Ei tohi aga unustada, et töökooli ideede teostamine täies ulatuses on seotud väga suurte raskustega, nimelt ruumide ja tarviliku õppevarustuse puudumise tõttu. Täiesti arusaamatuks jääb, miks mõned pedagoogid (dir. Käis, dir. Roos) kardavad õpetaja ettekannet. Tarvitagu ükskõik missugust õppeviisi, kuid õpetajad seletusest mööda ei pääse. Õpilane ei suuda ise kunagi kõike seda omal jõul saavutada, mis temale pakku- da suudab õpetaja elava ja tõsist huvi äratava juhatajuse kaudu.

Dr. J. N u u t : Loen hra Käise suurimaks teeneks tema poolt isiklikult antud eeskujutöö töökooli teostamises Eesti oludes.

Hra Roosi sellekohase märkuse puhul pean tarvilikuks tähendada, et vaja selge piir tõmmata õpilase faktilise nivoo hindamise ja õpilaste tööle virgutamise vahel. Õpetajal lähevad need kaks asja sageli segamini, väljaspool seisjale on hindamistes tähtis ainult üks saavutiste objektiveeriv mõõt. Ühiskonna huvides on kategooriliselt nõuda säärase mõõdu rakendamist isesuguste tunnistuste andmisel.

J. E s t a m : Vastolu filosoofiliste ja empiiriliste väidete vahel on alati olnud, seepärast pole imestatav, kui see esineb individuaaltöö organisatsiooni alal. Samuti ei eita individuaaltöö õpperaamatut. Siin peaksid ametivennad mõtteid vahetama, et vältida ebaõnnestumisi. Individuaaltöö peab välja kasvama õpetajaskonnast.

J. L a n g : Individuaalse tööviisi pooldajad küllalt ei hinda praegust õppeviisi. Uued tööviisid peaksid orgaaniliselt välja kasvama senistest. Kuulamine omab ka väärtust. Individuaaltöö puhul mitmed õpilased püüavad tööst kõrvale hoi-

duda. Tähtis on tööharjumus ja tööpinge: need annavad häid tagajärgi.

Ch. R. Brüller: Hra Estam teist korda heidab ette mulle järjekindlust pedagoogilises terminoloogias: ma olevat kõnelnud individuaalmeetodist, tööpoolest aga polevat see meetod, vaid töökorraldus. Etteheide peaks ühtlasi olema sihitud ka referendi vastu, sest ka tema kõneleb individuaalmeetodist.

Tööpoolest pole aga siin mingisugust eksitust: prof. Young ei pea teda isegi meetodiks, vaid nimetab teda „võtteks“ (prijom, sposob, Lehrweise) ja eraldab ta oma käsitluses meetodeist (analüütiline, sünteetiline, induktiivne jne.). Mu süü seisab vaid ses, et ma „võtte“ ülen-dasin meetodiks.

H. Roos: Hra Tork leidis, et töökoolil puudub filosoofiline definitsioon, puudub alus, millel ta baseerub: töökool olevat liiga lai mõiste, töökooli aeg hakkavat mööduma jne. Kuigi töökooli mõiste ei vasta sõnale „töökool“, siiski on töökool vist küll kõige suuremal määral rajatud lapse psühholoogiale kui ükski teine õppemeetod. Töökooli mõiste pole mitte liiga lai, vaid liiga kitsas. Ma nimetaksin seda meetodit meelsamini „elamuskooliks“, mis ei sisalda ainult töö elamusi, vaid ka passiivse kontemplatsiooni elamusi.

Härra Adamson kardab, et meie läheme oma töökoolitamisega liiga kaugele ja et meie hakkame hellitama lapsi. Ta küsib: „Kuidas teate, et olete õigel alusel? Kes teile õige tee õpetamisel ja kasvatamisel juhatab? Vastan: „Tema Majesteet Laps“. Laps ei nõua hellitamist, ta nõuab tööd.

Ka härra Langi kartus on asjata, mina olin esimene, kes soovitas ettevaatust individuaalse tööviisi korraldamisega, eriti klassidevahelises rühmas ja soovitasin viimast korraldada ainult pedagoogika-nõukogu otsusel.

Referendi lõppsõna.

J. Kais: Küsitakse, kust tuleb tõukejõud individuaalses töös? Vastus: Töös endas peitub see jõud. Oma isiklikkude kogemuste põhjal võin kinnitada, et muidu hoolitud, tähelepanematud,

laisad õpilased töötavad hoolega ja innuga individuaalse tööviisi juures, ja seda mitte õpetaja sunnil või karmil nõudmisel, vaid töö ise kisub neid kaasa. Dotseerimist peab redutseerima miinimumini. See väide oli põhjendatud ligemalt ettekandes. Tõelik „heuristika“ ei ole mitte kunstlikus õppekõnitsimuses, vaid õpilase iseseisvas mõtlemises ja järeldamises tööülesannete täitmiseks. Just ind. tööviis teeb ülearuseks „naturaalse“ meetodi äärmused oskuste kätteõpetamises (korrutamistabel, lugemine, võoraskeeltes uued sõnad jne.). Igas aines tuleb valida ja juhatada õpilastele kätte need abinõud ja allikad, mis neile jõukohased. Ka ajaloo leidub niisuguseid, näit. ajaloolised lugemikud jne.

Elavust klassi ei too mitte õpetaja küsimus üksi, vaid õpilaste eneste küsimused. Neid kasutab ind. tööviis tundidel, mis jäetakse ühiseks töötamiseks. Teadmuste omandamine ind. tööviisil on kindlam kui harilikul õppimisel ja tuupimisel. See ongi selle tööviisi tähtis paremus. Samuti on teadmuste kontrollimine lühikeste, aga sagedate testidega palju täielikum. See teebki eksamid, nagu neid soovivad vana süsteemi pooldajad, täiesti ülearusteks, rääkimata juba eksamite demoraliseerivast mõjust nii õpilasesse kui õpetajasse.

Täiesti ekslik on väide, et töökool sobib ainult lasteaiale ja algkoolile (Aavik). Niisugune arvamus võib seletatav olla ainult töökooli põhimõtete mitetundmisega või nende ühekülgse mõistmisega. Tõelikult on töökooli meetodid, nende hulgas indiv. tööviis esikohal, suurepäraselt kasutatavad kõigil õpetuse astmel. Seda tõendavad küllaldaselt senised kogemused nii meil kui välismaal. Samuti ekslik on väide, et ainult hirm, surve ja karistus suudavad kasvatuse eesmärkidele viia (Aavik). Tänapäeva pedagoogika on selgesti näidanud nende abinõude väärtusetust. Sarnased vaated olid maksvusel 200 aastat tagasi. Pööret keskaja poole meie kool teha ei või.

Ekslik on arvata, et ind. tööviisiga ei jõuta kuigi palju materjali läbi töötada. Kui vast tulebki kõrvale jätta osa täht-

suseta õppematerjali, siis on see ainult õppetöö ja õpilase kasuks, — vabastame õpilase liigsest ballastist.

Raamat ja õpperaamat eriti on ind. tööviisis tähtis õppevahend, kuid teda ei tuubita, vaid tema järgi töötatakse tõsiselt. Sellega muutub harilikult vihatav õpperaamat sõbraks ja toetajaks õpilasele.

Õpetaja töökoorem kodus tööde läbi vaatamisel suureneb, kuid mitte sel määral, et see võiks takistuseks saada ind. tööviisi kasutamisele. Kui tööde eelkontroll on toimunud juba klassis töövalmimisel, siis läheb brošüüride läbi vaatamine kodus õige jõudsasti. „Stichprobe“ võib tulla kõnele ainult ajutise hädaabinõuna. Tuleb kontrollida kõiki töid.

Loomulikult on neil õpetajail, kes pole veel küllalt tuttavad ind. tööviisiga, palju kartusi selle uuenduse ees. Aga need kartused ei tohiks õigustada loobumist esimestestki katseist üle minna ind. tööviisile, mis võimaldab koolitöö uuendust väga mitmel viisil ja mitmes ulatuses.

Õpilaste isetegevusest ja omavalitsusest gümnaasiumis

refereerib dir. J. R o o s.

Referent avaldab järgmisi mõtteid:

1. Õpilaste isetegevus on väärtuslik tegur kooli kasvatus- ja õppetöös, kuid seda vaid siis, kui tema olemussisuks on elamuslik töö ja eesmärgiks kindla ülesande teostamine. Sellisele tööle aga õpilasi enne tuleb kasvatada ja harjutada.

2. Elamuslik isetegevus on vajaliseks eelduseks õpilaste omavalitsusele. Ilma elamusliku isetegevuseta ei saa olla omavalitsust, ei saa olla üldse elavat ja tegu- jõulist õpilaskonda.

3. Õpilaste omavalitsus on väärtuslik tegur kooli elus ja töös, kuid seda ainult siis, kui sellele on antud elav ja vajaline sisu. Ilma sellela on õpilaste omavalitsuse eitav nähe.

4. Omavalitsuse olemussisuks olgu peamiselt õpilaste enesekasvatamine ja enesearendamine; ainult nii see viljab kogu kooli õpilaspere südame- ja vaimuharidust, ühe sõnaga — vaimsuse ja in-

telligentsuse arengut, samuti ka praktilist oskust elus läbi lüüa.

5. Õpilaste omavalitsuse loomises ja kujundamises ei pea kopeerima niipalju olemasolevaid vorme ja eeskujusid, kui arvestama tegeliku elu nõudeid ja tarvidusi. Enne sisu ja siis vorm, vorm kasvagu sisust.

6. Iga üritus on alguses algeline. Nii ka õpilaste omavalitsus. Enne idanegu omavalitsus ringides või klassis ja siit arenegu välja üldine omavalitsus. Sellisena saab see olla pikemaajalise arenemise saadus. Väikesest rakukesest kasvagu välja elujõuline organism.

7. Koolijuhataja ja õpetajad olgu igal pool ja igal ajal kaasas õpilaste omavalitsuse organiseerimist abistamas, ent seda kahel eeltingimusel, — esiteks, et neil oleks tõsine huvi asja vastu ja teiseks, nad olgu nõuandjad ja kaaslased, aga mitte käskijad ega sundijad.

8. Kõik oleneb juhtidest, seepärast olgu neiks eeskujulised ja asjast tõsiselt huvitatud ning organisatoorilise andega õpilased, et enam-vähem oleks võimalik kõiki õpilasi tegevusse rakendada, mis on vajaline eeskujulises õpilaste omavalitsuses.

9. Õpilaste omavalitsus piirdugu vaid oma kooliga. Koolidevahelist omavalitsust on võimatu sisustada, hingestada ja mõtestada. See on vorm ilma elava sisuta.

10. Õpilaste omavalitsus meie kesk-koolides on kas algastmes või selles ei ole tabatud õiget nooti. Seal on palju puudusi, millest olgu nimetatud esiteks elamusliku isetegevuse puudumine õpilases ja teiseks — õpetajate ükskõikne suhtumine asjasse. Siia tuleb tuua parandusi.

Kongressi III päev, 3. mail 1931. a.

Dir. J. T o r k refereerib teemast
Gümnaasium kui osaduskond ja õpetaja
selle liikmena.

Referent võtab oma ettekande kokku järgmistesse põhilausetesse:

1. „Indiviid — ühiskond“ on raske- maid igavesi probleeme; gümnaasiumgi selle osaline lahenduskatse.

2. Kuigi gümnaasium oma geneesilt on peamiselt teoreetilise hariduse kooliks, ei saa ometi loomulikult pidada ühekülgset piirdumist loogilis-intellektuaalsete väärtustega; gümnaasium asetagu õpilased suuremal määral osadusse kõikide teiste inimväärtustega, kujunegu *väärtusosaduskonnaks*. Orienteerumist hõlbustagu *väärtusõpetus* (mitte ainult eetika!).

3. Gümnaasium autohoomse eluvormina olgu *eluosaduskonnaks*: sisemine osadus ühises elus liitku õpilased ise keskis kui ka õpetajatega. Väärtuslikke juhiseid võib pakkuda hoogsalt arenev *sotsiaal-psühholoogia* (ärgu unustatagu, et gümnaasiumi õpilase iga on sotsiaalsete tunnete tõusuaeg).

4. Gümnaasium (siseosaduskonna) olgu *välisosaduses*: vanemaga-seltskonnaga, rahvaga-rahvusega, riigiga, inimkonnaga.

5. Gümnaasium eludünaamikas olgu *töö- ja mängu-, mure- ja tööõõmuosaduskonnaks*.

6. Kooliosaduskonnas tuleb rakendada kõige intensiivsemalt *klassiosaduskonda* — aluselisena. Teised kooli alaosadused (õpilasomavalitsuse erivormid, rühmitused jm.) jäägu teisele kohale.

7. Õpilasmassi kujunemisel osaduskonnaks on juhtivaks ja vastutavaks teguriks *õpetaja*. Ainult tingimusel, kui õpetaja on *osaduses väärtusega* ja väärtuskandjatega, suudab ta meediumina õpilasi nendega ühendada; kui õpetaja omab *usaldust ja sisemist autoriteeti*, jõuab ta õpilasi sulatada üheks pereks.

8. Jäägu paika pidama *õpetaja isikliku igakülgse rikastumise* ja täienemise tarve, eriti ka pedagoogilisse väärtusõpetusse ja sotsiaalpsühholoogiasse süvenemisel. Kõrvuti kõikide teiste vahenditega (kongressid, kursused, reisid) on just gümnaasiumi-õpetajate suhtes rõhutatav intensiivne *kirjanduse kasutamine*.

9. Koolikorralduses püütagu taotella suuremat *ühtlustamist õpetajate arvu suhtes* igas gümnaasiumi klassis ning püütagu säästa *aega klassijuhatajaile* klassiosaduskonna kujundamiseks.

10. Õpetajate ja õpilaste ühises auras ja püsivas heitluses oma väärtuste otsinguil kujunegu *estis gümnaasium kui osaduskonna* vaim, mis tagaks iga liikme avara maailmavaate ja kindla eluvaate kujunemise.

Läbirääkimised.

H. Roos: Elu organiseerub, sotsialiseerub. Kui nõuame koolilt eluligidust ja elule ettevalmistust, siis peame muutma kooli eluks väikesemas mõõdus, eluks selle ideaalsemal kujul. Meie riiklik kord nõuab kodanikelt iseseisvust ja algatusvõimet, demokraatia põhjened omavalitsuse ideel. Järelikult peab kooli õppe- ja kasvatustöö põhjenema õpilaste isetegevusel ja omavalitsusel. Referent näeb õpilaste omavalitsuse olemussisu peamiselt enesekasvatamises ja enesearendamises. Neidsamu sihte taotleb ka kogu koolitöö. Hugo Gaudig ei pooldanud õpilaste omavalitsust sel lihtsel põhjusel, et kogu koolitöö mahutas enesesse õpilaste isetegevuse täiel määral. Kus on tekkinud õpilaste omavalitsus õpilaste omal algatusel, siis seal pidi koolitöö olema puudulik ja vajab täiendust õpilaste algatusel. Seda ei tohi muidugi laita. Kuid kus omavalitsus on ette nähtud kogu koolitöö väärtusliku osana, siis seal peab selle vorm olema täiuslikum ja parem ja otstarbekohasem. Referent toonitab seda kogu referaadi kestusel ja nõuab, et omavalitsus peab välja kasvama koolielust enesest ilma kunstliku vormi loomiseta. Enne sisu, siis vorm. Pooldan täiesti seda seisukohta. Suurte sõnadega loodud omavalitsus võib jääda õõnsaks vormiks ilma sisuta. Ka täiesti õige mõte, et omavalitsuse algrakuke peab peituma vabalt moodustatud ringides või klassis, vabal arenemisel muutub see kooli omavalitsuseks või tarvitades hra Torgi terminoloogiat, estis gümnaasiumi osaduskonnaks, mille orgaaniliseks osaks tunneb end iga õpilane. Kui referent piirab omavalitsust ainult oma kooliga, siis ei leia ma mingit hädaohtu selles, kui ühendusse astutakse omamaa või isegi välismaa koolide õpilaste omavalitsustega, mis aitab paratamata kaasa

sallivuse ja inimsuse mõtte elustamisele.

Kahju, et referent ei lisanud oma väärtuslikule referaadile elulisi näiteid Tartu õpilaste omavalitsustest. Toon ühe pisitillukese episoodi selle kooli õpilaste isetegevusest, kus mina töötan. Me teame, et hiline mine on suur pahe, mis tuleb ette meie elus suurel määral. Ka õpilaste seas. Korraldame klassidevahelisi võistlusi mittehiline mises. Õpilased võtsid selle ülesande täiesti omaks — klassi au kaitseks. Kolmandal veerandaastal jõudsim e nii kaugele (mis kestis 10 nädalat), et üks klass suutis asja korraldada nii, et ükski õpilane selles klassis ei hiline nud 10 nädala kestel. Ka puudumisi tuli ette minimaalsel määral. See on saavutis, aga saavutis õpilaste elaval ja agaral kaastöötamisel. Kord oli üks klass juba paar nädalat hiline mata, kui tuli üks õpilane hilja. Ütlesin, et ta läheks ja teataks klassivanemale (õpilasele) oma hiline misest ja paluks selle eest „naha peale“. Õpilane vastas: „Saan juba ilma selletagi.“ Ta teadis, et klass oli valvel oma au eest. Nüüd on meie ühiseks püüdeks, et kogu kool oma 365 õpilasega ei hilineks alul ühe nädala jooksul, edaspidi pikemat aega.

J. Käis: Klassiühiskonda (osaduskonda) tuleb vääri liselt hinnata, kuid kooliühiskond, õpilas-, koolipere on veelgi kõrgem sotsiaalse kasvatus e vorm. Klassiühiskonnad üksi võivad tekitada kergesti klassidevahelist vaenu, eriti nooremate ja vanemate klasside vahel. Järelikult peaks igas koolis moodustuma ka kooliühiskond — pere, õpilaste omavalitsus, mille alaüksuseks ongi klassiühiskond (mitte ümberpöör dult, nagu seda väljendab referendi 6. tees).

Olgu ka tähendatud, et idivid. töoviis ei takista klassiühiskonna arenemist. Nagu tegelikus elus üksikud isikud teevad oma igapäevast tööd „individuaalselt“, ühinedes ühiskondlikes ettevõteteis tervikuks, nii ka koolis õpilased oma „jooksvas“ õppetöös teotsevad individuaalselt, klassi ühise lu puutuva is küsimustes aga esinevad ühiskonnana.

J. Kimmel: Ühiskonnas valitsevad vastolud takistavad raskel määral õpi-

lases harmoonilise isiksuse tekkimist. Usuõpetus ja sõjaline õppus teevad teineteise mõttetuks. Kallis välismaa kapital, millega loodud meie kool (riigi majanduslik alus), ei võimalda meilegi teist teed hariduse andmiseks, kui see on neil mail, kust meile kapital on toodud. Hariduseprobleem on majanduse probleem, seda tunneme selgelt, nagu ka eile seda väljendas hra koolinõunik Brüller. Kirjutan kahe käega alla referendi soovile kujundada vaba eesti gümnaasium kui osaduskonna vaim jne. See aga sünnib siis, kui õpetaja terve oma isiku annab kompromissidele. See pärast jäägem rahule madala palgaga, et päästa see vaim.

Õp. J. Madisson kõneleb teemast

Gümnaasiumi-õpetaja organiseeritud kutseühingud liikmena.

Referent avaldab järgmisi mõtteid:

1. Mida väikese arvu lisem on organisatsiooni loojana arvesse tulev inimrühm ja mida mitmekesisemad organisatsiooni ülesanded, seda kõrgemaprotsendilist, tihedamat, viljakamat ja otstarbekohasemat organiseerumist ta vajab.

2. Õpetajate kutseühingud omavad mitmekesis e id laiaulatuslikke ülesandeid ja organiseerumisel arvestatav õpetajate arv on väike.

3. Organiseerunute protsent õpetajate kutseühinguis on madal ja ühingu tegevus vähe arenenud.

4. Kutseühingud pole suutnud kasutada mitmekesis e id vahendeid tihedama, kõrgemaprotsendilise ja otstarbekohasema organiseerumise teostamiseks.

5. Gümnaasiumi-õpetajate organiseerumistarve on vähe arenenud ja organiseerumisprotsent liiga madal.

6. Kutseühingute tegevuses on m ärgata rohke arvu lisemat gümnaasiumi-õpetajate osavõttu sektsioonide tööst. Suhteliselt võrdlemisi suur gümnaasiumi-õpetajate osavõtt ühingu te ja liitude juhatustest on seletatav aktse soorsete põhjustega.

7. Gümnaasiumi-õpetajad, kui erikutse alal teotsejad, vajavad võimalikult iseseisvate omaorganisatsioonide loomise võimalusi.

8. Gümnaasiumi-õpetajate omaorganisatsioonide loomine on tähtsamaid tegureid organiseerumise intensiivsuse ja tegevuse viljastamise tõstmiseks.

9. Gümnaasiumi-õpetajate omaorganisatsiooni loomisel on kasutatud sektioon-koondise ja iseseisva ühingu vormi. Nendest on viimane kujunenud kindlailmelisemalt.

10. Organiseerumistarbe süvendamine gümnaasiumi-õpetajais ning parema omaorganisatsiooni loomine on saavutatav eeskätt nende eneste jõupingutustega kohtadel.

11. Gümnaasiumi-õpetajate organisatsiooni loomine ja arendamine vajab kohalike õpetajate organisatsioonide ja E. Õ. L. heatahtlikult tunnustavat ja toetavat suhtumist.

12. Gümnaasiumi-õpetajate organiseerumine vajab tihedat kontakti välismaa ja rahvusvaheliste gümnaasiumi-õpetajate organisatsioonidega eeskujuks, toetamiseks ja tunnustamiseks.

Viimasena refereerib õp. F. Klement teemast

Keskkooli-õpetaja teenistustlikest suhteist ja ülesannetest ning olulisemate ülesannete eduka teostamise eeldustest.

Referent avaldab järgmisi mõtteid:

I Keskkooli-õpetaja teenistuslikud õigused ja ülesanded on kindlaks määratud vastavais seadustes ja määrustes (nagu Avalikkude keskkoolide seadus, õppejõudude tasuseadus, kutseomandamise ja ametisse registreerimise määrused, instruktsioon klassijuhatajaile, pensioni seadus jne.), mis vajaksid aga osalist parandamist ning muutmist keskkooli-õpetaja olulisemate ülesannete edukamaks teostamiseks.

II Keskkooli-õpetaja teenistuslikud suhted on võrdlemisi täielikult korraldatud uues õppejõudude teenistuseseaduse eelnõus ning kui Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi ja Riigikogu poolt aktsepteeritakse täh. eelnõule E. Õ. L. juhatase poolt tehtud olulisemad parandusettepanekud, võiks selles eelnõus reguleeritud teenistustlike suhteid pida rahuldavalt lahendatuiks (nagu kutseomandamisviis, ametisse-seadmise ja

ametist vabastamise kord, õppejõudude õigused ja kohused jne.).

III Keskkooli-õpetajate olulisemate teenistuslike ülesannetena tuleks esile tõsta õppe- ja kasvatustöö tegemine (Aval. keskkoolide sead. par. 61—62 ja par. 65), viimasel alal eriti klassijuhatus vastava instruktsiooni alusel.

IV Eelmainitud oluliste ülesannete edukaks teostamiseks tuleb tarvilikuks tunnistada keskkooli-õpetajate teenistuslike suhteid ja ülesandeid korraldavais seadustes ja määrustes järgnevate paranduste läbiviimine:

1) nädalatundide arv määrata liikuvaks 20—24 tunni piires;

2) klassijuhataja tundide normi vähendada 2—4 tunni võrra juhataja klassi kohta ning sisse seada klassijuhataja eritunnid;

3) keskkooli-õpetaja tasunorme parandada, neid tõstes kahe astme võrra võrreldes praegu maksvate normidega.

V Eriliselt tuleb rõhutada õppe- ja kasvatustöö ülesannete edukama teostamise otstarbel keskkooli-õpetajate pedagoogilise, meetodilise ja üldteadusliku ettevalmistuse täiendamise vajadust.

VI Eelmainitud (p. 5) vajaduse rahuldamiseks tuleb tunnistada soovitatavaks ja vajaliseks järgnevad korraldused ning eeldused:

1. Õppenõukogus tuleks korraldada soovitavalt kord veerandaastas üldpedagoogilise või pedagoogilis-psühholoogilise sisuga referaate;

2. Koolide raamatukogudesse tuleb muretseda vajalist uuemat pedagoogilist, meetodilist ja üldteaduslikku kirjandust, samuti ka eeskujulikke võõraskeelset õppekirjandust, ning tellida pedagoogilise ja meetodilise sisuga eriajakirju.

3. Haridust juhtivate asutiste algatusel ja korraldusel koostatagu keskkoolidele vajalise ning soovitava pedagoogilise ja meetodilise kirjanduse ja õppekirjanduse (võõraskeelse), samuti ka õppevahendite nimestikud — juhtnööriks vastava kirjanduse ja õppevahendite muretsemisel.

4. Seni, kui puudub teatavais aineis nõudeile vastav algupärane õppekirjandus (näit. lugemikud, alliklugemikud jt.), tuleks haridust juhtival keskasutisel vastavaid samme astuda vajalise õppekirjanduse soetamiseks tõlkimise teel ning ergutada toetustega algupärase õppekirjanduse soetamist.

5. Keskkooli-õppejõudude ettevalmistuse täiendamiseks tuleb korraldada ülikooli juures regulaarselt 1—2-nädalase kestusega suvekursusi pedagoogiliste, metoodiliste ja üldteaduslike küsimuste käsitlemiseks — vastavais sektiioones ja soovitatavalt ka seminari harjutuste teel; õppejõudude kohuslik osavõtt kursustest, nagu see teenistusseaduse eelnõus ette nähtud (par. 73), tuleb tunnistada pooldatavaks.

6. Aeg-ajalt tuleb võimaldada riigi ja omavalitsuse toetusel üksikuile keskkooli-õpetajatele tutvumisreise välismaa eeskujulikesse koolidesse.

Ministri tervitus.

Referaadi ajal tuli kongressile minister J. Piiskar. Minister pöördus kongressi poole järgmiste sõnadega: Täna kongressi suurelatusliku töö eest, mis tehtud kolme päeva jooksul. Suur hulk materjali on kokku kantud ja kongressi protokollide kaudu saab see teatavaks ja tuttavaks laiematele hulkadele. Ainult käsikäes töötades võib küsimusi otstarbekohaselt lahendada ja leida paremaid lahendamisviise, kui need moodused, mis kinniselt ministeeriumi seinte vahel tekivad. Veel kord tänu ja palju jõudu kodus oma töö jätkamiseks.

Resolutsioonid.

I Gümnaasiumi ülesannete asjus.

1. Kõrgemaisse õppeasutistesse mitteastujate tarvis avatakse, olenevalt tarvidusest ja majanduslikest võimalustest, täiendusklassid tegelikus elus tarviliste oskuste õppimiseks, mille hulka võib kuuluda ka võõraskeele põhjalikum õppimine.

2. Seejuures ei oleks soovitatav vähendada üldhariduslike keskkoolide üldhariduslikku tuuma eriliste kutseoskuste õpetamise arvel.

II Kasvatustöö asjus.

Kongress tunnistab vajalikuks klassijuhatajate eritunnid pedagoogika-nõukogu poolt heakskiidetud kava alusel, milles arvestatud klassi koostis ja eritüübiliste gümnaasiumide sihid. Klassijuhatajate eritunnid tulevad arvata õpetaja normitundide hulka. Gümnaasiumis tuleb korraldada klassijuhatajate erinõupidamisi kasvatuslike küsimuste ühtlustamiseks ja raskemate küsimuste otsustamiseks ning ettepanekute tegemiseks pedagoogika-nõukogule.

III Teadmuste hindamise asjus.

Kongress tunnistab vajalikuks:

1) et ühtlased hindamisprintsipiibid ja koolilõpetamise tingimused oleksid maksvad ja lastevanematele tuttavad;

2) asutada õpetajate töörühm hindamisküsimuste uurimiseks.

IV Õpilaste töö viljastamise asjus.

Kongress tunnistab vajalikuks, et

1) õppetöö viljastamise põhilisemaid eeltingimusi on *stabiilne hariduspoliitika* (üleriiklik ja kohapealne), mis vastab rahva elunõudele ja ta tulundlikule kandejõule, ja *õpilaste selektsioon*;

2) õppetöö viljastamise huves tuleb õpilastele abiks olla väärtuslike töösihtide leidmises ja õpilastele sisendada töötahet ja juhtida neid *õigele töömeetodile*;

3) õppetöö taseme tõstmiseks võetava tarvitusele õpilaste teadmuste süstemaatiline kontrollimine; teadmuste kontrollimist korraldatagu nii, et see annaks õppetöö tulemustest selge pildi nii õpetajale kui ka õpilastele endile ja viiks viimaseid enesekriitikale ja enesekontrollimisele.

Sooviavaldus.

Kongress peab soovitavaks tänavu-kevadiste eksamite puhul saksa keeles ühist tööd kõikidele koolidele Hasomini poolt.

V Töökooli ideede ja kuju asjus.

1. Koolitöö üldiste eesmärkide kindlamaks saavutamiseks ja õpilaste töö-

viljakuse tõstmiseks gümnaasiumis tuleb kasutada isetegeva, individuaalse töö meetodeid tegelikkude olude kohaselt.

2. Gümnaasiumi tunnikavades tuleks jätta ruumi töötamiseks valitavais aineis klasside-vahelistes töörühmades (vähemalt 2 tundi nädalas) gümnaasiumi pedagoogika-nõukogu otsuse põhjal.

VI Õpilaste isetegevuse ja omavalitsuse asjus.

1. Isetegevus on väärtuslik tegur keskkooli õpetus- ja kasvatustöös, seepärast tuleb seda igapidi arendada ja viljata.

2. Õpilaste omavalitsus on samuti väärtuslik tegur koolielus, kuid tema eelduseks peab olema, et õpilastes oleks edenenud isetegevuse tahe ja et õpetajad oleksid selle veendunud pooldajad ja abistajad.

VII Õpetaja teenistusliikude suhete ja ülesannete asjus.

1. Keskkooli-õpetaja teenistusliikude ülesannete edukaks teostamiseks tunnistab kongress vajalikuks järgnevad parandused õpetaja teenistuslikke suhteid korraldavais seadustes ja määrustes:

a) keskkooli-õpetajate nädalatundide arv määrata liikuvaks 20—24 tunni piires;

b) klassijuhatus tuleb arvestada 2 kuni 4 tunniga ning sisse seada klassijuhataja eritunnid;

2. Kongress rõhutab eriti keskkooli-õpetajate pedagoogilise ja üldteadusliku ettevalmistuse vajadust.

3. Keskkooli õppetöö eduka teostamise otstarbel tunnistab kongress vajalikeks soetada riiklikul toetusel vajalist õppekirjandust (lugemikud, alliklugemikud jm.) tõlkimise teel, kuni puudub vastav algupärane õppekirjandus, ning ergutada toetusega algupärase õppekirjanduse soetamist.

VIII Keskkoolide koondamise asjus.

Kongress leiab, et möödapääsmatu ja majanduslikel põhjustel ettevõetav koolide koondamine tohiks sündida ainult järkjärgult, mitte aga tervete koolide

järsu hävitamise teel, sest viimane koondamise moodus murrab kohustusi, mis riik on endale võtnud nende perekondade vastu, kelle lapsed juba õpivad koolis, ja seab neid perekondi raskesse seisukorda.

Kongressi koostis.

O. J. Kiesel — annab ülevaate kongressi koostisest. Nagu kongressi büroo andmeist näha võttis kongressist osa 350 inimest. Neist oli E. Õ. Liidu juhataste liikmeid (mitte-keskkooli-õpetajaid) 5, ülikooli õppejõude 5, Hasomini tegelasi 8, koolivalitsuste juhatajaid 8, koolinõunikke 20, muid esindajaid 5 ja keskkooli-õppejõude 299; viimastest oli õpetajaid 249, juhatajaid 30 ja seminaride ning pedagoogiumi õppejõude 20. (Esimesel kongressil oli osavõtjate üldarv 247).

Maa-alaselt jagunesid osavõtjad keskkoolide õppejõud järgmiselt:

Tallinnast ja Harjumaalt	187
Tartust ja Tartumaalt	38
Virumaalt	27
Järvamaalt	11
Pärnumaalt	11
Läänemaalt	7
Valgamaalt	6
Viljandimaalt	5
Võrumaalt	4
Saaremaalt	3
Petserimaalt	—

Kokku 299

Nendest oli mehi — 165, naisi — 134. Organiseerimatuid nende hulgas — 59.

Edaspidine töökorraldus.

O. J. Kiesel — esitab kongressile edaspidise töökorralduse asjus vastuvõtmiseks järgmised seisukohad:

1) jätkata gümnaasiumi-õpetajate II kongressil vastuvõetud resolutsioonide ja esitatud teeside alusel keskkooli kasvatus- ja õppetöösse puutuvate küsimuste selgitamist ja süvendamist kas vastavate harrastusringide ellukutsu- mise või muul teel;

2) ilmutada ja levitada kongressi tööd, harrastusringide töötulemusi ja muid gümnaasiumi kasvatus- ja õppe-

tööga seoses olevaid koguteoseid, aasta-raamatuid, brošüüre jm. töid ja materjale ning leida ainelised võimalused nende ülesannete teostamiseks;

3) *lahendada* gümnaasiumi-õpetajate organiseerimise küsimus lõplikul kujul; kuni organiseerimise küsimuse otsustamiseni olla gümnaasiumi-õpetajate huvi ja arvamuste esindajaks ja väljendajaks riigi-, omavalitsuse jt. asutistes koostöös E. Ö. Liidu juhatusega;

4) *astuda* ühendusse teiste maade vastavate ühingute ja koondistega ning võtta osa esindajate kaudu nende kongressidest ja koosolekuist;

5) *kokku kutsuda* gümnaasiumi-õpetajate III kongress, mille eeltööde tegemiseks koguda andmeid gümnaasiumidelt jt. asutistelt.

Ettepanekud võetakse ühel-häälel vastu.

Valimised.

Ülaltoodud volituste alusel töötama kuni järgmise kongressini valitakse toimikond järgmises koosseisus: Tallinnast — A. Borkvell, J. Grüntal, O. J. Kiesel, J. Kiiwet, A. Pedusaar, E. Peterson, H. Roos ja A. Veiderman; Tartust — J. Adamson, E. Jaanvärk, H. Karu, R. Kleis, F. Laarens, J. Roos, J. Simtman, P. Treiberg; mujalt — J. Estam, E. Kansman, F. Klement, G. Köösel, J. Käis ja A. Reben.

Kongressi lõpetamine.

Kongressi lõppsõnad ütleb direktor
A. V e i d e r m a n :

Lugupeetud kongressi liikmed! Kolm päeva on gümnaasiumi-õpetajad teinud tööd hoolega ja põhjalikult. On püütud otsida ja leida uusi teid ja vahendeid, kuidas tõsta keskkooli õppetöö tasapinda ja teha seda viljakamaks ning intensiivsemaks. On ka arvustatud töötulemusi ja -saavutisi kibedalt, õpetajad on kuulnud õppetöö kohta tõsisid etteheiteid. Kuid arvustuste ja etteheidete siht pole olnud, et teha maha keskkooli tööd, vaid näidata vigu ja nõrkusi, mis tuleksid kõrvaldada. Keskkool elab praegu raskeid aegu. Teatavasti on kavatsusel koondada osa keskkooli; võib-olla, et nii-mitmed keskkooli-õpetajaist, kes

siin viibivad kongressil, järgmise kongressi aegu ei teotse enam koolipõllul.

Kuid me tahame loota, et rasketele katsumistele vaatamata keskkooli töö siiski ei kannata, et haavad, mis lüüakse, ei ole suured ja paranevad pea. Selle kindlustuseks on härra haridusminister praegu avaldanud sümpaatsed sõnad.

Meie keskkooli ülesanne on kasvatada Eesti tuleviku tarvis intelligentseid kodanikke, kes suudaksid jätkata vanema põlve tööd, ehitada ilusamat, paremat ja õiglasemat Eesti koda, kui see on praegu. Eesti parem ja õnnelikum tulevik on ka gümnaasiumi-õpetajate ülim ülesanne. Viige kaasa, lugupeetud kolleegid, tagasi pöörates igapäevase koolitöö juurde, ergutust, elu ja usku selle suure ja õilsa ülesande teostamiseks!

Tutvumisõhtu ja koosviibimine.

Gümnaasiumi-õpetajate kongressi puhul korraldati 1. mail *tutvumisõhtu* ühes õhtueinega. Õhtust võtsid peale kongressi liikmete osa Tallinna linnavalitsuse ja mitmed Riigikogu juhatuse liimed ning tuntud seltskonna- ja kunsti-tegelased.

Koosviibimise avas kongressi korraldajate nimel koolinõunik J. Grüntal järgmise sissejuhatava kõnega:

„Usun, et kõigile õpetajaile on eriliselt rõõmuks näha endi hulgas meie avaliku elu juhte ja tegelasi ning kõrgemate õppeasutiste esindajaid selles kaunis templis, mille preestrid olla on meil au. Südamlik tere-tulemast kõigile!

Õpetaja oma töö laadi pärast ja veel muudel põhjustel seisab eemal väljaspool kooli voolavast elust. Õpetaja on võõras seltskonnale *tegelasena*, aga hästi tuttav *isikuna* — olgugi nähtud läbi isesuguse prisma. See prisma on laps, õpilane.

Õpetaja täidab oma parima arusaamisega temale pandud ülesandeid. See „parim arusaamine“ sagedasti ei leia heakskiitmist ja arusaamist kodu poolt.

Insener, arhitekt, arst, kohtunik, kunstnik — kõik nad on seltskonnale lähedad — nad võivad hiilata, imetlust äratada hästi ja kaunisti ehitatud silla,

jõujaama või hoonega, raskete haiguste ravimisega, targa kohtumõistmisega, nähtava ja kuuldava kunstilise loominguuga.

Õpetaja on kiviraiuja; ta raiub ja tahub lakkamatult kive, millest kasvab ja tõuseb iialgi mitte valmiv hoone — tulevik. Kiviraiuja — kes teda näeb, tema tööd imetleb? Aga ometi on need kivid, mis temal käes, *kalliskivid* — lapsed, noorsugu.

Õpetaja töö nõuab seltskonnalt kulusid. See ärritab, eriti kui ajad kitsad.

Õpetaja on näiliselt erak: ta hoidub eemale kihavast elust, pärast tööpäeva otsib ta isegi oma perekonnas lühidat üksildust — vaikust. Seda tõlgitsetakse koolmeisterlikkusena, aga ometi on see tingitud tema tööst: ta maadleb päeval sipelgapesas tegevust ihaldavate sipelgatega ja öhtul kodus — nende nõrkustega.

Õpetaja ja seltskonna vahel on pinge, mis sagedasti omandab võitluse ja vaenu kuju.

Nii, kallid külalised, olete Teie täna „vaenlaste“ laagris. Aga uskuge, meie — õpetajad, tahaksime, et Teil oleks siin hea olla. Meie ei ole mitte võitlusväljal, vaid sõpruskohtamisel. Pühendam tēnase öhtu vastastikkusele tutvumisele, et meie homme suudaksime austasi ja humaanselt võidelda.“

Öhtut rikastasid Tall. poegl. reaalgümnaas. ja kommertsgümnaas. laulukoori ettekanded õp. Jürgensoni juhatusel, poegl. kommertsgümnaasiumi orkestri palad hra Lüdigi juhatusel, Hubert Antoni, konservatooriumi õpil. Antonina Krooni, õpet. Ainomäe jt. soolod. Öhtu-eine valmistas Tallinna 1. tütarl. gümna.

Meeleoluküllane koosviibimine kestis tublisti üle kesköö.

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Pedagoogilisi nädalaid ja edasi-harimiskursusi eelseisval suvel.

Eesti Õpetajate Liidu kaudu korraldatakse eelseisval suvevaheajal järgmised pedagoogilised nädalad ja kursused:

1. Pedagoogiline nädal Tallinnas 14.—26. sept. Juhataja: Tallinna XII algkooli juh pr. A. Oengo-Johanson. Aadress: Suur Tartu mnt. 44.

2. Pedagoogiline nädal Haapsalus 7.—19. sept. k. a. Juhatajaks Läänemaa seminari õp. H. Rajamaa. Aadress: Seminar, Haapsalu.

3. Pedagoogiline nädal Võrus 7.—19. sept. Juhatajaks koolin. J. Sultson. Aadress: Karja tän. 15-a—4, Võru.

4. Pedagoogiline nädal Pärnus 14.—26. sept. Juhatajaks õp. H. Schmidt (aadress: Karuselli 39, Pärnus) ja dir. J. Käis (aadress: Paldiski).

5. Pedagoogiline nädal Rakveres 14.—26. sept. Juhatajaks seminari dir. V. Raam. Aadress: Seminar, Rakvere.

Pedagoogilised nädalad on mõeldud uute tööviiside tutvustamiseks. Kavasse on võetud üldõpetus, individuaalne tööviis ja töötamine mitme klassiga ühes komplektis. Nädalate töökorraldus kavatsetakse rajada puhtprakti-

lisele alusele. Seepärast on osavõtjate arv piiratud. Igale nädalale võetakse kuni 40 osavõtjat. Ülesandmistega tuleb pöörduda vastavalt nädalate juhatajate poole. Ühenduses nende nädalatega korraldab Eesti Metsaühingute Liit ministeeriumi nõusolekul nädalate tööst vabaks jääval pühapäeval loengud ja praktilised tööd metsanduse alal.

6. Pedagoogika, maateaduse ja kirjan-duse kursused Kuresaares 20. juulist kuni 1. augustini. Juhatajaks Saarte Õp. Ühingute Liidu esimees E. Gerban. Aadress: Kuresaare.

7. Pedagoogika ja kirjanduse kursused Viljandis 15.—20. juunini. Juhatajaks Viljandi Õp. Liidu esimes P. Adamson. Aadress: Jakobsoni 23, Viljandi.

8. Ajaloo, kirjanduse ja joonistamise kursused Valgas 10.—20. aug. Juhatajaks koolin. A. Kõiv.

9. Ajaloo ja maateaduse kursused Petseris 3.—13. aug. Juhatajaks koolin. K. Greenberg, Aadress: Uspenski tän. 10, Petseri.

10. Tegelikult mesinduse kursused Vaiknal (Läänemaal) 10.—23. juunini. Juhatajaks Vaikna algkooli juhataja E. Veiderman.

11. Looduslooline ekskursioonijaam Otepääl 25. juunist kuni 5. juulini. Juhatajaks dr. A. Luha. Aadress: Riia mnt. 28, Tartu.

12. Esperanto kursused Tartus 26. juunist kuni 11. juulini. Juhatajaks V. Raukas. Õpetajaks Andreo Ĉe.

13. Laulu- ja muusika-kursused Tartus 27. juulist kuni 8. aug. Juhatajaks R. Riitsing. Aadress: Üliõpilasmaja, Jaani tän. 26, Tartu.

Baltiriikide õpetajate III kongress.

29. ja 30. juunil peetakse Kaunases baltiriikide õpetajate III kongress ja Baltiriikide õpetajate Liidu X konverents. Kongressile sõit ühes ekskursioonidega Leedus ja Lätis läheb maksma 40 kr. ümber.

Õpetajad ja koolitegelased, kes soovivad nimetatud kongressist ja ekskursioonidest osa võtta, peavad oma soovist teatama E. Õ. Liidu büroole hiljemalt 10. juuniks k. a., juurde lisades ekskursiooni pileti, passikulude j. m. arvel 5 krooni. Ilma sissemaksuta ülesandmisi ei võeta arvesse.

Kas meil on õpetajate üleproduktatsioon?

Viimasel ajal on mitmelt poolt sõna võetud õpetajate üleproduktiooni asjus ja juhitud tähelepanu sellele, et meil on tekkinud teenistuseteta õppejõudude reserv, mispärast olevat vaja uute õpetajate produtseerimist piirata. Kuna ühelgi asutisel ei ole selles küsimuses korrapäraseid ja usaldatavaid andmeid, siis E. Õ. Liit on asunud sellekohaseid andmeid koguma. On pöördud ankeediga kõigi õpetajate organisatsioonide, koolivalitsuste ja õpetajaid ettevalmistavate asutiste poole ja palutud neilt andmeid teenistuseteta õpetajate kohta.

Teenistusseaduse eelnõu Riigikogus.

Õppejõudude teenistusseaduse eelnõu jõudis maikuu keskel Riigikogusse, kus hariduskomisjon teda arutama hakkas. Komisjon kuulas ära ka E. Õ. Liidu esindaja arvamused ja soovid eelnõu suhtes.

Õpetajate liitude ja ühingute tegevus 1929—30. aastal*)

E. Õ. Liidu koosseis ja liikmed.

1929/30. a. õppeaastal kuulus E. Õ. Liitu 11 õpetajate maaliitu neisse koondunud 97

*) Viimaste aastate kokkuvõtted leiduvad: 1925/26. a. aruanne „Kasvatases“ 1927. a., nr. 3, lk. 136; 1926/27. a. aruanne „Kasvatases“ 1929. a., nr. 10, lk. 489; 1927/28. a. aruanne „Kasvatases“ 1929. a., nr. 10, lk. 490; 1928/29. a. aruanne „Kasvatases“ 1930. a., nr. 3, lk. 144.

ühinguga, 7 iseseisvat ühingut (Hiiumaa, Narva, Pärnu, Tallinna, Tartu, Valga ja Vändra). 3 vähemurahvusest õpetajate organisatsiooni Juudi ja Rootsi õp. ühingud — üleriigiliste üksustena ja Vene Õp. Keskliit — 6 kohaliku ühinguga) ja Vanade Õp. Ühing. Seega kuulus E. Õ. Liitu 22 iseseisvat organisatsiooni 103 kohaliku ühinguga.

E. Õ. Liitu ei kuulunud aruandeaasta jooksul Haapsalu ja Tartu keskkooli õpetajate ühingud.

Tegevusaruanded (kuigi korduvate nõudmiste põhjal ja suure hilinemisega) on saadud kõigilt 22 organisatsioonilt ja 97-lt kohaliku ühingult. Puuduvad aruanded Keila, Paldiski, Järva-Jaani, Mustjala, Laiuse ja Võnnu ühingult. Neist on Paldiski ja Võnnu ühingud sootuks laostunud, teistes pole aasta jooksul olnud nimetamisväärset tegevust.

Esitatud aruannete järgi oli E. Õ. Liidu liikmeks 3586 õpetajat. Seega on aasta jooksul sündinud väike juurdekasv, sest eelmisel aastal oli liikmeks 3510 õpetajat.

Liikmete jagunemisest organisatsioonide järgi annab tabel lk. 251.

Järgnevas toome lühidalt olulisemad andmed üksikute organisatsioonide tegevusest.

I Harju Maakoolide Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Harjumaa ilma Tallinna linnata. Liidu liikmeks on 13 ühingut 202 õpetajaga. Nendest Paldiski ühing umbes 20 õpetajaga ei avaldanud elumärke, ei tasunud liikmemaksu ega võtnud osa Liidu tegevusest. Liidu tegevuspiirkonnas õpetajaid 304. Organiseerunud 66,4%. Liikmemaks 1/3% põhipalgast.

Juhatus arutas kooli rakendusraamatute, teenistusetä liikmete toetamise, õpetajatepäeva korraldamise jt. küsimusi. Korraldati üks kongress 93 osavõtjaga ja üks õpetajatepäev 108 osavõtjaga.

Üks osa Harjumaa ühinguid (Keila, Nissi, Paldiski jt.) ei pea kohaseks praegust organiseerimismoodust, pooldades maaliidu likvideerimist.

Aruannet pole esitanud Keila ja Paldiski ühingud.

II Hiiumaa Õpetajate Ühing.

Ühingu tegevuspiirkonnaks on Hiiumaa. Liikmeid 47. Liikmemaks ühingule 1 kr., E. Õ. Liidule 1—2 kr.

Ühing on selgitanud õpetajate maaga varustamise küsimust, arutanud mitmesuguste õppeainete käsitamist ja aidanud kaasa koolitöö edukusele.

III Juudi Õpetajate Ühing.

Ühing kuulub E. Õ. Liitu üleriigilise üksusena, koondades Eestis töötavaid juudi vähemurahvusest õpetajaid. Liikmeid 35. Liikmemaks 1% palgast.

Juhatus arutas arstiabi ja kutsealaseid küsimusi ning lahendas konflikte õpetajate ja kohal. kooliv. vahel.

IV Järvamaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Järvamaa. Liidu liikmeks oli 10 ühingut 175 õpetajaga.

Järje nr.	Organisatsiooni nimi	Liitu kuulub ühingu	Liikmeid			Operajate üldine arv org-i piirkonnas	Organiseerimise %	Koosolekud				Varaline seis kroonides				Liikmemaks
			haridusjätkude järgi:					Asemikud-kogu	Üldkoosolek	Kongressid ja õpet.-päevad	Tuluisid	Kulusid	Kassa seis 31. VII 1930. a.	Võlgadeta		
			I	II	III											
			KOKKU													
1	Harju Maakoolide Op. L.	13	1	199	2	202	66,4	7	2	2	1492,12	863,48	628,64	343,44	1/30% põhipalg.	
2	Hiiu Op. Ühing.	—	1	40	6	47	—	11	2	2	475,31	248,80	226,51	909,45	1 kr. ühinguale.	
3	Juudi Op. Ühing.	—	6	29	35	—	—	9	1	1	263,70	293,84	—	—	10% palgast.	
4	Järvamaa Op. Liit	10	30	141	1	175	54,3	5	—	—	1979,12	1093,47	945,65	?	?	
5	Läänemaa Op. Liit	8	1	115	26	142	85,0	7	—	3	913,91	850,98	62,93	?	2,4—4 kr.	
6	Narva E. Op. Selts	—	6	50	—	56	—	15	2	—	333,80	333,73	25,07	580,60	1,5—2 kr.	
7	Petserimaa E. Op. Liit	—	1	74	2	77	—	8	—	—	436,81	334,71	102,10	805,85	40% põhipalg.	
8	Pärnu Op. Ühing	—	21	61	82	—	—	16	—	6	633,70	335,14	298,56	2474,09	Kuni 2,5 kr.	
9	Pärnumaa Op. Liit	11	2	162	3	167	80,7	6	1	1	877,85	603,21	274,64	436,26	1 kr. liidule.	
10	Rootsi Op. Ühing	—	2	17	8	27	—	1	—	1	77,62	69,62	8,00	?	2 kr. ühinguale.	
11	Saarte Op. Üh. Liit	11	8	133	5	146	81,5	7	1	2	765,90	572,02	193,88	427,92	1 kr. liidule.	
12	Tallinna Op. Selts*)	—	239	289	20	573	—	12	—	1	6755,78	6600,52	155,26	8566,24	2,2—2,5 kr. selts.	
13	Tartu Op. Selts	—	69	133	11	213	—	43	—	4	2927,37	2451,49	475,88	2186,13	3—5 kr. seltsile.	
14	Tartumaa Op. Liit	17	15	254	—	269	63,4	9	1	1	952,27	922,76	29,51	?	1,5 kr. liidule.	
15	Valga Op. Ühing.	—	20	44	1	65	—	14	—	4	284,19	248,99	35,20	510,08	0,8—1,2 kr. ühingu.	
16	Valgamaa Op. Liit	4	5	64	1	70	—	6	1	2	321,31	187,25	134,06	?	1—1,5 kr. liidule.	
17	Vanade Op. Ühing	—	1	7	50	58	—	10	—	—	494,27	380,53	113,74	?	1 kr. ühinguale.	
18	Vene Op. Keskkliit	6	67	216	—	283	—	11	1	—	2391,60	2317,78	73,82	?	3 kr. 25 s.	
19	Viljandimaa Op. Liit	8	20	179	1	200	58,0	7	1	—	1289,86	1100,94	189,02	2199,59	0,8—1,2 kr. liid.	
20	Virumaa Op. Liit	7	30	297	4	331	—	8	1	—	2441,26	2336,68	104,58	?	1—1,5 kr.	
21	Vändra Op. Selts	—	1	17	18	—	—	10	—	3	75,52	56,92	18,60	401,30	1,1 kr. seltsile.	
22	Võrumaa Op. Liit	8	38	309	3	350	94,6	14	—	1	6838,25	6723,83	114,42	—	1—1,6 kr. liidule.	
Kokku			—	—	—	3586	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

*) Varalise seisu kohta andmed toodud 31. VII 29. a.

Tegevuspiirkonnas õpetajaid üldse 322. Organiseerunuid 54,3%.

Juhatus arutas palgaküsimust, õpet. omavahelisi tüliküsimusi, algkoolide seaduse-eelnõu jm. Õpetajatepäeval käsitati õpilaste suhtumist kooli, puberteedi, testide ja ekskursioonide küsimusi, seltskonna suhtumist kooli jm.

Elavama tegevuse poolest paistsid silma Paide, Koeru ja Türi ühingud.

Aruannet pole esitanud Järva-Jaani ühing.

V Läänemaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Läänemaa ilma Hiiuma saareta. Liikmeks oli 8 ühingat 142 õpetajaga. Tegevuspiirkonnas üldse õpetajaid 167. Organiseerunuid 85%.

Liidu piirkonnas töötab Haapsalu õp. ühing, milline ei kuulu Läänemaa Õp. Liitu.

Juhatus arutas õpetajatepäevade, Haapsalu õp. ühingu ühinemise, koolinäituste, algkooli seaduse, teenistushuvide kaitsmise, organiseerimise jt. küsimusi. Õpetajatepäevadel kõneldi koolitöö seisukorrast, õpetajate edasiharimisest ja kutsealastest küsimustest.

Õpetajate organiseerimine on Läänemaal teostatud võrdlemisi rahuldavalt.

VI Narva Eesti Õpetajate Selts.

Seltsi tegevuspiirkonnaks on Narva linn ühes lähema ümbrusega. Liikmeid 56. Liikmemaks seltsile 1,5—2 kr.

Juhatus arutas 10-a. juubeli-albumi väljandmise, teenistusseaduse, koolinäitusest osavõtmise jt. küsimusi.

VII Petserimaa Eesti Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Petserimaa. Liit töötab ülemaakonnalise ühingu kujul, koondades Petserimaa eesti koolide õpetajaid. Liikmeid 77. Liikmemaks 4% põhivalgast.

Võeti vastu juhatus, au- ja vahekohtu kodukord.

VIII Pärnu Õpetajate Ühing.

Ühingu tegevuspiirkonnaks on Pärnu linn. Liikmeid 82. Liikmemaks ühinguks kuni 2,5 kr.

Juhatus arutas koolikooperatiivide, näituse, õpperaamatute ühtlustamise, õpetajatemaja, teenistusseaduse eelnõu jt. küsimusi. Koolin. J. Estam refereeris 3 korda dalton-plaanist.

IX Pärnumaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Pärnumaa, välja arvatud Vändra kihelkond ja Pärnu linn. Liidu liikmeks oli 11 ühingat 167 õpetajaga. Tegevuspiirkonnas õpetajaid üldse 207. Organiseerunuid 80,7%. Liikmemaks 1 kr. Liidu heaks.

Tegevusaasta jooksul kutsuti ellu Uulusurju õp. ühing. Sindi-Taali ühing viibis endist viisi surmaunes.

Juhatus arutas organiseerimise, õppeviiside, õpetajatepäeva korraldamise, teenistusseaduse, pedag. raamatukogu asutamise jt. küsimusi.

X Rootsi Õpetajate Ühing.

Rootsi õp. ühing kuulub E. O. Liitu üleriigilise üksusena, koondades Eestis töötavaid

rootsi vähemusrahvusest õpetajaid. Liikmeid 27. Liikmemaks 2 kr. ühingu heaks.

Korraldati õpetajatepäev, mille kavast olid pedag. küsimused, uus algkooliseadus jm.

XI Saarte Õpetajate Ühingu Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Saare- ja Muhumaa. Liidu liikmeks oli 11 ühingat 146 õpetajaga. Liidu tegevuspiirkonnas töötas 179 õpetajat. Organiseerunuid 81,5%. Liikmemaks kohaliku liidu heaks 1 kr.

Juhatus arutas organiseerimise, õpetajatepäeva, pedag. raamatukogu jm. küsimusi.

Aruannet pole esitanud Mustjala ühing.

XII Tallinna Õpetajate Selts.

Seltsi tegevuspiirkonnaks on Tallinna ja Nõmme. Liikmeid 573. Liikmemaks seltsile 2,2—2,5 kr.

Juhatus arutas kodukorra, haige liikme toetamise, oskussõnade sõnastiku kirjastamise, kirjastustoodete realiseerimise jm. küsimusi.

Seltsi juures töötasid pedagoogika, looduse- ja maateaduse, matemaatika, füüsika, ajaloo, laulu, mees- ja naiskäsitöö, võõraskeelte ja lasteaednikkude sektsioonid.

Refereeris seltsi ülesandel 14 isikut 24 korda.

XIII Tartu Õpetajate Selts.

Seltsi tegevuspiirkonnaks on Tartu linn. Liikmeid 213. Liikmemaks seltsile 3—5 kr.

Tegevusest võib nimetada kodukorra väljatöötamist, vahekorra selgitamist keskkooli õp. ühinguks, laenukassa asut. küsimust, töötuslikkude koolide õpet. kongressi korraldamist, pedagoogilise muuseumi töö arendamist jpm.

XIV Tartumaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Tartumaa ilma Tartu linnata. Liidu liikmeks oli 17 ühingat 269 õpetajaga. Liidu tegevuspiirkonnas töötas 424 õpetajat. Organiseerunuid 63,4%. Liikmemaks kohalikele liidule 1,5 kr.

Juhatus arutas ekskursiooni, omavaheliste suhete, organiseerimise jm. küsimusi.

Elavama tegevusega paistab silma Tartu ümbruskonna, Kambja j. m. t. ühing.

Varjusurmas viibib Võnnu ühing.

Aruannet pole esitanud Laitse ja Võnnu ühingud.

XV Valga Õpetajate Ühing.

Ühingu tegevuspiirkonnaks on Valga linn ja lähem ümbrus. Liikmeid 65. Liikmemaks ühingu heaks 0,8—1,2 kr.

Juhatus arutas kooli kooperatiivide, keskkooli õppekavade, õpetajatepäeva korraldamise jm. küsimusi.

XVI Valgamaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Valgamaa ilma Valga linnata. Liitu kuulus 4 ühingat 70 liikmega. Liikmemaks 1—1,5 kr. kohalikele liidule.

Juhatus arutas õpetajatepäeva, puhkekodu, kursuste jm. küsimusi.

XVII Vanade Õpetajate Ühing.

Ühing koondab üleriigilises ulatuses neid õpetajaid-pensionäre, kes Eesti iseseisvuse

ajal pole enam õpetaja ametit pidanud. Ühinguksse kuulus 58 pensionäri. Liikmemaks ühingu heaks 1 kr. E. Ö. Liidu heaks ühingult liikmemaksu ei nõuta.

Juhatus arutas liikmetele abiandmise ja toetuse nõutamise küsimusi.

XVIII Vene Õpetajate Kesklit.

Vene Õp. Kesklit kuulus E. Ö. Liitu 6-e kohaliku ühinguga, koondades Eestis töötavaid vene vähemusrahvusest õpetajaid. Liitu kuulus 283 õpetajat. Liikmemaks 3 kr. 25 s.

Juhatus arutas kursuste korraldamise, õpetajate ettevalmistamise, õpperaamatute soetamise ja tõlkimise jm. küsimusi.

XIX Viljandimaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Viljandimaa ja Viljandi linn. Liitu kuulub 8 ühingat 200 õpetajaga. Liidu tegevuspiirkonnas õpetajaid 345. Organiseerunuid 58%. Liikmemaks 0,8 — 1,2 krooni liidu heaks.

Juhatus arutas koolikooperatiivide, õpetajatepäeva jm. küsimusi. Korraldati E. Ö. Liidu ülesandel pedagoogiline nädal.

Elava ja stabiilse tegevuse poolest väärrib tähelepanu Viljandi linna ja kihelkonna õp. ühing.

XX Virumaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Virumaa ilma Narva linnata. Liitu kuulub 7 ühingat 331 õpetajaga.

Juhatus arutas õpetajatepäeva, lasteluge-mise, kurikaldvusliikude õpilaste, organiseerimise jm. küsimusi.

Korraldati õpetajatepäev.

XXI Väandra Õpetajate Selts.

Seltsi tegevuspiirkonnaks on Väandra alev ühes Vana- ning Uue-Väandra ja Viluvere valdadega. Liikmeid 18. Liikmemaks ühingule 1,1 kr.

Juhatus arutas koolikooperatiivide, kirjan-dusnädala jm. küsimusi.

XXII Võrumaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Võrumaa. Liitu kuulub 8 ühingat 350 õpetajaga. Tegevuspiirkonnas 370 õpetajat. Organiseerunuid 94,6%. Liikmemaks kohaliku liidu heaks 1—1,6 kr.

Juhatus arutas kohaliku noortepüha, rahvaülikooli loengute ja keeltekursuse, õpetajate üleproduktiooni, õpet. õigusliku seisukorra ja organiseerimise, algk. seaduse j. p. t. küsimusi.

Kokkuvõte.

Kohtadelt saadud aruandeid lehitsedes selgub, et tegevuses puudub eriline hoog ja vaimustus; valitseb märgatav loidus. Üldpilt ei erine millegi poolest eelmise aasta olukorrast, millest pikemalt juttu oli „Kasvatuses“ nr. 3 — 1930. a., seepärast loobume kordamisest.

Välismaalt.

Esperanto edu.

Peale sissejuhatavat loengut Berliini raadio kaudu pidas rumeenia pedagoog ja kirikuõpetaja Andreo Ĉe Berliinis ja Potsdamis neli loengut erakordselt arurikkale kuulajaskonnale esperanto üle. Samal ajal korraldati viis väga elava osavõtuga esperantokursust Ĉe juhatusel. Õppenõunik Wetekamp korraldas esperantokursuse 135 Berliini õpetajale, kuna konrektor Reiche organiseeris mitmes Berliini koolis esperantoõpetuse vabatahtliku osavõtuga. Samuti algab varsti kursus Berliini politseiametnikele.

Eriti silmapaistvad on esperanto edusamud põhjamais, kus hoogsalt töötavad vastasutatud Hollandi Ĉe-instituudi õpetajad. Rootsis ja Norras on esperanto-kursused õpetajatele ametlike lühikestega. Inglise Õpetajate Liit võttis esperanto oma selleastase peakoosoleku päevakorda pärast seda, kui Liverpooli ülikooli saksa ja esperanto keele professor dr. W. C. Collinson oma loengul Oxfordi kongressi puhul vastas küsimusele: Miks vajame rahvusvahelist abikeelt?

Noorsoo militaristliku kasvatuses vastu.

Inglise rahukartell, võideldes Inglismaal sõjaväeteenistusekohustuse ja noorsoo militariseerimise vastu, saatis 19. jaanuaril s. a. mõjurikka saatkonna sõjaminister Thomas

Shaw juurde, et nõutada kõrgemate koolide ja ülikoolide juures olevate ohvitseridekursuste riigi abirahast ilmajätmist. Delegatsiooni juhiks oli parlamendi liige demokraat Geoffrey Mander ja saatkonna koosseisus oli palju mõjurikkaid pedagooge, vaimulikke ja ülikooli professoreid jne., kes esitasid ministrile laialdase materjali säärase ohvitseridekursuste pedagoogiliste ja poliitiliste halbuste kohta. Sõjaminister lubas seda küsimust heatahtlikult ja põhjalikult kaaluda ja arutusele võtta sõjaväe eelarve läbivaatamisel. Kuna see ettepanek aga suurt vastuseismist leiab konservatiivse partei poolt, on oodata väga teravat võitlust selle küsimuse ümber.

Suvekursus Rahvasteliidu üle.

Ka tänavu organiseeritakse kursus Rahvasteliidu üle Genfis 27. augustist 5. septembrini. Korraldatakse kolm paralleelset kursust prantsuse, inglise ja saksa keeles. Eriti soovitav on õpetajate osavõtt. Käsitlusele ei tule mitte ainult Rahvasteliidu poolt lahendatud poliitilised, majanduslikud ja kultuurilised probleemid, vaid ka rahvusvahelise tööorganisatsiooni ülesanded.

Pedagoogiliste loengute kavas on: noorsoo kasvatamine rahule; kool rahvaste leppimise teenistuses; riigikodanikuteadus ja rahvasteliiduõpetus. Osavõtt on 20 šveitsi franki. Teateid saab üleilmaliselt Rahvasteliidu ühingult 41, rue Juste-Lipse, Brüsselis.

Tööpuudus maailmas.

Saksa statistilistel andmeil oli töötuid 1931. a. alul enam kui 20 miljonit inimest. Sellele arvule tuleb veel arvata juurde töötud Lõuna-Ameerikas, Aafrikas ja Aasias, kust puuduvad statistilised andmed. Pole kahtlust, et see töötute arvu veel tunduvalt suurendab. Põhja-Ameerika Ühendriikides, Inglismaal ja Saksamaal kokku on neli viiendikku kõigist töötuid. Mineval suvel oli see arv ainult kolm viiendikku. Sellest ajast on tunduvalt tõusnud tööpuudus ka Tšehhoslovakkias, Kaanadas ja Itaalias.

Ameerika Ühendriiges on palgalisi üldse

45 miljonit, neist töötuid 15% ehk 6 750 000, Saksamaal 34-st miljonist palgalistest on töötuid 13% ehk 4 320 000, Prantsusmaal 21,7-st miljonist töötuid 1,5% ehk 325 500, Inglismaal 19,5-st miljonist töötuid 12,1% ehk 2 359 500, Itaalias 18,4-st miljonist töötuid 5,6% ehk 1 030 400, Poolas 13,5-st miljonist töötuid 1,8% ehk 243 000, Tšehhoslovakkias 6-st miljonist töötuid 6,2% ehk 372 000, Ungaris 3,7-st miljonist töötuid 3% ehk 111 000, Austrias 3,6-st miljonist töötuid 9,2% ehk 321 000, Belgias 3,2-st miljonist töötuid 3,5% ehk 112 000, Kaanadas 3,2-st miljonist töötuid 3,3% ehk 105 600.

Ametlikke teateid ja määrusi.

Määrus õppetöö vaheaegade ja üldiste ning kohalike pühade kohta 1931/32. kooliaastal.

1. Õppetöö algab 1931/32. kooliaastal kesk- ning kutsekoolides esmaspäeval, 31. augustil, linnasuvais algkoolides teisipäeval, 1. septembril, maalasuvais algkoolides neljapäeval, 1. oktoobril ja õpetajateseminaride V ja VI klassides ning Tallinna pedagoogiumis esmaspäeval, 7. septembril, kuna 31. augustist kuni 5. septembrini korraldatakse seminarides ja pedagoogiumis kursused praktika-aasta lõpetajatele. Linnasuvais algkoolides võib alata koolitööd vastava koolivalitsuse otsusel ka neljapäeval, 10. septembril, kui kohalised olud seda nõuavad.

2. Koolides, kus õppetöö algab 31. augustil, 1. või 10. septembril, seisab õppetöö 30. ja 31. oktoobril, teistes koolides 31. oktoobril.

3. Jõulupühade puhul lõpeb õppetöö kõigis koolides laupäeval, 19. detsembril kell 12 ja algab maalasuvais algkoolides esmaspäeval, 4. jaanuaril, teistes koolides neljapäeval, 7. jaanuaril.

4. Kevade- (ülestõusmise-) pühade puhul lõpeb õppetöö linnasuvais algkoolides ning kesk- ja kutsekoolides — laupäeval, 19. märtsil kell 12 ning maalasuvais algkoolides kesknädalal, 23. märtsil kell 12 ja algab õppetöö peale pühi maalasuvais algkoolides kesknädalal, 30. märtsil, teistes koolides esmaspäeval, 4. aprillil.

5. Suvistepühade puhul õppetöö lõpeb kõigis koolides reedel, 13. mail kell 12 ja algab kesknädalal, 18. mail.

6. Suviseks õppetöö vaheajaks lõpeb õppetöö maalasuvais algkoolides laupäeval, 28. mail, teistes algkoolides teisipäeval, 31. mail ja muis koolides kesknädalal, 8. juunil kell 12.

7. Peale §§ 2—5 näidatud päevade seisab õppetöö kõigis koolides palvapäeval 17. veebruaril, iseseisvuse-päeval 24. veebruaril ja ristipäeval 5. mail Pühade ja puhkepäevade seaduse („R. T.“ 155/156 — 1922) alusel ja a) kooli aastapäeval, b) neitsi Maria sündimise päeval 8. septembril, ristitülendamise-päeval 14. septembril ja neitsi Maria tempelisse viimise päeval 21. novembril neis kooli-

des, kus õigeusulisi õpilasi on vähemalt 80% ja d) kohalisel vabastamise päeval, kui seda päeva üldiselt pühitsetakse, sellekohase aktuse toimepanemiseks Haridusministeeriumi määruse üldiste ja kohalike pühade kohta („R. T.“ 149 — 1924) alusel.

8. Kesk- ja kutsekoolides on õpilaste järelkatsed 27., 28. ja 29. augustil 1931. a. ja uute õpilaste vastuvõtmine samal ajal ning 9., 10. ja 11. juunil 1932. a.

Algkoolides on uute õpilaste vastuvõtmine 1931. aastal kolme päeva vältusel enne õppetöö algust ja järgnevalks 1932/33. kooliaastaks vastava koolivalitsuse otsusel 1. ja 2. juunil 1932. a.

9. Riigikaitselise õppuse eripäevad korraldatakse kesk- ja kutsekoolides 1932. aastal 30. maist kuni 7. juunini. Riigikaitselisest õppusest tähendatud eripäevadel on kohustatud võtma osa 5—6-aastase kursusega koolide III—VI klassi ja 3-aastase kursusega koolide II ja III klassi meesõpilased, kusjuures koolide pedagoogika-nõukogudel on õigus kooliarsti ettepanekul vabastada nõrga tervisega õpilasi kohalike harjutuste iseloomuga õppustest.

10. Alevivolikogud võivad oma otsustega ühtlustada alevialgkoolide õppeaja linnaalgkoolide omaga, kui aga sellist otsust ei ole tehtud, töötavad alevialgkoolid ühisel ajal maalasuvate algkoolidega.

11. Kõik õppetööks vajalised eeltööd, nagu õppetöö jaotus õppejõudude vahel, tunniplaanid ja õpilaste nimestikkude koostamine, kooliruumide korraldamine, õppevahendite soetamine jm. tulevad toimetada enne õppetöö algust nõnda, et korralik õppetöö võiks alata käesolevas määruses näidatud päevadel.

12. Koolides, mille õppetöö alguse ja lõpu kohta maksavad erikorraldused, tuleb käia erikorralduste järgi.

Kooliraamatute komisjoni otsused.

HSM kooliraamatute komisjon oma s. a. 4. mai koosolekul läbi vaadates alamalnimetatud raamatud, tegi nende kohta järgmised otsused:

1) Gerhard Rägo. Matemaatika tööraamat

keskkoolidele, 3. ja 4. kl. kursus. K/ü. „Looduse“ kirjastus, Tartus 1929 ja 1930, — *tunnistada soovitatuks* koolidele.

2) Kogerman-Kilkson-Riikvoja-Port - Kepp. Looduseõpetus, IV õppeaasta. K/ü „Looduse“ kirjastus, Tartus 1930 — *tunnistada lubatuks* koolides tarvitamiseks.

3) Lang-Paris-Peet-Reial. Väike Looduse sõber I. Õpperaamat algkooli IV kl., 1. ja 2. tr., Tartus 1929 ja 1930 — *tunnistada soovitatuks* koolidele.

4) Lang-Paris-Peet-Reial. Väike Looduse sõber II. Õpperaamat algkooli V kl., Tartus 1930 — *tunnistada lubatuks* koolides tarvitamiseks.

5) Lang-Paris-Peet-Reial. Väike Looduse sõber III. Õpperaamat algkooli VI kl., Tartus 1930 — *tunnistada soovitatuks* koolidele.

6) Arthur Behrsing. Ri-ra-rin, Wir reisen nach Berlin! Lesebuch für das I Lehrjahr im Deutschen. S. Songi kirjastus, Võrus 1929 — *tunnistada lubatuks* koolides tarvitamiseks kõrvuti õpperaamatuga.

Õpetajate suvekursused 1931. a. suvel.

I Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi korraldusel:

1. Eksamid veneaegse kutsega õpetajaile:

a) 17.—20. juun. eesti õppekeelega algkooli-õpetajaile Tallinna pedagoogiumi juures. Juhataja — dir. A. Kuks.

b) 20.—22. aug. vene õppekeelega algkooli-õpetajaile Narva vene ühisgümnaasiumi juures. Juhataja — dir. S. Dobroševski.

2. 3.—15. aug. usuõpetuse kursused algkooli-õpetajaile Viljandis. Juhataja — koolinõunik M. Raud.

3. 27. VII. — 22. VIII. saksa keele kursused algkooli-õpetajaile (töötamine mitmeklassilistes kompleksides, foneetilised ja grammatilised harjutused):

a) Pärnus. Juhataja — koolinõunik J. Estam.

b) Tartus. Juhataja — koolinõunik A. Kurvits.

4. 6. VII. — 1. VIII. poeglaste käsitöö kursused algkooli-õpetajaile. Osavõtjate arv piiratud 40-ga:

a) Tallinna pedagoogiumi ruumes. Juhataja — õp. O. Tannebaum.

b) Tartu linna algkoolide käsitööklassi ruumes, Narva t. 85. Juhataja — koolinõunik J. Karell.

5. 27. VII. — 22. VIII. kursused Tallinna linna naiskutsekooli juures: a) täienduskursused pesuõmblemise alal kutse- ja täienduskooli õpetajaile, kes pesuõmblemist on õppinud vastavas kutsekoolis erialana (1930. a. kursuste jätkamine); b) täienduskursused rõivaõmblemise alal kutse- ja täienduskoolide õpetajaile, kes rõivaõmblemist on õppinud vastavas kutsekoolis erialana; d) ühine kursus eelmistes punktides nimetatud õpetajaile kasvatuslikkudes ja metoodilistes küsimustes ühes õpetamispraktikaga. Juhataja — koolijuhataja Anni Varma.

6. 10.—22. aug. pedagoogilised kursused

tööstuslikkude teoreetiliste eriainate õpetajaile poeglaste koolides Tartu linna tööstuskooli juures. Juhataja — dir. H. Roos.

7. 3.—22. aug. kursused kooliaia korraldamise alal algkooli-õpetajaile Tartu linna täienduskooli juures. Juhataja — koolijuhataja A. Prima.

II Eesti Õpetajate Liidu korraldusel (vt lk. 249).

III Vene Õpetajate Liidu korraldusel: 29. VI. — 1. VIII. eesti keele, laulu- ja käsitöö kursused vene õppekeelega algkooli-õpetajaile Narva-Jõesuus. Juhataja — õpet. E. Maak.

IV Eesti Kodutööstuse Edendamise Keskseitsi korraldusel: 10.—27. aug. kursused instruerimise ja õpetuse andmise praktika alal lühiaegsete oskuskursuste õpetajaile-instruktoritele Tallinna linna naiskutsekooli juures. Juhataja — koolijuhataja Anni Varma.

V Tartu Naisseltsi korraldusel: 10. VIII. kuni 26. IX. kangakudumiskursused Tartu Naisseltsi majapidamiskooli kudumisklassis tütarlaste täienduskooli õpetajaile, kes kangakudumist ei ole õppinud erialana. — Kursused võivad võtta osa vaid need õpetajad, kes õppinud samadel kursustel 1930. a. sügisel. Juhataja — õpet. Ebba Saral.

Avalikkude õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduse muutmise seadus.

Rüügikogu poolt vastu võetud 28. apr. 1931. a.

Avalikkude õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduse (RT. 22 — 1928 ja RT 33 — 1930) §§ 7, 10, 11, 13, 14, 21, 26, 28, 32 ja 34 muudetakse ning pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 7. Õpetajate palga seaduse (RT 41 — 1921) ja Õpetajate palga seaduse muutmise seaduse (RT 26 — 1923) alusel üksikuile õppejõududele määratud palgaastme-kõrgendused jäävad jõesse käesoleva seaduse muutmise ajal.

§ 10. Maa-alkkoolides on õppejõudude arv võrdne kooli klassikomplektide arvuga. Need õppejõud jaotavad endi vahel kogu kasvatus-töö ja kõik õppetunnid, kusjuures koolijuhataja ülesanded ja kohused arvatakse 2 nädalatuuni ette iga klassikomplekti kohta, kuid mitte üle 20 nädalatuuni kogu kooli kohta, ja koolijuhataja abi ülesanded ja kohused 2 nädalatuuni ette iga klassikomplekti kohta, kuid mitte üle 15 nädalatuuni kogu kooli kohta. Erandjuhtudel võib maa-alkkoolides õppejõudude arv ületada klassikomplektide arvu, kusjuures sel korral makstakse õppejõududele-tunnianandjate tundide arvu järgi iga nädalatuuni eest üks kolmekümnendik § 4. tähendatud palgast.

Linna-alkkoolides on õpetajate nädalatuunde normaalarv 28, mis võib väheneda kuni 26 nädalatuunini, kui Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi poolt maksmapandud tunnikava ei võimalda klassikomplektide arvuga võrdse

õppejõudude arvu juures 28 tunni andmist ühes koolis. Tundide eest, mis õpetaja annab üle 28, ei maksta tasu. Alevites, kus õppeaja kestus on alevivolikogu otsusega ühtlustatud linnakoolide omaga, arvestatakse sama tunniarv kui linnades.

Täienduskoolides on õpetajate nädalatundide normaalarv 28. Täienduskooli õpetaja, kel 1930/1931. õppeaastal on vähemalt 25 tundi, saab tasu normaalarvu tundide kohaselt kuni 1. augustini 1931.

Kesk- ja kutsekoolides, hoolekandekoolides, Harku kolonias, kurtummade ja teiste detektsete laste koolides, täienduskoolides eriainate õpetajail, kelle õpetegevus on seotud õpilaste suvepraktikaga, ning muus avalikkudes koolides, välja arvatud §§ 11 ja 15 näidatud erandid, on õpetajate nädalatundide normaalarv 25.

Kui õpetaja nädalatundide arv täienduskoolides üks kahekümneviieksandik § 4. tähendagrahvi neljandas lõikes nimetatud koolides alla või üle 25, siis makstakse temale tundide arvu järgi iga nädalatunni eest täienduskoolides üks kahekümnekaheksandik ning käesoleva paragrahvi neljandas lõikes nimetatud koolides üks kahekümneviieksandik § 4. tähendatud õpetaja palgast.

§ 11. Õpetajateseminari ning seminari alg- ja täienduskooli õpetajate, riigi kunsttööstuskooli eriainate ja merekoolide mereasjanduse eriainate (Merikoolide seaduse, RT 137 — 1923, § 10-b II) õpetajate, tehnikumi (Tallinna tehnikumi seadus, RT. 98 — 1928) kui ka selle juures arvatud teiste erikoolide õpetajate ja merikoolide juures töötava kaubaveo-mehaanikute kooli mereasjanduse ja tehniliste eriainate õpetajate nädalatundide normaalarv on 20. Samuti on kutsekoolides ja kutselaadilistes (eriainelistes) keskkoolides eriainate õpetajail, kelle õpetegevus on seotud õpilaste suvepraktikaga, nädalatundide normaalarv 20.

Alla või üle 20 nädalatunni andmise korral makstakse neile õpetajaile iga nädalatunni eest üks kahekümneksandik õpetaja palgast.

Tallinna tehnikumi seaduse põhjal töötava tehnikumi kui ka selle juures avatud teiste erikoolide ja kaubalaevade-mehaanikute kooli õppejõud saavad palka normide järgi, mis maksavad kesk- ja kutsekoolide õppejõudude kohta (§ 4).

Pedagoogiumi ning pedagoogiumi alg- ja täienduskoolide õppejõud saavad palka ühistel alustel õpetajateseminari ning seminari alg- ja täienduskoolide õppejõududega.

§ 13. Koolijuhataja, välja arvatud juhataja maa-alkkoolides, annab iga klassikomplekti kohta 2 tundi nädalas vähem oma kooli õpetaja nädalatundide normaalarvust, kuid mitte vähem kui üks kolmandik sellest arvust, kusjuures tunni murdosa ei loeta. Riigi kunsttööstuskooli ja merekooli juhataja nädalatundide normaalarvu määramiseks on aluseks 20 nädalatundi.

§ 14. Koolijuhataja abi, välja arvatud juhataja abi maakoolides, annab iga klassikomplekti kohta 2 tundi nädalas vähem oma kooli õpetaja nädalatundide normaalarvust,

kuid Tallinna tehnikumi seaduse põhjal töötavas tehnikumis mitte vähem kui pool sellest normaalarvust ja teistes koolides mitte vähem kui 12 tundi nädalas.

§ 21. Lisatunde üle §§ 10, 11, 13—16 tähendatud tundide normaalarvu, kuid mitte üle 15 prots. õpetaja tunninormist, võib õppejõud tarbekorral anda maa- või linnakoolivalituse või vähemusrahvuse kultuurvalituse, riigikoolides aga Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi koolivalituse loaga. Lisatunde üle 15 prots. tundide normaalarvust, kuid mitte üle 50 prots. võib anda ainult tungiva tarbe korral Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi loaga.

Riigi- ja omavalitsuseteenijad võivad anda tunde avalikkudes õppeasutistes ja õigustega erakoolides ametisse määrava ülemuse loaga väljaspool ametiasutistes määratud tööaega käesoleva paragrahvi ulatuses ja korras, kusjuures neile makstakse tasu §§ 10, 11 ja 15 alustel.

Õppejõudude poolt antavate lisatundide kui ka riigi- ja omavalitsuseteenijate poolt antavate tundide eest ei maksta tasu õppetöö suvevaheajadel.

§ 26. Avalikkude keskkoolide ja õigustega erakoolide õppejõudude palgast, lisa ja asetäitetundide tasust kannab riik 80 prots. ja kooli ülalpidaja 20 prots.

Avalikkude kutsekoolide ja õigustega erakoolide õppejõudude palk, lisa- ja asetäitetundide tasu on tervelt riigi kanda.

§ 28. Asetäitetundide eest tasub maa-alkkoolides maavalitsus, teistes alkoolides — koolide ülalpidajad.

§ 32. Peale palga makstakse õppejõududele, kellel on vähemalt 50 prots. käesolevas seaduses määratud tundide normaalarvust nädalas, perekonna-abiraha riigiteenijate kohta käivate määruste ja normide järgi, linna poolt ülalpeetavais avalikkudes alkoolides — linnaomavalitsuse poolt, teistes avalikkudes koolides ning neis õigustega erakoolides, kus õpetajate palkadest vähemalt 80 prots. on riigi kanda — riigi poolt. Asetäitetundide eest saadavt tasu ei arvestata (§ 22) perekonna-abiraha saamise õiguse määramisel, kuid lisatundide tasu (§ 21) arvestatakse.

§ 34. Avalikkudes õppeasutistes ja õigustega erakoolides, kus õppejõudude palkadest on vähemalt 80 prots. riigi kanda, saavad õppejõud, kellel tähendatud koolis on vähemalt 50 prots. tundide normaalarvust, samuti ka nende perekonnaliikmed ühistel alustel riigiteenijatega arstiabi ning rahalist toetust haiguse korral ja ühekordset abiraha sünnitamise ning surma puhul — valdade ja alevite poolt ülalpeetavais koolides maaomavalitsustelt ja kõigis teistes koolides koolide ülalpidajail. Haige õppejõu palga maksavad riik ja omavalitsus §§ 24 ja 26 määratud vahekorras. Rahalise toetuse määramisel sünnitamise ja surma puhul ei arvestata lisa- ja asetäitetundide eest saadud tasu.

II.

Sama seaduse §§ 9 ja 25 kaotavad maksuvuse.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Tatari 3, krt. 4. Telef. (2)14-63.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2,50 kr., üksiknumber 75 s.

Vastutav toimetaja: *Ernst Martinson.*

Väljaandja: *Eesti Õpetajate Liit.*

Teadaandeid lugejaile.

Käesoleva numbriga lõpeb ajakirja „Kasvatuse“ 1931. aastakäigu I poolaasta. Suvevaheajal kirjastab E. Õ. Liit **Pedagoogilise aastaraamatu**, mille „Kasvatuse“ aastatellijad saavad maksuta kaasandeks. Aastaraamatu toimetab Akadeemiline Pedagoogika Selts.

Hariduse- ja Sotsiaalministeeriumi ning E. Õ. Liidu vahel on loodud kokkulepe, mille alusel ministeerium avaldab uuest õppeaastast alates kõik hariduse ja kooli alale kuuluvad ringkirjad, korraldused, teadaanded ja määrused „Kasvatuses“.

«KASVATUSE» LUGEJAILE.

Käesolevasse numbrisse kogunenud materjali rohkuse tõttu ilmub ta 4-poognalisena. II poolaastal ilmub üks number 2-poognalisena.

TOIMETUS.

Ilmus koolidele koostatud M. NURMIK'u
looduslooline saateraamat aastaegade tsüklilist

KEVAD.

See raamat sisaldab huvitavaid, lastele lõbusaid jutukesi ja tähelepanekuid loodusest IV ja V õppeaasta loodusloo kevadkursuse illustreerimiseks.

Raamat kuulub Tallinna Üldõpetuse Rühmiku seeriasse „**Loodus ja inimene**“ ja on dir. Joh. Käise poolt sisuliselt kontrollitud.

96 lk., palju pilte, kaas mitmevärvitrükis, hind 75 senti. K. K. Ü. „Töökooli“ väljaanne. Sisul: I. Kevad looduses: Ärkamiskuu. Kojusaabumiskuu. Laulu- ja tantsukuu. II. Aias ja aasal. III. Natuke füüsikat. Joonistused R. Tiituselt.

Õpilastele ja lugejaile on võimaldatud enesekontroll **kordamistestide** näol. Loodus- ja koduloo õpetajaile on see raamat koolis suureks abiks. Angustis ilmuvad samast tsüklilist „Suvi“ ja „Sügis“ ning talve aluks „Talv“. Lähemalt raamatu eessõnas.

K. K. Ü. „TÖÖKOOL“ Tallinnas,
Väike Roosikrantsi 3. Tel. 32-14.

Üheski koolis ja raamatukogus ei tohi puu-
duda Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel ilmunud

NOORSOORAAMATUD

Jutukirjastik.

	Hind.
Nr. 1. Ch. Dickens: Kilk koldel (Trükk otsas.)	100 s.
Nr. 2. Jack London: Pölev laev (Trükk otsas.)	25 "
Nr. 3. K. Hänninen: Jäämere kangelane (Trükk otsas.)	100 "
Nr. 4. J. Parijõgi: Laevapoisi päevilt. II trükk	100 "
Nr. 5. A. Conan Doyle: Kuidas brigadeer tappis rebase	25 "
Nr. 6. A. Conan Doyle: Kuidas brigadeer päästis sõjaväe	25 "
Nr. 7. A. Conan Doyle: Kuidas brigadeer vallutas Saragossaa	25 "
Nr. 8. A. Conan Doyle: Lugu üheksast Preisi ratsaväelasest	25 "
Nr. 9. A. Conan Doyle: Brigadeeri viimne seiklus	25 "
Nr. 10. Anna Brigadeer: Pöialpoiss	50 "
Nr. 11. Jack London: Pagan Otoo	25 "
Nr. 12. A. Chamisso: Peeter Slemiil	50 "
Nr. 13. Anni Swan: Olli elukool	150 "
Nr. 14. J. Akurates: Sulaspoisi suvi	75 "
Nr. 15. M. Janson: Rahuingel	100 "
Nr. 16. J. Parijõgi: Jõulud, jõulud	50 "

Reisivestete kirjastik.

Nr. 1. J. Parijõgi: Soome	75 "
Nr. 2. J. Parijõgi: Kevad kutsub	100 "

Populaar-teaduslik kirjastik.

Nr. 1. Sven Hedin: Uue maailma avastuslugu	75 "
Nr. 2. M. Laarmann: Puulõige	150 "

Elulookirjastik.

Nr. 1. M. Laarmann: Tizian	25 "
Nr. 2. M. Laarmann: Rembrandt	25 "
Nr. 3. E. Martinson: Beethoven	50 "

„Noorusmaa“ albumid.

„Noorusmaa“ jõulualbum 1925. a.	30 "
„Noorusmaa“ I almanak	100 "
„Noorusmaa“ II almanak	100 "
„Noorusmaa“ III almanak	150 "

„Noorusmaa“ aastakäigud.

„Noorusmaa“ 1926. aastakäik I pool	100 "
„ „ 1926. „ II „	200 "
„ „ 1927. „ I „	200 "
„ „ 1927. „ II „	200 "
„ „ 1928. „	250 "

L A D U: Tallinna, Tatari 3, krt. 4. Telefon (2)14-63.